

รายงานการศึกษา

เรื่อง

สันติสุขเกิดได้ภายใต้ความแตกต่าง

โดย

นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง

การเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่นที่ 6

รายงานวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงการเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่นที่ 6

สำนักสันติวิธีและธรรมมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

พ.ศ. 2559

รายงานการศึกษา

เรื่อง

สันติสุขเกิดได้ภายใต้ความแตกต่าง

โดย

นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง

การเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่นที่ 6

รายงานวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงการเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่นที่ 6

สำนักสันติวิธีและธรรมมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

พ.ศ. 2559

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดการสร้างความปลอดภัยบนความเห็นต่างทางการเมือง การสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6 และเสนอรูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ความแตกต่าง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการทบทวนเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์เพิ่มเติมกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งทางการเมือง และนักวิชาการ กลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐ และประชาชน เกี่ยวกับสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงการสังเกตพฤติกรรมนักศึกษา 4ส6 แบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นประชาธิปไตย และความไม่เป็นธรรมในสังคม ความไม่เสมอภาค การเลือกปฏิบัติ สองมาตรฐาน และการไม่ยอมรับความคิดเห็นของคนที่แตกต่างกัน เป็นสาเหตุพื้นฐานของความขัดแย้งในสังคมไทย อันเกิดจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ระบบอุปถัมภ์ รวมถึงปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร เป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้เกิดความรุนแรงมากขึ้น อย่างไรก็ตามสังคมไทยมีโอกาที่จะเกิดความปรองดองและสงบสันติได้ ภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสม ผ่านการสร้างกลไกใหม่ทางการเมือง ความเป็นกลาง และมีกระบวนการยุติธรรมที่เชื่อถือได้ โดยทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วม และมีการนิรโทษกรรมเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การสร้างความปลอดภัยภายใต้บรรยากาศที่เอื้ออำนวย ส่วนสาเหตุความรุนแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าเกิดจากการใช้อำนาจรัฐที่เกินขอบเขต ความผิดพลาดในการบังคับใช้กฎหมาย ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคม ความหวาดระแวงจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์และความแตกต่างทางอัตลักษณ์ การสร้างสันติสุขมีทางปฏิบัติด้วยการยึดกรอบยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เริ่มจาก เข้าใจบริบทของสังคม เงื่อนไขที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้ง และเป้าหมายการขับเคลื่อนของผู้เห็นต่างจากรัฐ เข้าถึงโดยการสร้างความสัมพันธ์ และเปิดโอกาสให้ประชาชนถ่ายทอดความคิดความรู้สึกและสิ่งที่ต้องการ และพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิดสันติวิธี ใช้การเมืองนำ การทหาร และการมีส่วนร่วม

สำหรับการอยู่ร่วมกันภายใต้ความแตกต่างของนักศึกษา 4ส6 ประกอบด้วย 1) การมีพื้นที่ปลอดภัยที่จะแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี โดยมีผู้รับฟังที่เป็นกลาง 2) การติดต่อสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว และมากพอเพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน 3) การทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งกิจกรรมการเรียนและกิจกรรมอื่น ๆ 4) การให้ข้อคิดและสอดแทรกให้ผู้เห็นต่างได้มีจุดคิดร่วมกันผ่านเนื้อหาของหลักสูตร รวมทั้งให้นักศึกษาได้เปิดมุมมองและเข้าใจความแตกต่าง สามารถเปิดใจรับฟังและใช้หลักเหตุผล 5) การมีเพื่อนร่วมรุ่นที่มีความเป็นกลาง มีวุฒิภาวะ ไม่สร้างเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดความขัดแย้ง ทำให้เกิดพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการสื่อสาร สรุปเป็น **4ส Model** คือ

ส1 สังคมสุขสถาน หมายถึง สถานที่ที่มีความสุข มีความปลอดภัยทั้งกายและใจ เหมาะสมสำหรับการเป็นสถานที่ในการอยู่อาศัยร่วมกัน แม้ว่าจะมีความคิดเห็นความเชื่อที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ สังคมสุขสถานยังหมายถึงการอยู่ร่วมกันได้ในสังคมอย่างมีความสุข แม้จะมีสถานภาพที่แตกต่างกัน ทั้งในทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

ส2 สื่อสารอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การใช้กระบวนการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ถูกวิธี สื่อสารด้วยความจริง ไม่ใส่ร้าย หรือยั่วยุให้เกิดความเกลียดชัง หรือเพิ่มความขัดแย้ง และเปิดโอกาสให้มีการรับฟังซึ่งกันและกันอย่างใคร่ครวญ การทวนสอบความคิดของตนเองและเพื่อน

ส3 สมานฉันท์ด้วยสันติวิธี หมายถึง หากเกิดกรณีขัดแย้งขึ้นในกลุ่มหรือสังคมใด กลไกในการแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องยึดหลักสมานฉันท์ด้วยสันติวิธี ผ่านการเสวนา การเปิดใจรับฟัง การจัดการกับอารมณ์ความรู้สึก การยอมรับในความเห็น ความคิด และความเชื่อที่แตกต่าง ยึดหลักศาสนา และผ่านกระบวนการยุติธรรม เพื่อเป็นการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน

ส4 เสริมวิถีธรรมาภิบาล หมายถึง การนำหลักประสิทธิผล หลักประสิทธิภาพ หลักการตอบสนอง หลักการะรับผิดชอบ หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักการกระจายอำนาจ หลักนิติธรรม หลักความเสมอภาค และหลักการมุ่งฉันทามติ มาใช้ในการปกครอง การบริหารจัดการ และการควบคุมดูแลกิจการต่าง ๆ ของสังคม

Abstract

The purpose of this study is to examine the concept of reconciliation of different political views, the peace-building efforts in Southern Thailand given various cultural values, the coexistence of the 4S6 students, and to recommend principles of peaceful coexistence despite differences. Data are collected from literature review, relevant research studies, and interview with population groups that are affected by political conflict, the academia, people with different political views, government officials, and the general public regarding the violence in the South of Thailand. Data are also drawn from participation observation of the 4S6 students.

The findings of the study show that the fundamental causes of conflict in the Thai society include inequality, non-democracy, lack of social justice, discrimination with double-standard, and failure to accept and embrace different views. Different political gains, the patron-client system, and competition for scarce resources escalate the violence. However, the Thai society is capable of gaining back peace and reconciliation with appropriate conditions, new political mechanisms, neutrality, and reliable justice system. Every party has to join hands, and amnesty must be practiced as one of the means for reconciliation. In addition, the violence in Southern Thailand is rooted in the extensive use of government power, the failure in law enforcement, inequality and lack of social justice, distrust from past events, and identity differences. The peace-building efforts should follow the King's philosophy of "understand, reach to, and develop." This begins with understanding the social context, causes of conflict, and attempts of those who hold different views on the government. To reach to means to build relations and create an opportunity for people to express their opinions and interests. The final step is to develop with peaceful means, use political strategy to guide military strategy, and encourage participation.

Factors contributing to the coexistence of the 4S6 students include 1) a comfort zone to freely express opinions to a neutral audience, 2) fast, convenient and sufficient communication to ensure good understanding, 3) joint academic and other activities,

4) embedded arguments in the curriculum for people of different views to consider, open to and understand differences, and use rational, and 5) neutral and mature classmates to help prevent conflict. The **4S Model** comprises the following elements.

S1 Happy Society refers to a society where happiness and physical and emotional security are prime. This society is suitable for coexistence despite different opinions and values. Moreover, Happy Society also refers to happy coexistence in spite of different political, social, economic and cultural status.

S2 Creative Communication refers to the use of creative and proper communication means, conveying the truth without slandering or provoking hatred or conflict. This also creates an opportunity for listening and contemplation, and reflection of one's own opinion as well as others'.

S3 Reconciliation with Peaceful Means refers to the employment of peaceful means in resolving group or societal conflict. This involves discussions, listening with open-mindedness, managing emotions, embracing different opinions, thoughts and beliefs, following religious principles, and ensuring justice system. Solving conflicts has to ensure sustainability.

S4 Good Governance refers to the assurance of sufficiency and efficiency, accountability, transparency, participation, power distribution, rule of law, equality, and unanimity to govern, manage and supervise all social businesses.

คำขอบคุณ

การจัดทำรายงานในหัวข้อ “สันติสุขเกิดขึ้นภายใต้ความแตกต่าง (Peace in Spite of Differences)” ของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงการเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่นที่ 6 (4ส6) สถาบันพระปกเกล้านี้ เกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจของนักศึกษาในรุ่นจำนวน 89 คน ที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ซึ่งได้รับการเรียนในห้องเรียนทุกวันศุกร์เป็นเวลา 9 เดือน การไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ 4 ครั้ง ในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ และการไปดูงานจัดการความขัดแย้งที่ประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์และสาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา นักศึกษา 4ส6 ได้ระดมความคิดเห็นร่วมกันจนตกผลึกที่จะศึกษาปัญหาในประเทศไทยสองประเด็นใหญ่คือ ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง และปัญหาสถานการณ์รุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งศึกษาการอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6 ผ่านการค้นคว้าและสังเคราะห์ข้อมูลทั้งจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้อง และการสังเกตพฤติกรรม นำมาสู่บทสรุปที่เป็นข้อเสนอแนะทางออกของปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย และได้สื่อสารสู่สาธารณะผ่านการแสดงละครเวทีเรื่อง “สถานีปลายทาง (The Last Station)”

ความสำเร็จทั้งหมดไม่อาจเกิดขึ้นได้หากไม่ได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากสถาบันพระปกเกล้า คณะนักศึกษา 4ส6 ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ วุฒิสาร ตันไชย เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า พลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า อาจารย์ที่ปรึกษาทุกท่าน และเจ้าหน้าที่หลักสูตรทั้งหมดที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ครั้งนี้

การเรียนรู้ในหลักสูตรของนักศึกษา 4ส6 สิ้นสุดลงแล้ว แต่การที่นักศึกษา 4ส6 ได้มาใช้ชีวิต แลกเปลี่ยนมุมมอง ประสบการณ์ ความรู้และความคิดที่มีต่อสถานการณ์บ้านเมือง เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เห็นว่า แม้จะมีความต่างทางความคิด จุดยืนหรืออุดมการณ์ความเชื่ออย่างไรก็ตาม สิ่งที่เป็น “ความร่วมมือกัน” ก็คือความเชื่อมั่นและความหวังว่าสันติสุขจะเกิดขึ้นได้ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลาย

สารบัญ

บทคัดย่อ	I
Abstract	III
คำขอบคุณ	V
สารบัญ	VI
สารบัญตาราง	VIII
สารบัญรูปภาพ	IX
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 ขอบเขตการศึกษา	3
1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา	3
1.3.2 ขอบเขตด้านประชากร	3
1.3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่	5
1.3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา	5
1.4 ทบทวนเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง	5
1.4.1 แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับความปรองดอง	5
1.4.2 แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับสันติสุข	7
1.4.3 แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับความเห็นหรือความคิดเห็น	9
1.4.4 แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับความแตกต่าง	10
1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
1.5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความปรองดอง	11
1.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับสันติสุข	13
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษา	14
1.7 วิธีดำเนินการศึกษา	16
1.7.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	16
1.7.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล	16
1.7.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	18
บทที่ 2 การสร้างความปรองดองบนความเห็นต่างทางการเมือง	19
2.1 ที่มาของปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองของไทย	19
2.2 การศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในอดีต	20
2.2.1 รากเหง้าความขัดแย้งทางการเมืองของไทย	20
2.2.2 ข้อเสนอกระบวนการสร้างความปรองดองในชาติ	22
2.3 ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก	24
2.3.1 สถานการณ์ทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน	24
2.3.2 ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นประชาธิปไตย และความไม่เป็นธรรมในสังคม	28

2.3.3 การสร้างความปรองดองและความสงบสันติ	31
2.3.4 การแก้ไขปัญหาทางการเมืองด้วยการ “นิรโทษกรรม”	34
2.4 สรุปแนวคิดการสร้างความปรองดองบนความเห็นต่างทางการเมือง	37
บทที่ 3 การสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม	39
3.1 ที่มาของปัญหาสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้	39
3.2 การศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหามความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีต	41
3.3 ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสัมภาษณ์กลุ่ม	44
3.3.1 ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน	44
3.3.2 สาเหตุความขัดแย้งที่นำไปสู่เงื่อนไขการใช้ความรุนแรง	46
3.3.3 แนวทางการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน	49
3.3.4 แนวทางแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธีและการมีส่วนร่วม	50
3.4 สรุปแนวคิดการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม	51
บทที่ 4 แนวคิดจากการอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6	54
4.1 การสังเกตพฤติกรรมและการสัมภาษณ์	54
4.1.1 การสงวนท่าที	55
4.1.2 คลายความกังวล	56
4.1.3 เปิดใจรับฟัง	57
4.1.4 สร้างพื้นที่ปลอดภัย	59
4.1.5 สันติสุขบนความเห็นต่าง	61
4.2 แผนที่ความคิด เรื่องการเสริมสร้างสันติสุข ในวันปัจฉิมนิเทศของนักศึกษา 4ส6	63
4.3 การถ่ายทอดผลการศึกษาผ่านการแสดงละครเวที เรื่อง “สถานีปลายทาง”	64
4.4 สรุปการเรียนรู้ของนักศึกษา 4ส6	66
บทที่ 5 รูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ความแตกต่าง	68
5.1 สรุปแนวคิดจากการศึกษา	68
5.1.1 แนวคิดการสร้างความปรองดองบนความเห็นต่างทางการเมือง	68
5.1.2 แนวคิดการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม	69
5.1.3 แนวคิดจากการอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6	70
5.2 การสังเคราะห์ข้อมูล	70
5.3 รูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ความแตกต่าง (4ส Model)	80
5.4 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา	81
5.4.1 ข้อเสนอแนะการสร้างความปรองดองบนความเห็นต่างทางการเมือง	81
5.4.2 ข้อเสนอแนะการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม	83
5.5 ข้อจำกัดในการศึกษา	81
บรรณานุกรม	86
ภาคผนวก ก รายชื่อนักศึกษาหลักสูตรการเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่นที่ 6	91
ภาคผนวก ข บทวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวกับฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	95
ภาคผนวก ค กิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ของนักศึกษา 4ส6	101

สารบัญตาราง

ตารางที่ 5.1 แสดงการสังเคราะห์ผลการศึกษา สร้างเป็นแบบจำลอง 4ส หรือ 4ส Model

77

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1.1 ที่มาของการเกิดความคิดเห็น	9
แผนภูมิที่ 4.1 แผนที่ความคิด “ต้นไม้สันติสุข” แสดงปัจจัยสำคัญในการสร้างสันติสุขของนักศึกษา 4ส6	64
แผนภูมิที่ 5.1 การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ความแตกต่าง ด้วย 4ส Model	81
แผนภูมิที่ 5.2 ข้อเสนอแนวทางการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม	83

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ทำกิจกรรมร่วมกัน มีความต้องการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ความต้องการทางกาย เพื่อความอยู่รอด ความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคง ความต้องการทางสังคม ความต้องการมีคุณค่า และความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Maslow, 1970) ปัจจุบันโลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเป็นสังคม โลกาภิวัตน์ ทำให้ประเทศต่าง ๆ มีรากฐานทางความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนาและ วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เกิดความขัดแย้งในหลายรูปแบบ เกิดวิกฤตทางสังคม เกิดความแตกแยก ผู้คน มีความเห็นแก่ตัว ต่างคนต่างอยู่ หรือมีการรวมตัวกันและเผชิญหน้ากันของกลุ่มคนที่ขัดแย้ง จนเกิด เป็นปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่รุนแรง เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน การสูญเสีย และส่งผลกระทบต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สิน ตลอดจนความเสียหายในรูปแบบอื่น ๆ

ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่อยู่คู่กับมนุษย์ ไม่ว่าจะในระดับบุคคลหรือระดับสังคม ความขัดแย้งเป็นสิ่งปกติธรรมดาในสังคม ส่วนผลของความขัดแย้งจะก่อให้เกิดความสูญเสียหรือการพัฒนา ขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการของคนในสังคม หรือกระบวนการในการจัดการความขัดแย้ง (นิรมน กิติกุล, 2551) ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ トラบิตที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กัน สำหรับสาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นสามารถอธิบายได้หลายเหตุผล เช่น เหตุผลด้านสภาพภูมิศาสตร์ก่อให้เกิด ความขัดแย้งหรือข้อพิพาทด้านพรมแดนระหว่างประเทศ เหตุผลทางสังคมและเศรษฐกิจทำให้เกิดความขัดแย้ง จากการแย่งชิงทรัพยากร และเหตุผลทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์ เป็นต้น

สำหรับสังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคมทวิลักษณ์ หมายถึงมีความยากจนและความร่ำรวยอยู่ในสังคม เดียวกัน (วันชัย ริมวิทยากร, 2553) มีการผสมผสานกันทั้งสังคมแบบดั้งเดิมและสังคมสมัยใหม่ หรือสังคม ชนบทกับสังคมเมือง ไม่ว่าจะด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมือง เนื่องจากสังคมไทยกำลังอยู่ในระยะเปลี่ยน ผ่าน จากสังคมแบบจารีตประเพณีเป็นสังคมสมัยใหม่ จากสังคมแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นสังคม แบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม นับจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา นอกจากนี้ ยังมีกระแสโลกาภิวัตน์ และ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ มาเป็นองค์ประกอบเพิ่มเติม ส่งผลให้มีความแตกต่างกันระหว่างสังคม เมืองและสังคมชนบท นำไปสู่ความขัดแย้งในสังคมไทย

คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) ให้ความเห็นว่า ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้สั่งสมจนทำให้เกิดความแตกแยกที่ร้ายลึกในสังคมไทยเกินกว่าหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่งจะแก้ปัญหาได้ และเรียกร้องผู้ที่เกี่ยวข้องในความขัดแย้งทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ และสื่อมวลชน รวมทั้งประชาชนทุกคน แสดงบทบาทในการนำพาประเทศชาติไปสู่การปรองดอง

(คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ, 2554) และถึงแม้ว่าต่อมาจะมีการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ภายหลังเกิดวิกฤตการณ์ชุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐบาลเมื่อเดือนตุลาคม 2556 แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ สังคมไทยยังคงอยู่ในวังวนของความขัดแย้งต่อไป

นอกจากปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองแล้ว ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ก่อตัวขึ้นภายหลังการลงนามในสนธิสัญญาแบ่งเส้นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับอังกฤษ เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2452 หรือ Anglo-Siamese Treaty (1909) ส่งผลให้หัวเมืองแหลมมลายูบางส่วน เช่น เมืองกลันตัน เมืองตรังกานู เมืองไทรบุรี (เคดาห์) และเมืองปะลิสที่เคยเป็นหัวเมืองขึ้นนอกของไทยหรือประเทศสยามในสมัยนั้น กลายเป็นส่วนหนึ่งของมลายูที่อยู่ภายใต้การปกครองของประเทศอังกฤษ ส่วนพื้นที่เหนือเส้นเขตแดนดังกล่าว คือดินแดนของ “มณฑลปัตตานี” ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทยโดยสมบูรณ์ เหตุการณ์ครั้งนั้นถือว่าเป็นปฐมบทของ “ความเห็นต่าง” ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ กล่าวคือ คนในพื้นที่ส่วนหนึ่งโดยเฉพาะอดีตผู้มีอำนาจในการปกครองเมืองไม่พอใจที่สูญเสียอำนาจการปกครอง และมีความพยายามที่จะเรียกร้องสิทธิการปกครองดินแดนคืน

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นความขัดแย้งอื่นที่มองข้ามไม่ได้ ความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของบุคคล ชุมชน และท้องถิ่น ปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึงปัญหาการจัดการทรัพยากรที่ดิน ทรัพยากรประมง และทรัพยากรป่าไม้ ประเด็นเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับภูมิภาค อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อทำให้ปัญหาความขัดแย้งตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นมีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น

นักศึกษาหลักสูตรการเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่นที่ 6 สถาบันพระปกเกล้า หรือนักศึกษา 4ส6 ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมไทย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม อาทิ ตำรวจ ทหาร กระบวนการยุติธรรม นักธุรกิจ ผู้บริหารองค์กรภาคเอกชน นักการเมือง สื่อมวลชน และพระภิกษุสงฆ์ เปรียบเสมือนภาพจำลองสังคมไทย จึงสนใจศึกษาประเด็นความขัดแย้งต่าง ๆ ในสังคมไทย ตามที่กล่าวข้างต้น เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งตลอดจนหาแนวทางในการเสริมสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ รายงานวิชาการฉบับนี้ประกอบด้วยการศึกษาปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองและการสร้างความปรองดองบนความเห็นต่างทางการเมืองซึ่งเป็นปัญหาในสังคมไทยขนาดใหญ่ระดับประเทศ การศึกษาการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นปัญหาสังคมในระดับภูมิภาค และการศึกษาการอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6 ซึ่งเป็นสังคมขนาดเล็กในชั้นเรียน เพื่อเป็นแนวทางและเสนอรูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ความแตกต่าง รวมทั้งนำเสนอผลการศึกษาและแนวความคิดผ่านการแสดงละครเวทีเรื่อง “สถานีปลายทาง” หรือ “The Last Station” ของนักศึกษา 4ส6

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการสร้างความปลอดภัยบนความเห็นต่างทางการเมือง
2. เพื่อศึกษาแนวคิดการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม
3. เพื่อศึกษาแนวคิดจากการอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6
4. เพื่อเสนอรูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ความแตกต่าง

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษา เรื่อง “สันติสุขเกิดได้ภายใต้ความแตกต่าง” ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา นักศึกษา 4ส6 ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างความปลอดภัยด้านการเมือง และการสร้างความปลอดภัยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากข้อมูลทุติยภูมิ เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

- 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับแนวคิดการสร้างความปลอดภัยบนความเห็นต่างทางการเมือง
- 2) การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสัมภาษณ์กลุ่ม เกี่ยวกับแนวคิดการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม
- 3) การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ และการสรุปแผนที่ความคิด เรื่องการเสริมสร้างสันติสุขในวันปัจฉิมนิเทศของนักศึกษา 4ส6

1.3.2 ขอบเขตด้านประชากร นักศึกษา 4ส6 ได้สัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์กลุ่ม สัมภาษณ์ และสังเกตพฤติกรรม ดังนี้

- 1) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งทางการเมือง และนักวิชาการ จำนวน 10 คน ดังรายชื่อต่อไปนี้
 - (1) นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ อดีตนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2551- 2554)
 - (2) นายภูมิธรรม เวชยชัย เลขาธิการพรรคเพื่อไทย (พ.ศ. 2555)
 - (3) รองศาสตราจารย์ ดร. สังคีต พิริยะรังสรรค์ คณบดีวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
 - (4) ศาสตราจารย์ ดร. ลิขิต ธีรเวคิน ราชบัณฑิตสาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
 - (5) ศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ อ่างธัญญวงค์ อดีตอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

- (6) รองศาสตราจารย์ ดร. สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- (7) นายสุริยะใส กตะศิลา แกนนำคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.)
- (8) นางธิดา ถาวรเศรษฐ์ อดีตประธานแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) (พ.ศ. 2553)
- (9) นางนิชา ฐวธธรรม ภรรยาพลเอก ร่มเกล้า ฐวธธรรม อดีตรองเสนาธิการกองพลทหารราบที่ 2 ซึ่งเสียชีวิตในเหตุการณ์ความไม่สงบในวันที่ 10 เมษายน 2553
- (10) นายพันธ์ศักดิ์ ศรีเทพ บิดานายสมพันธ์หรือเหมอ ศรีเทพ ผู้เข้าร่วมชุมนุมกลุ่ม นปช. ซึ่งเสียชีวิตในเหตุการณ์ความไม่สงบในเดือนพฤษภาคม 2553

2) การสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่ ผู้เห็นต่างจากรัฐ และเจ้าหน้าที่รัฐ เกี่ยวกับสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 12 คน ดังรายชื่อต่อไปนี้

- (1) นายซาฟีอี เจ๊ะเลาะ ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนราธิวาส
- (2) พระเทพศีลวิสุทธิ เจ้าอาวาสวัดประชุมชลธารา อำเภอสุไหงปาดี และเจ้าคณะจังหวัดนราธิวาส
- (3) รองศาสตราจารย์ ดร. ลุดฟี จะปะกียา อธิการบดีมหาวิทยาลัยฟาตอนี (เดิมชื่อมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา)
- (4) ดาโต๊ะ นิเดร์ วาบา ผู้รับใบอนุญาต โรงเรียนสายบุรีอิสลามวิทยา จังหวัดปัตตานี (โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามขนาดใหญ่)
- (5) นายอับดุลอาซิส ยานยา นายกสมาคมสถาบันการศึกษาปอเนาะ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้
- (6) นายมาหะมะลุดฟี หะยีสามแม ผู้จัดการโรงเรียนสมานมิตรวิทยา อำเภออิงอ จังหวัดนราธิวาส และประธานมูลนิธิอัลกุรอาน
- (7) ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ สมาชิกในครอบครัวผู้เสียชีวิต จากการปะทะกับเจ้าหน้าที่รัฐ
- (8) นางสาวฐปนีย์ เอียดศรีไชย ผู้สื่อข่าวและผู้ช่วยบรรณาธิการข่าว 3 มิติ สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3
- (9) นายปกรณ์ พิงเนตร บรรณาธิการข่าว สำนักข่าวอิศรา (ส่วนภาคใต้)

(10) อดีตสมาชิกกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ อดีตสมาชิกฝ่ายปฏิบัติการ (RKK) ของ BRN

(11) อดีตสมาชิกกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ อดีตสมาชิกฝ่ายปฏิบัติการเมืองของ BRN

(12) พลเอก มณี จันทร์ทิพย์ รองผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า
ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่มานานกว่า 30 ปี

3) การสัมภาษณ์กลุ่ม กลุ่มราษฎรเครือข่ายที่ดินทำกินเทือกเขาบูโด ซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากการบังคับใช้กฎหมายของรัฐ กรณีพื้นที่ทำกินทับซ้อนกับเขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตอุทยานแห่งชาติ

4) การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ และสรุปแผนที่ความคิด เรื่องการเสริมสร้างสันติสุข ในวันปัจฉิมนิเทศของนักศึกษา 4ส6 จำนวน 89 คน ดังรายชื่อตามภาคผนวก ก

1.3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ : กรุงเทพมหานครและจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา : ระยะเวลาในการศึกษา 9 เดือน

1.4 ทบทวนเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “สันติสุขเกิดได้ภายใต้ความแตกต่าง” มีแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.4.1 แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับความปรองดอง

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความหมายของความปรองดอง มีนักวิชาการได้กล่าวไว้เป็นนิยามต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) ความหมายของความปรองดอง

ความหมายของความปรองดองนั้น สามารถมองได้ทั้งในทางทฤษฎีและแนวทางการปฏิบัติ โดยในทางทฤษฎี การปรองดอง คือ กระบวนการต่าง ๆ ที่ป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นอีก แต่ในแนวทางการปฏิบัติ นั้น เป็นที่ยอมรับว่าไม่ใช่งานง่ายที่จะสามารถทำตามทฤษฎีของการปรองดอง เนื่องจากความปรองดองไม่ใช่การกระทำที่สามารถแยกออกจากสังคมที่มีปัญหาความขัดแย้งและความหวาดกลัวอย่างรุนแรงได้ ความปรองดองไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่เป็นกระบวนการที่ยากลำบาก ยาวนาน คาดเดาไม่ได้ และเกี่ยวข้องกับการวางแผน ขั้นตอน และวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลาย นอกจากนี้ ยังต้องมีการกระทำอย่างต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เช่น การมีสันติธรรมแทนที่จะแก้แค้น การจัดการความทรงจำร่วมกัน และการสร้างการอธิบายจากมุมมองต่าง ๆ ของคู่ขัดแย้งอย่างเท่าเทียมกัน เป็นต้น การสร้างความปรองดองเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชัง แยกแยะ และสร้างความไว้วางใจ เพื่อฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรง โดยผ่านการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำในอดีต การยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น การเมตตาให้อภัย ตลอดจนการมองภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน (Nimer อ้างถึงในสถาบันพระปกเกล้า, 2555)

นอกจากนี้ กระบวนการสร้างความปรองดองยังหมายถึง กระบวนการเยียวยาบาดแผลของทั้งผู้กระทำและผู้ถูกระทำภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรง และเป็นการยุติความสัมพันธ์ด้านลบต่อกัน ไม่นำไปสู่ความเป็นศัตรู โดยในหลักการแล้วบุคคลที่สามเท่านั้นที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำและผู้ถูกระทำได้ ทั้งนี้ ผู้ถูกระทำสามารถให้อภัย หรือผู้กระทำยอมรับผิดหรืออุกฉกรรจ์โทษจากผู้ถูกระทำก็เป็นไปได้ (Galtung, อ้างถึงในสถาบันพระปกเกล้า, 2555)

2) หลักการสร้างความปรองดอง

Abu Nimer (Nimer อ้างถึงในสถาบันพระปกเกล้า, 2555) ได้เสนอหลักการในการสร้างความปรองดองของคนในสังคม ไว้ดังนี้

1. การสานเสวนาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการนำไปสู่การสร้างความปรองดอง การสานเสวนาที่แท้จริงเกิดขึ้นเมื่อคู่กรณีมาร่วมกันสนทนาเพื่อนำไปสู่ข้อตกลง โดยต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงมุมมอง ความรู้สึก โกรธเกลียดที่มีต่อกัน ดังนั้น ในการสานเสวนาที่แท้จริงจึงต้องมีการวิเคราะห์ความขัดแย้งและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น

2. เน้นหรือจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน การเปิดเผยอารมณ์ความรู้สึกของตนเองสามารถที่จะเยียวยาอดีตและความเจ็บปวดในปัจจุบันได้ แก่มุมของความยุติธรรมที่สำคัญมากคือ การเยียวยาความรู้สึกของคนที่เจ็บปวด และกระบวนการที่จะจัดการกับคนที่เกลียดชังกันได้มาพูดคุยกันเพื่อขับเคลื่อนการอยู่ร่วมกันไปสู่อนาคต ดังนั้น การเตรียมการเพื่อนำมาสู่กระบวนการพูดคุยจึงมีความสำคัญมาก และทำให้เกิดการเข้าใจในความเจ็บปวดของแต่ละฝ่าย โดยต้องการพื้นที่ปลอดภัยสำหรับคู่กรณีในการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น สำหรับการเยียวยาความรู้สึกทางจิตใจ รวมถึงการยอมรับความจริงแทนหนทาง การต่อสู้

3. ความปรองดองเกิดขึ้นได้เมื่อความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง เช่น การอพยพ ผู้ลี้ภัยกลับประเทศบอสเนียจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าพวกเขาไม่รู้สึกลดภัยและมั่นคงในการไปอยู่ร่วมกับศัตรู การให้อภัยเป็นสิ่งจำเป็น แต่จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าความต้องการของมนุษย์ถูกละเลย หรือในกรณีอิสราเอลกับปาเลสไตน์ที่จะไม่เกิดความปรองดอง ถ้าไม่เกิดการยอมรับในการดำรงอยู่ในอัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยชาวอาหรับ

4. ศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความขัดแย้ง ในการเยียวยาความรู้สึกของผู้คน การสร้างความสัมพันธ์ที่แตกร้างขึ้นมาใหม่ต้องการมากกว่าเครื่องมือในการเจรจาไกล่เกลี่ย ที่เพียงแต่ค้นหาความต้องการและความต้องการที่แท้จริงเท่านั้น แต่ต้องใช้สัญลักษณ์และพิธีกรรมร่วมด้วย กล่าวคือใช้ทั้งความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมในการสร้างความปรองดอง

5. การสร้างความปรองดองจำเป็นมากที่จะต้องใช้นโยบายที่หลากหลาย ทั้งด้านจิตใจ กฎหมาย สังคม วัฒนธรรม จิตวิทยาและการเมือง การเจรจาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถนำไปสู่การสร้างสันติภาพได้ แต่ต้องสร้างกิจกรรมร่วมกันในภาคประชาสังคมด้วย การสร้างความปรองดองจะประสบ

ความสำเร็จถ้าได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ที่สำคัญมากคือ ผู้นำที่ได้รับการยอมรับจาก คู่กรณี เช่น กรณีของ เนลสัน แมนเดลา ที่เปลี่ยนความคิดของคนผิวดำในแอฟริกาใต้ให้หันมาสนับสนุนการ สร้างความปรองดอง

6. การสร้างความปรองดองเน้นที่หัวใจและความคิด การเน้นที่ความคิดคือการกำหนด เป้าหมายของการพูดคุย และทำให้การพูดคุยดำเนินต่อไปในทิศทางที่ควรจะเป็น ส่วนการเน้นที่หัวใจคือเป็น การพูดคุยกันถึงอารมณ์ความรู้สึกที่อยู่ในจิตใจ

7. คำนี้ถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายในกระบวนการสร้างความปรองดอง โดยไม่เน้นที่การรับ หรือนำเข้าวิธีการและกฎหมายของประเทศอื่น ๆ แต่ต้องปรับใช้ให้เหมาะกับสภาพสังคม

8. การให้อภัยมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม วัฒนธรรมของแต่ละสังคมมีความ แตกต่างกันไป ไม่ควรยึดติดแต่เพียงรูปแบบเดียว แต่ละวัฒนธรรมก็มีมุมมองต่อการให้อภัยและการสร้าง ความปรองดองที่แตกต่างกันออกไป

9. ความยุติธรรมแบบใดที่เหมาะสมสำหรับการสร้างความปรองดองที่เน้นการสร้าง ความสัมพันธ์กลับคืนมาระหว่างคู่กรณี หรือความยุติธรรมแบบมุ่งแก้แค้นที่เน้นลงโทษผู้กระทำผิด เนื่องจาก เหยื่อมีความต้องการให้ลงโทษผู้กระทำผิด ดังนั้น การเลือกใช้ความยุติธรรมแบบใด ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ ความรุนแรง จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อนักปฏิบัติและนักวิชาการ แม้ว่าคำตอบของความยุติธรรมจะไม่ได้อยู่ที่ การยอมคืนดีเสมอไป อย่างไรก็ตามแนวทางหนึ่งที่นักสันติวิธีมักใช้อย่างกว้างขวางในการจัดการกับปัญหาความ ขัดแย้งที่รุนแรงในสังคมคือ ความยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่าน

1.4.2 แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับสันติสุข

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวกับความหมายของสันติสุข มีนักปรัชญาและนักวิชาการกล่าวไว้เป็น นิยามต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงหลักการของความอยู่เย็นเป็นสุข หรือสันติสุขว่า คือ ดุลยธรรม ซึ่งหมายถึง การกระทำที่นำไปสู่ความสมดุลของการอยู่ร่วมกัน อันประกอบด้วยดุลยภาพของกาย จิต สังคม และ สิ่งแวดล้อม หรืออาจเรียกว่า เกิดความเป็นธรรมทางสังคม มีลักษณะเป็นองค์รวม โดยอาศัยหนทางที่เรียกว่า มรรค 12 แห่งซึ่งอยู่เย็นเป็นสุข ได้แก่

1) การอยู่ร่วมกันด้วยสันติสมถะ 2) จิตวิวัฒนาการพัฒนาจิตให้กว้าง ไม่เห็นแก่ตัว 3) ชุมชนท้องถิ่น เข้มแข็ง การกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น 4) การเปลี่ยนจากเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นเศรษฐกิจดุลยนิยม (ไม่รวม ศูนย์) 5) การศึกษา 6) ศาสนา 7) สุขภาพ 8) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงาน 9) การสื่อสาร 10) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 11) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และ 12) กฎหมาย

ภายใต้ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนสังคมอยู่เย็นเป็นสุข อันประกอบด้วย การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม การขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข และการส่งเสริมการพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยมีพื้นฐานอยู่บนการมีสัมมาชีพ การพัฒนาเครื่องชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุข การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ตลอดจนการสร้างผู้นำเพื่ออนาคต (ประเวศ วะสี, 2554)

อิลยาส วารีย์ ได้ให้ข้อเสนอแนะจุดเริ่มต้นของความสมานฉันท์ตามมุมมองอิสลามว่ามนุษย์นั้นโดยธรรมชาติถูกสร้างมาให้ต่างกันเพื่อให้ได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ให้ได้รู้จัก ปรงดองกัน ดังที่พระเจ้ากล่าวไว้ในบทอัลหุญรอต อายะห์ที่ 13 ว่า เราได้ให้พวกเจ้ามีหลายชาติพันธุ์ เพื่อจะได้ทำความรู้จักซึ่งกันและกัน หมายความว่า เป็นเรื่องธรรมดาที่คนจากแต่ละที่จะมีความแตกต่างกัน และในความแตกต่างกันนั้นไม่ว่าจะความเชื่อใด โดยพื้นฐานแล้วคนเราปรองดองอยู่ร่วมกันได้

นอกจากนี้อิสลามยังกำหนดแนวทางในการสร้างความสมานฉันท์ไว้ว่า คนเราทุกคนจะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์แท้จริง หากได้รับการคุ้มครองในสิทธิพื้นฐานทั้งห้าอย่างแท้จริง คือ

1. สิทธิที่จะครอบครองทรัพย์สินที่ตนหามาอย่างถูกต้อง
2. สิทธิที่จะมีเกียรติยศ ไม่ว่าจะรวยหรือจน เป็นมุสลิมหรือไม่ ทุกคนมีเกียรติที่จะไม่ถูกล่วงเกิน และจากสิทธิข้อนี้นำมาซึ่งบทบัญญัติการห้ามการนินทา ใส่ร้าย อย่างเด็ดขาด
3. สิทธิทางด้านเชื้อสาย คือเด็กทุกคนมีสิทธิที่จะเกิดจากพ่อแม่ที่ถูกต้อง ได้รับการนับหน้าถือตา ซึ่งเป็นหนึ่งในที่มาของบทบัญญัติการห้ามการผิดลูกผิดเมียคนอื่น รวมทั้งห้ามการร่วมรักกับบุคคลที่ไม่ใช่คู่ครองของตน เช่นเดียวกับที่อิสลามถือว่าทุกเชื้อสายล้วนมีเกียรติ
4. สิทธิที่จะมีชีวิต ซึ่งไม่ว่าจะยากดีมีจน ชีวิตคือสิ่งที่ต้องได้รับการคุ้มครอง การทำร้ายคนจนมีค่าเท่ากับการทำร้ายคนรวยหรือผู้มีอิทธิพล ซึ่งอิสลามกำหนดไว้ว่า หากมีการทำร้ายหนึ่งชีวิตต้องชดเชยอย่างน้อยด้วยมูลค่าของอูฐ 100 ตัว
5. สิทธิที่จะเชื่อในสิ่งที่อยากเชื่อ อิสลามมองว่าการนับถือศาสนาเป็นสิทธิเสรีภาพที่คนทุกคนสามารถ นับถือในสิ่งที่ตนเชื่อมั่นได้ และอิสลามยังสอนให้มุสลิมให้เกียรติแก่คนต่างความเชื่อ (อิลยาส วารีย์, มปป.)

พระเทพดิลก (ระบอบ รัฐญาโณ) ได้อธิบายไว้ในหนังสือเรื่อง ศาสนากับสันติภาพ ถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขว่า ต้องอาศัยการยอมรับสถานะศักดิ์ศรีของกันและกัน การอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องยากแต่ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะปัญหาสำคัญคือการที่คนเพียรพยายามจะสร้างสันติสุขหรือสันติภาพนั้นจะต้องเริ่มจากจิตใจของปัจเจกชนแต่ละคนให้มีความสงบภายในใจเสียก่อน ถ้ายังไม่สงบภายในใจ เราจะไม่สามารถสร้างสันติภาพได้ โดยเน้นไปที่ยุติการเบียดเบียน การประทุษร้ายซึ่งกันและกัน การเบียดเบียนกันทาง

ร่างกายหรือทางทรัพย์สิน การทำลายล้างผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน และการโกหกหลอกลวง (พระเทพดิลก (ระแบบ รัฐญาโณ), 2547)

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นินิพนฺยการ) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เรื่อง มนุษย์กับความขัดแย้ง โลกทัศน์ และชีวทัศน์ในพระพุทธศาสนา ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็นในระดับโลกวิสัย เพราะความขัดแย้งจัดได้ว่าเป็นทุกข์ของบุคคลและสังคมประการหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมองว่าความขัดแย้งเป็นธรรมชาติหรือธรรมดาของสังคมทั่วไป จนอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นของสังคมเพราะสรรพสิ่งในสังคมนั้นแปรเปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลา (อนิจจัง) ผลจากการแปรเปลี่ยนดังกล่าวนี้ จึงทำให้เกิดบรรยากาศของทุกข์หรือความขัดแย้ง ซึ่งเป็นสภาวะหรือบรรยากาศที่ดำรงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง ก็เพราะทุกสิ่งทุกอย่างในแง่ของโลกวิสัยนั้น ไม่สามารถเป็นไปตามความต้องการหรืออำนาจของสิ่งใด อย่างไรก็ตามในทัศนะของพระพุทธศาสนาความขัดแย้งก่อให้เกิดการพัฒนาคุณค่าภายในของมนุษย์ในเชิงอติวิสัย และมีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณค่าในเชิงปวิสัยเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ความขัดแย้งก่อให้เกิดพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นระบบการเมืองการปกครอง การบัญญัติพระวินัย การจัดระเบียบสังคม และการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นินิพนฺยการ), 2551)

1.4.3 แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับความเห็นหรือความคิดเห็น

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวกับความหมายของความเห็นหรือความคิดเห็น มีนักวิชาการได้แสดงแนวคิดไว้หลากหลาย ดังต่อไปนี้

ลัดดา กิตติวิภาค ให้ความหมายว่า ความคิดเห็น คือ ความคิดที่มีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ ซึ่งทำให้เกิดความพร้อมที่จะมีปฏิกิริยาโต้ตอบในทางบวกหรือทางลบต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด (ลัดดา กิตติวิภาค, 2525)

สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ ได้ให้ความหมายของความคิดเห็นว่า เป็นการแสดงออกซึ่งวิจารณ์ญาณต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ความคิดเห็นของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปตามข้อเท็จจริงและทัศนคติของบุคคล ในขณะที่ทัศนคติจะเป็นการแสดงความรู้สึกทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นเป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งอาจสรุปความสัมพันธ์ดังกล่าว ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1.1 ที่มาของการเกิดความคิดเห็น

จากแผนภูมิแสดงให้เห็นว่าความคิดเกิดจากการแปลข้อเท็จจริงหรือสิ่งที่ได้พบเห็นมา แต่ลักษณะการแปลข้อเท็จจริงนั้น ๆ ย่อมเป็นไปตามทัศนคติของบุคคล และเมื่อบุคคลนั้นถูกถามว่าทำไมจึงทำอย่างนั้น เขาจะพยายามให้เหตุผลไปตามที่เขาคิด (สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ, 2522)

สุโท เจริญสุข อธิบายว่า ความคิดเห็นเป็นสภาพความรู้สึทางด้านจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของบุคคล อันเป็นผลให้บุคคลมีความคิดต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะที่ชอบ ไม่ชอบ หรือเฉย ๆ (สุโท เจริญสุข, 2535)

โสภา ชูพิกุลชัย เสนอว่า ความคิดเห็นเป็นการรวมความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ และความรู้หรือความจริง ซึ่งได้แก่ ความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึกซึ่งเป็นการประเมินค่าทั้งบวกและลบ ซึ่งทั้งหมดจะเกี่ยวพันกัน ความคิดเห็นเมื่อได้ก่อรูปขึ้นมาแล้วยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้ (โสภา ชูพิกุลชัย, 2523)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวว่า ความเห็น (ทิฏฐิ) หมายความว่า ความรวมถึงความเชื่อถือ ลัทธิ ทฤษฎี ความเข้าใจตามนัยเหตุผล ข้อที่เข้ากับความเข้าใจของตน หลักการที่เห็นสมควร ข้อที่ถูกต้อง ข้อที่เชิดชูเอาไว้ ความใฝ่นิยมหรือที่ปัจจุบันเรียกว่าค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศนะในการมองโลกและชีวิตที่เรียกว่าโลกทัศน์และชีวทัศน์ต่าง ๆ ตลอดจนทัศนคติพื้นฐานที่สืบเนื่องจากการเก็บความเข้าใจและความใฝ่ นิยมเหล่านั้น ถ้าจะจัดเข้าเป็นพวก ๆ ก็คงมี 2 ระดับ คือ ความเห็น ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าดี ไม่ดี ควรจะเป็น เป็นต้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538)

ดังนั้น ความเห็นต่าง จึงเป็นการแสดงออกซึ่งวิจารณ์ญาณต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งของแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกันตามข้อเท็จจริง ทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ของแต่ละบุคคลที่ไม่เหมือนกัน

1.4.4 แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับความแตกต่าง

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวกับความหมายของความแตกต่าง มีนักวิชาการได้กล่าวไว้เป็นนิยามต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

มนุษย์มีความคล้ายคลึงกันอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความต้องการ ความรู้สึก และอารมณ์ แต่ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็มีความแตกต่าง ได้หลายประการ เช่น มีรูปร่างต่างกัน มีสีของตาสีของผมต่างกัน ซึ่งแม้แต่คู่แฝดก็ยังมีแตกต่าง การทำความเข้าใจถึงความแตกต่างของมนุษย์จึงเป็นเรื่องที่ควรศึกษาให้เข้าใจ (สุธีรา เฝ้าโภาคสถิตย์, 2543)

ความแตกต่างระหว่างบุคคลทำให้เราเข้าใจธรรมชาติของแต่ละบุคคลที่ไม่เหมือนกัน และเข้าใจเพื่อนมนุษย์มากยิ่งขึ้น ดังนั้น การที่จะให้บุคคลอื่นคิดอย่างที่เราคิดหรือทำอย่างที่เราทำไม่ได้ ทุกคนมีพันธุกรรมที่แตกต่างกัน มีสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน ได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน สิ่งที่ต้องปฏิบัติ คือการยอมรับความแตกต่างของกันและกัน (ลักขณา สิริวัฒน์, 2544)

Defleur (1989) อธิบายว่า บุคคลมีความแตกต่างกันหลายประการ เช่น บุคลิกภาพ รูปร่าง ทักษะสติ สติปัญญา และความสนใจ เป็นต้น ซึ่งความแตกต่างนี้ขึ้นอยู่กับสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมทำให้บุคคลมีพฤติกรรมการสื่อสารและการเลือกเปิดรับสารที่แตกต่างกันไป

ทฤษฎีนี้พัฒนามาจากแนวความคิดเรื่องสิ่งเร้าและการตอบสนอง (Stimulus-Response) หรือที่เรียกกันว่า S-R theory หลักการพื้นฐานที่สำคัญเกี่ยวกับทฤษฎีนี้คือ บุคคลมีความแตกต่างกันด้านบุคลิกภาพและสภาพจิตวิทยา ความแตกต่างกันดังกล่าวนี้เป็นเพราะบุคคลมีการเรียนรู้ มีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมือนกันจะได้รับการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ทำให้บุคคลมีทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อถือ และบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2533) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับการสื่อสารของผู้รับสารพบว่า มีปัจจัย 2 ประการ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่

1. ปัจจัยแวดล้อมทางสังคม บุคคลผู้อยู่ในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันย่อมจะมองหรือจะยอมรับข้อมูลในการสื่อสารแตกต่างกันไป
2. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม หรือด้านจิตวิทยา (psychographics) ได้แก่ แบบแผนการดำเนินชีวิต (life style) หรือด้านการเปิดรับสื่อที่ไม่เหมือนกัน มีผลทำให้การยอมรับข้อมูลในการสื่อสารแตกต่างกันได้

ดังนั้น ความแตกต่าง จึงหมายถึงความรวมถึงความแตกต่างทั้งทางร่างกายของมนุษย์ ทางพันธุกรรม และทางจิตใจ ได้แก่ ความคิด ความเห็น ความเชื่อ ทักษะสติ ทั้งโดยบุคคลและหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่มนุษย์ต้องศึกษาให้เกิดความเข้าใจ

1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความปรองดอง สันติสุข และความแตกต่าง เพื่อให้เนื้อหาที่จะนำเสนอมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น นักศึกษา 4ส6 จึงนำเสนอผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความปรองดองและสันติสุข ดังนี้

1.5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความปรองดอง

สถาบันพระปกเกล้า ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างความปรองดองแห่งชาติ เพื่อตอบคำถามของ คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ สภาผู้แทนราษฎรว่า อะไรคือรากเหง้าของความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และมีปัจจัยหรือกระบวนการใดที่ทำให้คนในสังคมสามารถกลับมาอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ความแตกแยกทางความคิดอย่างกว้างขวางในสังคมไทยที่ยืดเยื้อยาวนานที่แต่ละฝ่ายยังมีพฤติกรรมเหมือนเดิม เช่น มีการเปิดหมู่บ้านมวลชน มีการกระทำที่เข้าข่ายการกระทำละเมิดหรือดูหมิ่นสถาบันเบื้องสูง ตลอดจนการข่มขู่ว่าจะแสดงพลังเพื่อกดดันให้การดำเนินการต่าง ๆ เป็นไป

ในแนวทางที่ฝ่ายตนต้องการ ฯลฯ นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ความเห็นผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายยังพบอีกว่า แต่ละฝ่ายยังคงยึดมั่นอยู่ในจุดยืนเดิมของตนเอง สะท้อนให้เห็นว่าบรรยากาศแห่งความปรองดองยังไม่เกิดขึ้น

ผลการศึกษารูปได้ว่า การที่กระบวนการสร้างความปรองดองในชาติจะบรรลุเป้าหมายได้นั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องก้าวข้ามไปให้ไกลกว่าการถกเถียงกันเพียงแคในข้อกฎหมาย กล่าวคือ ต้องพิจารณาให้กว้าง และลึกถึงเหตุแห่งความขัดแย้ง คำนึงถึงมิติความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มพลังต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงการมีกระบวนการในการแก้ไขปัญหาและสร้างความปรองดองที่ทุกฝ่ายในสังคมให้การยอมรับ ภายใต้บรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยที่ทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกว่ามีบทบาทและพื้นที่ในการเสวนาถกเถียงถึงภาพอนาคตของประเทศอันเป็นเสมือนหลักหมุดปลายทางที่ทุกฝ่ายจะร่วมเดินทางไปภายใต้กติกาที่สังคมเห็นพ้องต้องกัน (สถาบันพระปกเกล้า, 2555)

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญการ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษากรณีกลุ่มแม่น้ำตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ทฤษฎีความขัดแย้งมาเป็นทฤษฎีในการดำเนินการวิจัย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความขัดแย้งเป็นเรื่องของการไม่เห็นพ้องระหว่างกลุ่ม (มนุษย์) ตั้งแต่สองกลุ่มขึ้นไป ได้แก่ ประชาชน สังคม กลุ่มประชาชน กลุ่มชาติพันธุ์ ประเทศ รัฐ และวัฒนธรรม ผู้ซึ่งมีผลประโยชน์ต่างกันไปเป้าหมายหรือค่านิยมต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระดับความเข้มข้นของการเห็นแย้ง การไม่ลงรอยกัน หรือการปะทะระหว่างบุคคล ความคิดหรือผลประโยชน์ ทำให้ข้อพิพาทพัฒนาไปเป็นการเผชิญหน้ากัน และท้ายที่สุดก็กลายเป็นความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับคน การรับรู้ของคน ความรู้สึก อารมณ์ และปัญหาต่าง ๆ ของคน เพราะฉะนั้น การรับรู้ความรู้สึกและปัญหาต้องได้รับการแก้ไขเพื่อสร้างผลที่ได้อย่างต่อเนื่อง ความขัดแย้งจะต้องหาข้อตกลงให้ได้ หรือไม่ก็ต้องมีการประนีประนอม นอกจากนี้ ข้อพิพาทหรือความขัดแย้งยังแฝงตัวเป็นบันไดนำไปสู่ความขัดแย้งอีกหลายขั้นตอน จนในที่สุดก่อให้เกิดความรุนแรง (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญการ), 2547)

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ ได้ทำการศึกษาตามโครงการศึกษาวิจัยรากเหง้าของความขัดแย้งสู่ทางออกเพื่อความปรองดอง ผลการศึกษาพบว่า รากเหง้าความขัดแย้งทางการเมืองมีที่มาจากปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยที่มีการก่อตัว บ่มเพาะ และปะทุเป็นวงจรที่ต่อเนื่องยาวนานนับตั้งแต่ในอดีต ความไม่เท่าเทียมกันเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้สังคมไทยมีชนชั้น คือชนชั้นผู้ปกครองที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นผู้ถือครองปัจจัยการผลิตและมีอำนาจทางการเมือง กับชนชั้นผู้อยู่ใต้ปกครองหรือประชาชนที่เสียเปรียบ และด้อยโอกาส ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคม

สาเหตุหลักของความไม่เท่าเทียมกันเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม เกิดจากปัจจัยสำคัญ 6 ประการ คือ ความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองและชนบท ความแตกต่างระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม การครอบครองทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียม การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม นโยบายและกลไกการจัดการของรัฐไม่สามารถสร้างความเป็นธรรมให้เกิดในสังคม และการบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินการตามหลักนิติธรรมที่ไม่เป็นธรรม อย่างไรก็ตาม แม้ความขัดแย้งด้วยเหตุปัจจัยเหล่านี้จะดำรงอยู่เรื่อยมา แต่ก็ไม่

ปรากฏอาการและไม่แสดงออกถึงความรุนแรง เพราะสังคมยังคงมีดุลยภาพระหว่างชนชั้นทั้งสองอยู่ เนื่องจากมีโครงสร้างทางสังคมที่ทำหน้าที่ในการรักษาสมดุลทางอำนาจท่ามกลางพลวัตที่เกิดขึ้น

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขให้ความขัดแย้งเข้าสู่ความรุนแรง จาก การปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจภายหลังการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยมีมุมมองเกี่ยวกับประชาธิปไตยเป็นตัวกระตุ้น และมีกลไกแก้ไขปัญหาสังคมที่ด้อยประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้นำความขัดแย้งไปสู่ความรุนแรง (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, 2555)

คณะกรรมการศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดอง ได้จัดทำรายงาน เรื่อง แนวทางการสร้างความปรองดอง ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การคลี่คลายประเด็นปัญหาและผลกระทบจากความขัดแย้งทางการเมืองต้องมีการดำเนินการ 6 ด้านควบคู่กันไป ประกอบด้วย 1) การสร้างความเข้าใจร่วมของสังคมต่อเหตุแห่งความขัดแย้ง 2) การแสวงหาและเปิดเผยข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ความรุนแรง 3) การอำนวยความสะดวก การสำนึกรับผิดชอบ และการให้อภัย 4) การเยียวยา ดูแล และการฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบ 5) การสร้างสภาวะที่เอื้ออำนวยต่อการอยู่ร่วมกัน และ 6) มาตรการป้องกันการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง

เงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างความปรองดอง ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการปรองดองของผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มทุกฝ่ายโดยเสมอภาค ให้เกียรติและเคารพซึ่งความแตกต่างของกันและกัน 2) การทำความเข้าใจกับสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต ปัจจุบันและอนาคตเป็นสิ่งจำเป็นต่อกระบวนการสร้างความปรองดอง 3) ผู้นำรัฐบาลสามารถสร้างความเชื่อมั่นว่ามีความตั้งใจจริงหรือเจตจำนงทางการเมืองที่จะสร้างความปรองดองในชาติด้วยการสื่อถึงความเข้าใจในปัญหา เปิดกว้างรับฟัง และให้ความสำคัญกับความคิดเห็นที่หลากหลายของคนในสังคมอย่างแท้จริง 4) การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ทำให้ฝักฝ่ายต่าง ๆ สามารถยอมรับในความแตกต่างกันได้ และยอมรับว่ามีประเด็นที่สามารถเป็นวาระที่ขับเคลื่อนทำงานร่วมกันได้ หรือหากเห็นต่างกันก็สามารถหาวิธีแก้ไขความขัดแย้งได้โดยไม่ใช้ความรุนแรง 5) การที่จะได้มาซึ่งกติกาในการอยู่ร่วมกันใหม่จำเป็นต้องมาจากการมีส่วนร่วมของตัวแทนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่มทุกฝ่าย เพื่อมิให้ถูกมองว่าเป็นกติกา “ของผู้ชนะ” และ 6) กลไกในการสร้างความปรองดองควรมีอิสระในการทำงาน ได้รับการยอมรับและความไว้วางใจจากทุกฝ่าย มีความต่อเนื่องและใช้อำนาจหน้าที่โดยมุ่งให้เกิดความปรองดองอย่างแท้จริง (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558)

1.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับสันติสุข

दनัย มุ่สา และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง การจัดทำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และการแปลงไปสู่การปฏิบัติ ผลการศึกษา พบว่า

1. ด้านความเหมาะสมของกระบวนการจัดทำนโยบาย มีการใช้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างหลากหลาย แต่ยังไม่ครอบคลุมทุกภาคส่วนที่เป็นตัวแสดงหลักอย่างแท้จริง และยังมีจำกัดอยู่เฉพาะกระบวนการในชั้นของการก่อตัวของปัญหาเท่านั้น ยังไม่ทำอย่างต่อเนื่องครบทุกขั้นตอน อย่างไรก็ตาม

เนื้อหาสาระของนโยบายในภาพรวมมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการ อัตลักษณ์ วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ และมีลักษณะเชิงรุกอย่างชัดเจน

2. ด้านความเหมาะสมของกระบวนการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ยังใช้การมีส่วนร่วมในระดับต่ำ มีลักษณะเชิงรูปแบบเป็นส่วนใหญ่ และการปฏิบัติบางเรื่อง อาทิ เรื่องการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ยังมีบางประเด็นที่ไม่สอดคล้อง ในขณะที่สถานการณ์รุนแรงรายวันทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติจำต้องยึดติดอยู่กับการแก้ปัญหาความรุนแรงรายวันทางยุทธวิธี มากกว่ามุ่งแก้ปัญหาเชิงรุกทางยุทธศาสตร์ ในภาพรวมที่เชื่อมโยงกัน และพบว่ามีปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ คือ (1) การเบิกจ่ายงบประมาณล่าช้าและไม่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของพื้นที่ (2) ขาดการบูรณาการในเรื่องของโครงสร้างองค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง (3) ไม่มีการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลอย่างเป็นระบบ (4) แผนเตรียมการดำเนินการที่ยังมีเนื้อหาบางส่วนไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และแนวคิดพื้นฐานของนโยบาย และ (5) ปัจจัยทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้ง ทำให้การแก้ไขปัญหาไม่ต่อเนื่อง (दनัย มุสา และคณะ, 2555)

ณัฐปภัสร วรธัญญาสุข ได้ศึกษาเรื่อง การนำเสนอกระบวนการเสริมพลังชุมชนในการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ของชุมชนใน 3 ด้าน คือ (1) บทบาทในการเริ่มต้นประกอบด้วย การเปิดพื้นที่ให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยน และการสร้างการรวมกลุ่ม การเป็นกลไกในการเชื่อมประสานให้เกิดการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน โดยเน้นการรวมกลุ่มของผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำตามธรรมชาติหรือบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ (2) บทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการร่วมกัน ประกอบด้วย การส่งเสริมให้ความรู้ การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้ง การสนับสนุนกลไกชุมชนในการจัดการความขัดแย้งร่วมกัน การสนับสนุนกิจกรรมสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ และการประสานภาคีความร่วมมือและการเป็นคนกลางในการประสานผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ และ (3) บทบาทการส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืน มีปัจจัยเงื่อนไขประกอบด้วย ภาวะผู้นำ การให้ข้อมูลข่าวสาร การเมืองท้องถิ่น ความเชื่อ ความเป็นเครือญาติ และวัฒนธรรม

สำหรับกระบวนการเสริมพลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ของชุมชนตามแนวคิดของเปาโล แพร์ สามารถแบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การเสริมสร้างการรับรู้และความตระหนัก (2) การส่งเสริมการตั้งคำถามจากประเด็นปัญหาาร่วมกัน (3) การส่งเสริมการดำเนินการร่วมกัน และ (4) การส่งเสริมให้ชุมชนร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์ผลการดำเนินการ (ณัฐปภัสร วรธัญญาสุข, 2557)

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษา

นักศึกษา 4ส6 ได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้อย่างต่อไปนี้

สันติสุข หมายถึง การใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างสงบ ยอมรับสถานะศักดิ์ศรีของกันและกัน มีกระทำที่นำไปสู่ความสมดุลของการอยู่ร่วมกัน ทั้งกาย จิต สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีแนวทางจัดการความขัดแย้งได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ความปรองดอง หมายถึง การที่สมาชิกในกลุ่มหรือในสังคมสามารถที่จะทำให้เกิดความสมัคสมานสามัคคี ประนีประนอมกัน พุดจาตกลงกันด้วยไมตรีจิต โดยแนวทางในการสร้างความปรองดอง ได้แก่ การสานเสวนา การจัดการอารมณ์ความรู้สึกของคน การใช้ศาสนา และการใช้แนวทางอื่น ๆ ในการสร้างความปรองดอง

สังคมสุขสถาน หมายถึง สถานที่ที่มีความสุข มีความปลอดภัยทั้งกายและใจ เหมาะสมสำหรับการเป็นสถานที่ในการอยู่อาศัยร่วมกัน แม้ว่าจะมีความคิดเห็น ความเชื่อที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ สังคมสุขสถาน ยังหมายถึง การอยู่ร่วมกันได้ในสังคมอย่างมีความสุข แม้ว่าจะมีสถานภาพที่แตกต่างกัน ทั้งในทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

สื่อสารอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การใช้กระบวนการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ถูกวิธี สื่อสารด้วยความจริง ไม่ใส่ร้าย หรือยั่วให้เกิดความเกลียดชัง หรือเพิ่มความขัดแย้ง และเปิดโอกาสให้มีการรับฟังซึ่งกันและกันอย่างใคร่ครวญ การทวนสอบความคิดของตนเองและเพื่อน

สมานฉันท์ด้วยสันติวิธี หมายถึง หากเกิดกรณีขัดแย้งขึ้นในกลุ่มหรือสังคมใด กลไกในการแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องยึดหลักสมานฉันท์ด้วยสันติวิธี ผ่านการเสวนา การเปิดใจรับฟัง การจัดการกับอารมณ์ความรู้สึก การยอมรับในความเห็น ความคิด และความเชื่อที่แตกต่าง ยึดหลักศาสนา และผ่านกระบวนการยุติธรรม เพื่อเป็นการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน

เสริมวิถีธรรมาภิบาล หมายถึง การนำหลักประสิทธิผล หลักประสิทธิภาพ หลักการตอบสนอง หลักการรับผิดชอบ หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักการกระจายอำนาจ หลักนิติธรรม หลักความเสมอภาค และหลักการมุ่งฉันทามติมาใช้ในการปกครอง การบริหารจัดการ และการควบคุมดูแลกิจการต่าง ๆ ของสังคม

ความเห็นต่าง หมายถึง การแสดงออกซึ่งวิจาร์ณญาณต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งของบุคคลที่มีความแตกต่างกันตามข้อเท็จจริง ทศนคติ ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ของแต่ละบุคคล

ผู้เห็นต่างจากรัฐ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความคิดเห็นและอุดมการณ์แตกต่างจากรัฐ และมีการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศ

ความแตกต่าง หมายถึง ความแตกต่างด้านทศนคติ ความแตกต่างด้านวิจาร์ณญาณต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ความแตกต่างด้านความรู้สึกนึกคิด ความแตกต่างด้านความเชื่อ ทศนคติ สติปัญญา และความ

สนใจ ความแตกต่างด้านค่านิยม ความแตกต่างทางด้านอุดมการณ์ ความแตกต่างด้านรูปร่าง เพศ สีตา สีผิวพรรณ สีมม เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้อาจเป็นความแตกต่างของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลก็ได้

จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง พื้นที่จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย อำเภอจะนะ อำเภอเทพา อำเภอสะบ้าย้อย และอำเภอนาทวี

นักศึกษา 4ส6 หมายถึง นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงการเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่นที่ 6 สถาบันพระปกเกล้า

1.7 วิธีดำเนินการศึกษา

นักศึกษา 4ส6 ได้ทบทวนข้อมูลทฤษฎี และดำเนินการเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.7.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1) การสร้างเครื่องมือ

- (1) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทฤษฎี โดยอาศัยข้อมูลจากตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ และงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง
- (2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ
- (3) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือภายใต้การให้คำปรึกษาของอาจารย์ที่ปรึกษา
- (4) ร่างและสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง
- (5) จัดพิมพ์และนำไปใช้จริง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล
- (6) รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตพฤติกรรม นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์
- (7) สรุปผลการศึกษาเพื่อนำเสนอ

2) ลักษณะของเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ที่ประกอบไปด้วยคำถามปลายเปิดเพื่อใช้เก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูล การสัมภาษณ์กลุ่ม การสังเกตพฤติกรรม และกิจกรรมร่วมสร้างแผนที่ความคิด เรื่องการเสริมสร้างสันติสุขในวันปัจฉิมนิเทศของนักศึกษา 4ส6

1.7.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

นักศึกษา 4ส6 ได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1) การสัมภาษณ์เชิงลึก

- (1) นักศึกษา 4ส6 ได้สร้างแบบสัมภาษณ์ และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากสถาบันพระปกเกล้า เพื่อขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้ให้ข้อมูล
- (2) การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การศึกษา เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ รวมจำนวนทั้งสิ้น 22 คน สัมภาษณ์ด้วยวิธีสัมภาษณ์บุคคล ใช้เวลาสัมภาษณ์ประมาณ 1 ชั่วโมง ต่อคน
- (3) นัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูล เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้
- (4) สัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็นโดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์
- (5) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

2) การสัมภาษณ์กลุ่ม

- (1) นักศึกษา 4ส6 ได้สร้างแบบสัมภาษณ์ และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากสถาบันพระปกเกล้า เพื่อขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้
- (2) นัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูล เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้
- (3) สัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็นโดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์
- (4) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

3) การสังเกตพฤติกรรม

เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ ซึ่งผู้สังเกตเข้าไปอยู่ร่วมและทำกิจกรรมทุกอย่างกับผู้ถูกสังเกต และรู้สถานะของตนเองว่าเป็นผู้สังเกต แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

4) กิจกรรมร่วมสร้างแผนที่ความคิด เรื่องการเสริมสร้างสันติสุข เพื่อให้ได้มาซึ่งภาพรวมความคิดของนักศึกษา 4ส6 ในการเสริมสร้างสันติสุข และนำเสนอเป็นภาพ “ต้นไม้สันติสุข” จากการศึกษาที่ได้เรียนรู้และอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6 เป็นระยะเวลา 9 เดือน ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

- (1) การบันทึกข้อมูลของนักศึกษาแต่ละคนในเรื่องการเสริมสร้างสันติสุข โดยนักศึกษาแต่ละคนจะนำเสนอ 3 คำสำคัญ เพื่อนำไปสู่ฐานคิดในการสร้างสังคมสันติสุขที่สามารถอยู่ร่วมกันได้บนพื้นฐานความแตกต่าง

- (2) นำข้อมูลที่ได้มารวบรวมเป็นชุดข้อมูลของนักศึกษาแต่ละคน แล้วคัดเลือกข้อคิดเห็นที่เหมือนหรือคล้ายกันมาสรุปและนำเสนอเป็นภาพ “ต้นไม้สันติสุข”

1.7.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) เริ่มจากการถอดเทปคำสัมภาษณ์ สรุปประเด็นตามแนวคำถามและวัตถุประสงค์การศึกษา ตรวจสอบข้อมูลโดยเทคนิคการวิเคราะห์ 3 เสา (Triangulation Techniques) โดยเริ่มจากการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล รวมถึงการตรวจสอบกับทีมที่เก็บข้อมูลด้วยกัน เพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้มากที่สุด

บทที่ 2

การสร้างความปลอดภัยบนความเห็นต่างทางการเมือง

การศึกษา เรื่อง “สันติสุขเกิดได้ภายใต้ความแตกต่าง” ของนักศึกษา 486 ในบทนี้ เป็นการนำเสนอ ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง และแนวคิดการสร้างความปลอดภัยบนความเห็นต่างทางการเมือง โดยมีการ นำเสนอผลการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้องและผู้ที่ได้รับผลกระทบจาก ความขัดแย้งทางการเมือง นักวิชาการ จำนวน 10 คน และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และนำเสนอ โดยมี รายละเอียดดังต่อไปนี้

- 2.1 ที่มาของปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองของไทย
- 2.2 การศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในอดีต
- 2.3 ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก
- 2.4 สรุปแนวคิดการสร้างความปลอดภัยบนความเห็นต่างทางการเมือง

2.1 ที่มาของปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองของไทย

สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา ปฏิเสธไม่ได้ว่าสาเหตุที่ทำให้ปัญหา ดังกล่าวลุกลามและขยายวงกว้าง สร้างความรำลึกในสังคมไทยส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐบาลและ พรรคการเมือง อันที่จริงปัญหาเชิงโครงสร้างทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรม ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่า เทียม ระบบอุปถัมภ์ และความขัดแย้งจากปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรเกิดขึ้นมานานแล้ว แต่ในทางกายภาพไม่ ปรากฏให้เห็นชัดเจนเท่าใดนัก จนกระทั่งเข้าสู่ยุครัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร จึงเริ่มมีสัญญาณที่ เด่นชัด ตั้งแต่ศาลรัฐธรรมนูญตัดสินให้พันตำรวจโท ทักษิณพ้นผิดในคดีชุกหุ้นในปี 2544 ซึ่งเป็นคดีที่ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ได้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญว่า พันตำรวจโท ทักษิณจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิด ข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 295 (ผู้จัดการ ออนไลน์, 2556) แต่ในที่สุดเมื่อพ้นข้อกล่าวหาและสามารถตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ การเป็นรัฐบาลเสียงข้างมากใน ยุคแรก รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณประสบความสำเร็จอย่างสูงในการเลือกตั้ง โดยสามารถครองใจประชาชน และชนชั้นกลางจำนวนมาก มีนโยบายหลากหลายที่จับต้องได้ ทั้งนโยบายด้านเศรษฐกิจ สังคม สาธารณสุข และการศึกษา รวมทั้งนโยบายด้านการปราบปรามยาเสพติด

ต่อมาเมื่อได้เป็นรัฐบาลในยุคที่สองในปี 2548 รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณได้ถูกตั้งคำถามถึง ความชอบธรรมของรัฐบาลเสียงข้างมากว่า มีการกระทำที่ส่อไปในทางไม่โปร่งใสโดยเปิดช่องให้มีการทุจริตเชิง นโยบายและไม่สามารถตรวจสอบได้ การขัดกันแห่งผลประโยชน์ของรัฐ การใช้ข้อมูลภายในของรัฐเอื้อ

ประโยชน์ต่อพวกพ้อง และการละเมิดหลักนิติธรรมและหลักสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะนโยบายในการประกาศสงครามกับยาเสพติด ซึ่งครั้งนั้นสำนักงานตำรวจแห่งชาติรายงานว่า มีผู้ต้องสงสัยว่าค้ายาเสพติดเสียชีวิตไป 2,274 คน (Human Rights Watch, 2004)

ในขณะที่อีกด้านหนึ่งรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณก็ต้องเผชิญวิกฤติทางการเมืองอย่างหนักหน่วงเมื่อกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเดินขบวนขับไล่ในปี 2551 (ผู้จัดการออนไลน์, 2556) โดยได้กำหนดสี่เสาเป็นเชิงสัญลักษณ์ ต่อมาเมื่อเปลี่ยนแปลงเป็นรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ รัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช รัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ และรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เหตุการณ์ดังกล่าวก็ยังคงเกิดขึ้นซ้ำรอยเดิมเนื่องจากกองเชียร์ของแต่ละกลุ่มการเมืองก็มีความเชื่อว่ารัฐบาลไม่ชอบธรรม ไม่โปร่งใส จึงรวมกลุ่มต่อต้านรัฐบาลและมีการต่อสู้กันระหว่างคนสองกลุ่มสี่เสา คือ เหลืองและแดง และนับจากนั้นเป็นต้นมาสังคมไทยก็ตกอยู่ในวังวนของความขัดแย้งและการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อให้ไปสู่จุดหมายของแต่ละฝ่ายด้วยวิธีการรุนแรง ส่งผลให้เกิดความสูญเสีย บาดเจ็บ ล้มตาย ทรัพย์สินเสียหายมากมาย และทหารได้ออกมาทำรัฐประหารอีกครั้งในปี 2557 เป็นที่มาของรัฐบาลภายใต้คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อย่างไรก็ตามต้องยอมรับว่า ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองและการมีรัฐประหารบ่อยครั้ง ส่งผลกระทบทำให้ประเทศไทยขาดเสถียรภาพหลายด้าน ทั้งเศรษฐกิจ การเมืองและความมั่นคง รวมทั้งขาดการยอมรับจากนานาชาติ ปัญหาที่ร้ายลึกและสั่งสมมาเป็นเวลานานตามที่กล่าวมานั้น ยากที่ทำให้เกิดความปรองดองและสมานฉันท์ได้ในเวลาที่รวดเร็ว

2.2 การศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในอดีต

2.2.1 รากเหง้าความขัดแย้งทางการเมืองของไทย

รากเหง้าความขัดแย้งทางการเมืองมีที่มาจากปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย ความขัดแย้งในสังคมไทยมีปัจจัยโยงใยสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ไม่มีมูลเหตุใดเพียงลำพังที่จะอธิบายว่าทำไมสังคมจึงเผชิญกับความขัดแย้งรุนแรง เนื่องจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีการก่อตัว บ่มเพาะ และปะทุเป็นวงจรที่ต่อเนื่องยาวนาน แต่โดยสรุปแล้วสังคมไทยในอดีตมีความไม่เท่าเทียมกันเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมมาโดยตลอด และความไม่เท่าเทียมกันเชิงโครงสร้างของสังคมดังกล่าวทำให้สังคมไทยมีชนชั้น คือชนชั้นผู้ปกครองที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ เป็นผู้ถือครองปัจจัยการผลิตและมีอำนาจทางการเมือง กับชนชั้นผู้อยู่ใต้ปกครองหรือประชาชนที่เสียเปรียบ ด้อยโอกาส (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, 2555) สัมพันธภาพทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันและทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมมีสาเหตุจากความแตกต่างเหลื่อมล้ำหลายประการ

สาเหตุหลักของความไม่เท่าเทียมกันเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดจากปัจจัยสำคัญ 6 ประการ คือ ความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองและชนบท ความแตกต่างระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม การครอบครองทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียม การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม นโยบายและกลไกการจัดการของรัฐไม่สามารถสร้างความเป็นธรรมให้เกิดในสังคมได้ และการบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินการตามหลักนิติธรรมที่ไม่เป็นธรรม อย่างไรก็ตาม แม้ความขัดแย้งด้วยเหตุปัจจัยเหล่านี้จะดำรงอยู่

เรื่อยมา แต่ก็ไม่ปรากฏอาการและไม่แสดงออกถึงความรุนแรง เพราะสังคมยังคงมีดุลยภาพระหว่างชนชั้นทั้งสองอยู่ เนื่องจากมีโครงสร้างทางสังคมที่ทำหน้าที่ในการรักษาสมดุลทางอำนาจ ท่ามกลางพลวัตที่เกิดขึ้นในสังคม (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, 2555) แต่อย่างไรก็ตามเมื่อความเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ สังคมจึงย่อมมีโอกาสเกิดความขัดแย้งที่อาจนำไปสู่ความรุนแรง

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขให้ความขัดแย้งพร้อมเข้าสู่ความรุนแรง ด้วยเหตุที่สังคมไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงมักนำมาซึ่งความขัดแย้ง ดังนั้นเมื่อมีการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจโดยมีการกระจายความเจริญ และมีการปรับตัวสู่ระบบประชาธิปไตยภายหลังการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จึงนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม และเมื่อสังคมไม่สามารถจัดการความขัดแย้งได้อย่างเหมาะสมจึงสามารถเปลี่ยนแปลงไปสู่ความรุนแรง โดยเฉพาะเมื่อมีปัจจัยอื่นเป็นตัวกระตุ้น และประกอบกับการมีกลไกแก้ไขปัญหาสังคมที่ด้อยประสิทธิภาพ จึงส่งเสริมให้นำความขัดแย้งไปสู่ความรุนแรง (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, 2555)

ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตยที่แตกต่างกันเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวกระตุ้นและแปรเปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นความรุนแรง โดยเฉพาะมุมมองของความเป็นประชาธิปไตยที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการอำนาจและทรัพยากรในสังคม แม้ว่าประเทศไทยจะยอมรับการปกครองด้วยระบบนี้มาเป็นเวลานาน แต่แนวความคิดหรืออุดมการณ์ประชาธิปไตยก็ยังคงไม่ลงหลักปักฐานมั่นคงแท้จริง ทั้งนี้ปัญหาใจกลางของความขัดแย้งทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยในปัจจุบันอยู่ที่มุมมองที่แตกต่างระหว่างฝ่ายหนึ่งที่ทำหน้าที่ต่อการเลือกตั้ง และเห็นว่าความชอบธรรมของผู้บริหารประเทศอยู่ที่เสียงข้างมากของประชาชน ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่ต่อคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารประเทศมากกว่าความเป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่ (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) แนวความคิดทั้งสองแนวนี้นี้ถูกยอมรับนับถือทั้งจากผู้ที่ยึดมั่นในแนวความคิดโดยแท้และผู้ที่เป็นเพียงแนวร่วม

ในมุมมองของความเป็นประชาธิปไตยที่แตกต่างกันนั้น ต่างฝ่ายต่างมีกลุ่มที่มีความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าในมุมมองของตนและกลุ่มที่อิงอยู่กับความเชื่อนั้น ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาและรักษาอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตน ซึ่งทำให้ความขัดแย้งมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น และโดยเฉพาะเมื่อปัญหานี้เกิดขึ้นท่ามกลางบริบทของปัญหาพื้นฐานของสังคมไทย คือ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม อันเป็นเงื่อนไขที่ต่อยอดให้ความแตกต่างของความคิดทางการเมืองกลายเป็นความแตกแยกและมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) และสำหรับการชุมนุมของกลุ่มพลังทางการเมืองในประเทศไทยระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2549 จนถึงเดือนพฤษภาคม 2557 มีสาเหตุหลักมาจากความขัดแย้งทางการเมืองและอุดมการณ์ เป็นการแสดงออกถึงการต่อต้านคัดค้านรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศในแต่ละช่วง ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้นำสังคมไทยไปสู่การแบ่งฝักแบ่งฝ่าย เกิดความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน จนนำไปสู่การเผชิญหน้าที่รุนแรงระหว่างรัฐกับประชาชนและประชาชนกับประชาชน (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) และความขัดแย้งนี้ยังถูกขยายออกไปจากเหตุปัจจัยที่เป็นตัวกระตุ้นอื่น ๆ อีกด้วย

ขณะที่เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคม ได้มีการดำเนินการของฝ่ายต่าง ๆ ที่เป็นการขับเคลื่อนขยายความขัดแย้งและทำให้เกิดความรุนแรงในอีกหลายกรณี นอกจากความเข้าใจในระบบประชาธิปไตยที่แตกต่างกันดังกล่าวมาแล้ว การขยายตัวของสื่อการเมืองและสื่อบุคคล การรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 ความเคลือบแคลงในหลักนิติธรรม ปราบปรามการฉ้อโกงการฉ้อโกง การตั้งข้อกล่าวหาที่รุนแรงเกินจริงของผู้มีอำนาจรัฐต่อผู้ต่อต้าน การสร้างการรับรู้ว่ากระบวนการยุติธรรมมีสองมาตรฐาน การใช้กำลังทหารในการจัดการกับความขัดแย้ง และการกระทำที่จวบจ้วงกระทบกระทั่งต่อสถาบัน ล้วนเป็นปัจจัยที่เป็นตัวกระตุ้นให้ความขัดแย้งขยายตัวและเกิดความรุนแรง (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, 2555) หรือหากจะกล่าวโดยรวม การสะสมความรู้สึกของทั้งสองฝ่ายว่า อีกฝ่ายใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมในการดำเนินการตามความเชื่อและผลประโยชน์ของอีกฝ่ายนั้น ให้ความขัดแย้งขยายวงกว้าง (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) ในปัจจุบันกล่าวได้ว่า ความขัดแย้งในสังคมไทยได้เกิดขึ้นทั้งในระดับของกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาขัดแย้งกันในเรื่องของการช่วงชิงอำนาจทางการเมือง นโยบายในการบริหารราชการ ความขัดแย้งกันในเรื่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และเชิงอุดมการณ์ทางความคิด อีกทั้งรอยร้าวที่หยั่งรากลึกมิใช่เกิดขึ้นในระบบการเมืองเท่านั้น แต่เข้าไปสู่ระดับของสังคมวัฒนธรรม ในชุมชน และขยายเข้าสู่สถาบันครอบครัว (สถาบันพระปกเกล้า, 2555)

หากมองผ่านกรอบการวิเคราะห์ความขัดแย้ง (Conflict Analysis) การก่อตัวของความขัดแย้งที่ขยายตัวสู่ความรุนแรงมี 4 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับบ่มเพาะ ซึ่งเป็นระยะเริ่มแรกของความขัดแย้ง มีสาเหตุของความขัดแย้งแต่ยังไม่แสดงอาการของความขัดแย้ง และมีปัจจัยของความขัดแย้งเป็นความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ 2) ระดับปรากฏ ซึ่งมีอาการชัดเจนของความเป็นปรปักษ์หรือความไม่ลงรอยในสังคม ประกอบด้วยปรากฏการณ์ทางสังคม 2 ประการ คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน 3) ระดับช่วงชิงอำนาจ ซึ่งสร้างความรู้สึกตึงเครียดหรือเกิดการเผชิญหน้าแย่งชิงอำนาจระหว่างสองฝ่าย และ 4) ระดับเกิดความรุนแรง ซึ่งมีการปะทะ ใช้กำลังในสังคม และเป็นความรุนแรงโดยตรง คือ เมื่อความขัดแย้งปรากฏอาการขึ้น ได้เกิดสองกลุ่มที่มีความเป็นปรปักษ์ชัดเจนเข้ามาช่วงชิงอำนาจรัฐ ช่วงนี้ความขัดแย้งได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเป็นความรุนแรง วิธีจัดการความขัดแย้งและความรุนแรงจะต้องใช้วิธีการที่แตกต่างกัน หากเลือกวิธีการหรือเครื่องมือผิด จะไม่สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงได้ (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, 2555)

2.2.2 ข้อเสนอกระบวนการสร้างความปรองดองในชาติ

แนวทางในการสร้างความปรองดองของชาติ อันเป็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงตามแนวทางสันติวิธีเป็นสิ่งที่ทำทนาย สังคมไทยต้องแสวงหาแนวทางในการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทางความคิด เพื่อให้เกิดสันติสุขที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง และเพื่อแก้ไข เยียวยา และป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นอีกในอนาคต ซึ่งคำตอบจะไม่ใช่การมีกฎหมายที่สมบูรณ์ แต่เป็นการก่อเกิดของกระบวนการทางสังคมที่จะช่วยเติมแต่งส่วนที่กฎหมายไม่อาจเข้าถึงได้ รวมทั้งการสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างความปรองดอง ด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้สังคมเป็นสังคมที่มีวุฒิภาวะและทักษะในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาท

ได้ด้วยสันติวิธี (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) ทั้งนี้ กระบวนการสร้างความปรองดองในชาติจะบรรลุเป้าหมายได้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องก้าวข้ามไปให้ไกลกว่าการถกเถียงกันเพียงแต่ในข้อกฎหมาย (สถาบันพระปกเกล้า, 2555)

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ เสนอว่า เนื่องจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในครั้งนี้มีลักษณะ เป็นความขัดแย้งในระดับรุนแรง ความขัดแย้งระดับปรากฏ และความขัดแย้งระดับบ่มเพาะความขัดแย้ง การ แก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงจึงมีหลากหลายวิธีการ ได้แก่ ข้อเสนอเพื่อหยุดยั้งความรุนแรง ข้อเสนอเพื่อลดเงื่อนไขที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง และข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาระยะยาวเพื่อแก้ไขความ ขัดแย้งในระดับบ่มเพาะความขัดแย้ง (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, 2555)

สถาบันพระปกเกล้า เสนอว่า การสร้างความปรองดองต้องเริ่มด้วยการเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาส ถกเถียงแลกเปลี่ยนในวงกว้าง และการพูดคุยต้องอยู่บนพื้นฐานของความจริงจังและจริงใจ ทุกฝ่ายต้องร่วมมือ ในการสร้างความปรองดองด้วยกระบวนการพูดคุยในสองระดับ คือ ระดับตัวแทนทางการเมืองและผู้มีส่วนได้ เสียโดยตรง กับระดับประชาชนในพื้นที่ โดยที่หัวใจสำคัญของการพูดคุยคือเนื้อหาสาระของการพูดคุย ซึ่งอย่าง น้อยควรแบ่งเป็นปัญหาระยะสั้น 4 ประเด็น ได้แก่ การจัดการกับความจริง การให้อภัยแก่การกระทำที่ เกี่ยวข้อง การเสริมสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม และการกำหนดกติกาทางการเมืองร่วมกัน ส่วน เนื้อหาของการพูดคุยในปัญหาระยะยาวจะแบ่งเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ การออกแบบอนาคตของการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย และการวางรากฐานของประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งทั้งนี้ทุกฝ่ายจะต้อง ร่วมกันสร้างบรรยากาศแห่งความปรองดองให้เกิดขึ้นด้วย โดยการดำเนินการจะประสบความสำเร็จได้ต้อง อาศัยปัจจัยสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) เจตจำนงทางการเมืองของผู้มีอำนาจรัฐที่จะสร้างความ ปรองดองโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ 2) กระบวนการสร้างความปรองดองจะต้องมีพื้นที่ ให้กับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงและประชาชนจากทุกภาคส่วนในสังคมไทยได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นต่อทางออกและแนวทางป้องกันมิให้ความขัดแย้งกลับกลายเป็นความรุนแรงในอนาคต และ 3) ปัญหา ใจกลางซึ่งเป็นเหตุแห่งความขัดแย้งจะต้องได้รับการแก้ไขและแปรเปลี่ยนเป็นพลังในการพัฒนาประชาธิปไตยที่ พึ่งปรารถนาของประเทศไทย (สถาบันพระปกเกล้า, 2555)

อย่างไรก็ตาม เมื่อก้าวถึงการนำแนวทางสร้างความปรองดองไปสู่การปฏิบัติ คณะกรรมการศึกษา แนวทางการสร้างความปรองดอง สภาปฏิรูปแห่งชาติ มีความเห็นว่า แม้หลายองค์กรและคณะบุคคลทั้งใน ภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคประชาสังคมได้ศึกษาและเสนอแนวทางในการสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นใน สังคมไทย แต่ประสบการณ์และองค์ความรู้เหล่านั้น ไม่ถูกนำมาสร้างความเข้าใจให้กับสังคมหรือนำไปปฏิบัติให้ เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง และมีข้อเสนอว่า เพื่อคลี่คลายประเด็นปัญหาและผลกระทบจากความขัดแย้ง ทางการเมืองที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงในอดีตและป้องกันไม่ให้เกิดการณ์ความรุนแรงจากความขัดแย้งทาง การเมืองเกิดขึ้นซ้ำอีก จำเป็นต้องดำเนินการตามภารกิจ 6 ด้าน ควบคู่กันไปอย่างเป็นองค์รวมเนื่องจากภารกิจ แต่ละด้านมีผลเชื่อมโยงและหนุนเสริมกัน ดังนี้ 1) การสร้างความเข้าใจร่วมของสังคมต่อเหตุแห่งความขัดแย้ง

2) การแสวงหาและเปิดเผยข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ความรุนแรง 3) การอำนวยความสะดวก การสำนึกผิด และการให้อภัย 4) การเยียวยา ดูแลและการฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบ 5) การสร้างสภาวะที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน และ 6) มาตรการป้องกันการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ทั้งนี้ คณะกรรมการศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองได้กำหนดเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างความปรองดองไว้ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการปรองดองของผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มทุกฝ่ายโดยเสมอภาค ให้เกียรติและเคารพซึ่งความแตกต่างของกันและกันเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง 2) ความเข้าใจกับสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต ปัจจุบันและอนาคตเป็นสิ่งจำเป็นต่อกระบวนการสร้างความปรองดอง 3) ผู้นำรัฐบาลสามารถสร้างความเชื่อมั่นว่ามีความตั้งใจจริงหรือเจตจำนงทางการเมืองที่จะสร้างความปรองดองในชาติด้วยการสื่อถึงความเข้าใจ ในปัญหา เปิดกว้างรับฟังและให้ความสำคัญกับความคิดเห็นที่หลากหลายของคนในสังคมอย่างแท้จริง 4) การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ทำให้ฝักฝ่ายต่าง ๆ สามารถยอมรับในความแตกต่างกันได้ และยอมรับว่ามีประเด็นที่สามารถเป็นวาระที่ขับเคลื่อนทำงานร่วมกันได้ หรือหากเห็นต่างกันก็สามารถหาวิธีแก้ไขความขัดแย้ง ได้โดยไม่ใช้ความรุนแรง 5) การที่จะได้มาซึ่งกติกาในการอยู่ร่วมกันใหม่จำเป็นต้องมาจากการมีส่วนร่วมของ ตัวแทนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่มทุกฝ่าย เพื่อมิให้ถูกมองว่าเป็นกติกา “ของผู้ชนะ” และ 6) กลไกในการสร้างความปรองดองควรมีอิสระในการทำงาน ได้รับการยอมรับและความไว้วางใจจากทุกฝ่าย มีความต่อเนื่องและใช้อำนาจหน้าที่โดยมุ่งให้เกิดความปรองดองอย่างแท้จริง (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558)

2.3 ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

เพื่อหาแนวทางในการสร้างความปรองดองบนความเห็นต่างทางการเมือง นักศึกษา 4ส6 จึงศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้เกี่ยวข้องทางการเมือง นักวิชาการ และผู้ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งทางการเมือง จำนวน 10 คน สรุปผลตามประเด็นการสัมภาษณ์ได้ ดังนี้

2.3.1 สถานการณ์ทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 10 คน ในประเด็นความคิดเห็นต่อสถานการณ์ทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นที่สอดคล้องกันในประเด็นสำคัญ 5 ประเด็น คือ ประเด็นประชาธิปไตยกับระบบเศรษฐกิจ ประเด็นโครงสร้างของสังคมไทยที่อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ประเด็นกลไกการเข้าถึงการใช้อำนาจรัฐและการตรวจสอบอำนาจรัฐ ประเด็นการร่างรัฐธรรมนูญและการออกแบบอนาคตประเทศไทย และประเด็นการไม่มีหลักประกันความเป็นประชาธิปไตยที่ยั่งยืน โดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

1) ประชาธิปไตยกับระบบเศรษฐกิจ

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า มิติทางการเมืองมีความสัมพันธ์กันกับเรื่องเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในเรื่องความเหลื่อมล้ำที่สั่งสมมายาวนานและยังไม่สามารถแก้ปัญหอย่างเป็นรูปธรรมได้ จนนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองทั้งในระดับโครงสร้างและระดับบุคคล รัฐสภาไม่อาจผ่านกฎหมายที่เอื้อต่อการ

กระจายอำนาจและลดความเหลื่อมล้ำ มีปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม รวมตลอดไปจนถึงปัญหาเรื่องของแรงงาน ปัญหาการประมง หรือปัญหาการควบคุมการบินที่ไม่ผ่านมาตรฐาน นอกจากนี้นโยบายและมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาลที่ไม่มีประสิทธิภาพ ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจอย่างเห็นได้ชัด อาทิ ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำและการชบเซาของเศรษฐกิจ ทำให้ผู้คนเรียกร้องการได้มาซึ่งรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง เพราะเชื่อว่าจะช่วยปลดปล่อยจากเงื่อนไขและแรงกดดันของต่างประเทศ หรือทำให้รัฐบาลมุ่งแก้ปัญหาความขัดแย้งให้ได้เป็นรูปธรรมโดยเร็ว ในขณะที่เดียวกันผู้ให้ข้อมูลบางส่วนมีความเห็นว่า ข้อดีของรัฐบาลปัจจุบันคือความสงบ แม้จะเป็นเพียงชั่วคราวก็ตาม ซึ่งหากรัฐบาลมีการพิจารณาแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างก็จะมีโอกาสสำเร็จได้ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลต่อไปนี้

“ปัญหาด้านเศรษฐกิจเป็นปัญหาใหญ่ทั่วโลก ไม่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น แต่สำหรับประเทศไทยมีปัญหเพิ่มเติมจากการไม่ได้รับการยอมรับจากนานาชาติอันเป็นผลสืบเนื่องจากการทำรัฐประหารตลอดจนปัญหาอื่น ๆ ที่สะสมมาและยังไม่ได้รับการแก้ไข เช่น ปัญหาแรงงาน ปัญหาการประมง (IUU) และปัญหาการควบคุมการบินที่ไม่ผ่านมาตรฐานจาก ICAO...”

“...สถานการณ์การเมืองปัจจุบัน ไม่มีความเป็นประชาธิปไตย และมีคนบางพวกที่เห็นด้วยกับการไม่มีประชาธิปไตย พอไม่เป็นไปตามที่คิดก็ทำให้ประเทศไทยไปไหนไม่ได้ เพราะประชาคมโลกไม่คบค้าด้วยประเทศที่หยุดชะงัก...”

“ปัญหาความขัดแย้งและความคิดเห็นทางการเมืองเป็นปัญหาความเชื่อของบุคคล ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่มได้แก่ กลุ่มที่เชื่อว่าอำนาจและผู้ปกครองมาจากเบื้องบนกำหนด กับกลุ่มที่เชื่อว่าผู้ปกครองควรได้รับการคัดกรองมาจากกลุ่มคนด้านล่างซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ทำให้ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าตรงกลาง ปัญหาการไม่มีเสถียรภาพในการบริหารงานของรัฐบาล การผูกขาดของกลุ่มนายทุน ที่มองว่าโดยหลักการที่ถูกต้องแล้วประชาธิปไตยกับกลุ่มทุนเป็นเรื่องที่ต้องแยกกัน...”

“...ความสามารถแก้ไขปัญหาของสังคมที่ในยามปกติกระทำได้ยาก เช่น ปัญหาผู้มีอิทธิพล ปัญหาบ่อนการพนัน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าปัญหาเหล่านี้ได้รับการแก้ไขอย่างยั่งยืนหรือไม่ เนื่องจากเกิดมาจากการใช้อำนาจพิเศษของคณะรัฐประหาร...”

2) โครงสร้างของสังคมไทยที่อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์

ระบบอุปถัมภ์เป็นระบบที่ทำให้ระบบประชาธิปไตยมีปัญหา ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยที่เป็นมาตั้งแต่ในอดีตทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมและนำไปสู่การเอื้อต่อการทุจริตคอร์รัปชัน มีปัญหาความไม่เสมอภาค ความไม่เท่าเทียม และความเหลื่อมล้ำ นอกจากนี้ประเทศไทยยังขาดมิติในด้าน (1) สิทธิเสรีภาพ (2) ความเสมอภาค (3) ความยุติธรรม (4) สิทธิมนุษยชน และ (5) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ระบบอุปถัมภ์เป็นระบบที่ขัดกับระบบคุณธรรม ซึ่งได้สร้างปัญหาเชิงโครงสร้างต่อสังคมไทยโดยเฉพาะเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน และ

เป็นปัญหาเชิงระบบที่สั่งสมมานาน ไม่สามารถแก้ไขได้หากปราศจากความร่วมมืออย่างแท้จริงจากประชาชน
ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวต่อไปนี้

“...ปัญหาระบบอุปถัมภ์ ปัญหาความเหลื่อมล้ำเป็นเรื่องที่แก้ไขไม่ได้ในชั่วข้ามคืนและยังไม่มีกลุ่ม
การเมืองไหนที่มีความตั้งใจจริงจะแก้ไขปัญหานี้ ไม่มีมาตรการใดจะแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำอย่างแท้จริง
สิ่งสำคัญคือ ความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทางการเมืองเพิ่งจะมีมาไม่ถึง 10 ปี แต่ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความ
ไม่เสมอภาคมีมานานแล้ว”

“...ระบบอุปถัมภ์ในประเทศไทยเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาโดยตลอดแบบไม่เปลี่ยนแปลงเลย การที่
ระบบอุปถัมภ์ในประเทศไทยยังคงมีอยู่จึงขัดต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก เพราะโลกกำลังเรียกร้องการ
เปลี่ยนแปลงสู่อุดมการณ์ประชาธิปไตยและความเท่าเทียม ระบบอุปถัมภ์ของเราเป็นระบบที่ขัดกับระบบ
คุณธรรม (Merit system) คุณธรรมซึ่งไม่ใช่ศีลธรรมแบบที่เข้าใจกันผิดกันทั้งประเทศ ระบบคุณธรรมเป็นการ
ใช้ความรู้ความสามารถ คือ What you know ส่วนระบบอุปถัมภ์เป็นเพียงการรู้จักกับใคร คือ Whom you
know ระบบอุปถัมภ์ขัดแย้งกับประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยคือความเสมอภาค (Equality) แต่ระบบ
อุปถัมภ์ไม่มีความเสมอภาค ไม่เท่าเทียมกันและมีความเหลื่อมล้ำกัน (Hierarchy)...”

3) กลไกการเข้าถึงการใช้อำนาจรัฐและการตรวจสอบอำนาจรัฐ

กลไกในการเข้าถึงการใช้อำนาจของรัฐและช่องทางในการตรวจสอบที่มีปัญหาสะท้อนถึงความไม่เป็น
ประชาธิปไตย ประชาชนไม่สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง แม้ว่าการเข้ามายึดอำนาจจะสามารถควบคุม
สถานการณ์ไม่ให้เกิดการชุมนุมหรือความวุ่นวายและมุ่งที่จะขจัดปัญหาคอร์รัปชัน แต่ปัญหาดังกล่าวกลับไม่ได้
รับการวางระบบและกลไกแก้ไขที่เป็นมาตรฐานมากพอ และรัฐบาลควรแสดงความโปร่งใสของตนเอง การ
ปราบโกงควรเริ่มที่ตัวผู้มีอำนาจแสดงบัญชีทรัพย์สินของตนให้สาธารณะชนรับรู้ การแก้ปัญหาคอร์รัปชันต้อง
จริงจังและเป็นวาระแห่งชาติอย่างแท้จริง การเข้าถึงอำนาจของนักการเมืองต้องมีกระบวนการตรวจสอบและ
ถ่วงดุลตั้งแต่ต้นทางให้ได้คนที่ดีมาขับเคลื่อนระบบที่ดีต่อไปด้วย ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลต่อไปนี้

“...ปัญหาหลัก ๆ คือ ถ้ารัฐบาลทหารบริหารประเทศแล้วล้มเหลวก็จะกลายเป็นตราบาปของทหารใน
อนาคตในการที่เข้ามาแทรกแซงการเมือง ดังนั้น สิ่งที คสช. ต้องทำคือ ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าคุณบริหารประเทศได้
เพื่อสร้างความชอบธรรมของการแทรกแซงการเมืองโดยทหาร มีการแสดงความจริงใจ ให้สามารถตรวจสอบได้
แต่ดูเหมือนว่ายิ่งพยายามทำมากเท่าไร บรรยากาศทางการเมืองทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ไม่
เอื้ออำนวยกลับจะกลายเป็นหอกข้างแคร่มากขึ้นเท่านั้น ...”

“...ตอนนี้คนไม่มั่นใจว่ามาตรการระเบียบต่าง ๆ ที่ออกมานั้น จะถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อกำจัดคนที่มี
ความคิดเห็นต่างหรือไม่ เป็นการทำงานแบบลูบหน้าปะจมูกหรือไม่”

4) การร่างรัฐธรรมนูญและการออกแบบอนาคตประเทศไทย

การร่างรัฐธรรมนูญและการออกแบบอนาคตประเทศไทยมีปัญหาเรื่องการสืบทอดอำนาจของ คสช. และการไม่ยึดโยงกับประชาชน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การปฏิรูปที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบันยังขาดความชัดเจน และขาดความเป็นรูปธรรมในการวางรากฐานประเทศ และในช่วง 6 เดือน ต่อจากนี้ ปัญหาเหล่านี้จะทวีความรุนแรงมากขึ้น นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องความชอบธรรมในการร่างรัฐธรรมนูญยังเป็นอีกประเด็นปัญหาหนึ่ง เนื่องจากรัฐบาลมีการกำหนดโรดแมปว่าจะดำรงตำแหน่งกี่ปี ซึ่งตอนนี้โรดแมปมีการเปลี่ยนแปลงและมีการขยายเวลามากขึ้น แต่ดูเหมือนว่าต่อให้ขยายอย่างไร แนวโน้มที่จะอยู่เลยโรดแมปครั้งที่ 2 หลังจากการแก้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวไปแล้วก็ยังมีอีก ดังนั้น จะยิ่งเกิดคำถามจากสังคมมากขึ้นถึงความต้องการที่จะสืบทอดอยู่ในอำนาจเป็นเวลานาน ดังจะเห็นได้จากคำถามของผู้ให้ข้อมูลต่อไปนี้

“...อีกประเด็น คือ เรื่องความชอบธรรมในการร่างรัฐธรรมนูญ เพราะรัฐบาลขึ้นมาพร้อมโรดแมป ว่า จะอยู่กี่ปี ซึ่งตอนนี้โรดแมปได้ถูกแก้และขยายเวลามากขึ้น แต่ดูเหมือนว่าต่อให้ขยายอย่างไร แนวโน้มที่จะอยู่เลยโรดแมปครั้งที่ 2 หลังจากการแก้รัฐธรรมนูญชั่วคราวไปแล้ว ก็ยังอาจจะมีอีก ดังนั้นจะยังเป็นปัญหาถึงคำถามของการอยากอยู่ยาวหรือไม่”

“ปัญหาความเป็นรูปธรรมของการปฏิรูปที่รัฐบาลนี้ยกเป็นจุดขายเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่น่าเป็นห่วงหากไม่สามารถทำให้เป็นรูปธรรมได้ เนื่องจากสังคมมีความคาดหวังว่าจะเกิดอะไรขึ้นหลังการปฏิรูป และมีอะไรที่เปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร”

5) การไม่มีหลักประกันความเป็นประชาธิปไตยที่ยั่งยืน

ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องการไม่มีหลักประกันความเป็นประชาธิปไตยที่ยั่งยืนในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยระบุว่าปัญหาของประเทศที่เกิดขึ้นนี้ ถ้ายังคงมี “3 ไม่” ก็จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาประเทศได้ นั่นคือ (1) ความไม่แน่นอนของสถานะเศรษฐกิจของประเทศ (2) ประชาชนไม่มีความเชื่อมั่น และ (3) รัฐบาลไม่ได้มาจากกระบวนการที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ทำให้สถานการณ์อาจเลวร้ายลงได้ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องปากท้องซึ่งเป็นปัญหาที่ประชาชนให้ความสำคัญมากที่สุด และมองว่ารัฐบาลที่มาจากรัฐประหารไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องนี้ได้ดีเท่ารัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้ง เพราะส่วนหนึ่งคือการถูกกดดันจากต่างประเทศ และความไม่เชื่อมั่นของประชาชนจากกระบวนการใช้อำนาจที่ไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุล ดังจะเห็นได้จากคำถามต่อไปนี้

“ส่วนตัวเห็นว่าการรัฐประหารครั้งนี้มีต้นทุนมากกว่าการรัฐประหารทุกครั้งที่ผ่านมา รองจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี 2475 ด้วยซ้ำ แต่ปรากฏว่าการปฏิรูปที่ คสช. ประกาศไว้ยังไม่เห็นเป็นรูปธรรม และภารกิจการสร้างความปลอดภัยที่เป็นเรื่องสำคัญที่สุดของรัฐบาลนี้ก็กลับไม่มีความคืบหน้าเท่าที่ควร แรก ๆ มีความคึกคัก กระตือรือร้น เอาคนทุกสีไปร่วมกิจกรรมพูดคุย มีการจัดตั้งศูนย์ปรองดองขึ้นมา แต่เมื่อเวลาผ่านไปกระบวนการกลับไม่ต่อเนื่องและไม่มีความชัดเจนในเชิงนโยบาย...”

“...มีคำถามว่า “จะใช้เวลาไม่นาน” เพื่อคืนประชาธิปไตยให้กับสังคมนั้นจะเป็นจริงหรือไม่ ความเปลี่ยนแปลงในชีวิตของคนในสังคมไทยตอนนี้เป็นอย่างไบบ้าง มีอะไรเปลี่ยนไปบ้าง ที่สำคัญคือการพูดว่า “ต้องจัดการให้เด็ดขาด” นั้น หมายความว่าอย่างไร”

2.3.2 ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นประชาธิปไตย และความไม่เป็นธรรมในสังคม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันว่า ปัญหาทั้งสามประการ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นประชาธิปไตย และความไม่เป็นธรรมในสังคม คือสาเหตุพื้นฐานของความแตกแยกในสังคมตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน แต่ในรายละเอียดของการให้ข้อมูลประกอบของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนมีการอธิบายความและมุมมองที่แตกต่างกันไป สิ่งที่เป็นความเห็นร่วมกันคือ ความขัดแย้งเป็นเรื่องพื้นฐานที่เกิดขึ้นและมีอยู่ควบคู่กับสังคมต่าง ๆ ทั้งในประเทศไทยและนานาชาติมานานแล้ว เพราะในแต่ละสังคมผู้คนย่อมมีความคิดที่แตกต่างกัน แต่ประเด็นคือ ความเห็นที่ต่างกันนั้นจำเป็นต้องนำไปสู่ความขัดแย้งหรือไม่

ความขัดแย้งต่าง ๆ ที่มีในสังคมไทยขณะนี้ มีเงื่อนไขสำคัญจากหลากหลายสาเหตุที่ไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาดชัดเจน ปัญหาหนึ่งที่มีความเชื่อมโยงไปสู่ปัญหาอื่น ส่งผลให้สถานการณ์ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างของสังคมไทยที่เน้นพึ่งพาระบบอุปถัมภ์ ซึ่งมีจุดอ่อนและช่องว่างที่เอื้อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน การแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบจากคนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มทุนขนาดใหญ่ การเอารัดเอาเปรียบคนกลุ่มใหญ่ที่มีอำนาจต่อรองน้อยกว่า นำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทั้งมิติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การไม่รับฟังเสียงของผู้ที่มีความคิดเห็นต่างก็เป็นหนึ่งในเหตุสำคัญที่ผู้ได้รับผลกระทบสังสรรค์กดดันมากขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงวันที่ความอดทนถึงขีดสุด จึงระเบิดออกมาเป็นความขัดแย้งที่แสดงออกด้วยการแข็งขัน กระทั่งถึงการใช้ความรุนแรงหลาย ๆ กรณี ด้วยหวังว่าจะคลี่คลายสถานการณ์หรือสามารถตอบโต้อีกฝ่ายหนึ่งได้ แต่นั่นไม่ใช่ทางออกสุดท้ายหรือคำตอบของปัญหาความขัดแย้งอย่างแท้จริง

ในภาพรวมของการให้สัมภาษณ์ สามารถประมวลประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นเหตุแห่งความขัดแย้งได้ ดังนี้

- 1) ความเหลื่อมล้ำ และลักษณะสำคัญของความขัดแย้ง ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่
 - (1) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน เช่น อัตราค่าตอบแทนของอาชีพต่าง ๆ ที่ไม่เท่าเทียมกัน
 - (2) สถานะทางสังคมที่ไม่เท่าเทียม ไม่เสมอภาคกัน
 - (3) อำนาจและโอกาสการเข้าสู่ตำแหน่งและฐานอำนาจต่าง ๆ ไม่เท่ากัน ไม่ยุติธรรมหรือไม่เป็นธรรม มีการเลือกปฏิบัติกับคนบางกลุ่ม และเอื้อประโยชน์ให้กับคนอีกกลุ่มหนึ่ง
 - (4) ค่านิยมการเลือกข้างหรือสองมาตรฐาน กลุ่มหนึ่งทำผิดเป็นไม่ผิด อีกกลุ่มหนึ่งทำผิดเป็นผิด ความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ได้นำมาซึ่งความไม่เป็นธรรม มีกลุ่มผู้ได้รับประโยชน์และกลุ่มผู้เสียประโยชน์ จึงเกิดการไม่ยอมรับกันและกันขึ้น จนบานปลายกลายเป็นความขัดแย้งในที่สุด

นอกจากนี้ การที่รัฐบาลมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจในเขตเมืองมากกว่าชนบท ปัญหาได้รับการแก้ไขไม่ตรงจุด ไม่มีการรับฟังเสียงของคนส่วนน้อยและผู้ได้รับผลกระทบมากเท่าที่ควรเป็นผลทำให้เกิดช่องว่างมากขึ้น นอกจากนี้ นโยบายต่าง ๆ ที่เอื้อต่อทุนใหญ่ ส่งผลให้เกิดระบบการผูกขาดสังคมไทย ภายใต้ทหาร ทุนใหญ่ และระบบราชการ ซึ่งภายใต้โครงสร้างของความสัมพันธ์แบบผูกขาดเช่นนี้ ยิ่งทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำสูงขึ้น

“ความขัดแย้งเรื่องความเหลื่อมล้ำกับความขัดแย้งอื่น ๆ ในสังคมไทย ล้วนแต่เป็นเรื่องเดียวกัน กล่าวคือ ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ชนบทหรือพื้นที่ที่มีปัญหาความขัดแย้งไม่ได้รับการยอมรับในตัวตน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และการรับฟัง ตลอดจนการทำความเข้าใจต่อความต้องการที่แท้จริง จึงไม่ได้รับการจัดสรรภาษี หรือทรัพยากรในการพัฒนาให้ทั่วถึงตามความต้องการ”

ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ก็เป็นหนึ่งในปัญหาพื้นฐานที่สำคัญของความเหลื่อมล้ำ และนำไปสู่ความขัดแย้งในหลายมิติ ทำให้มีผู้ “ได้เปรียบ” และ “เสียเปรียบ” ไม่ปฏิบัติตามกติกาที่สังคมกำหนดไว้อย่างตรงไปตรงมา เชื่อมโยงไปถึงการปกป้องผลประโยชน์ของพวกเขาโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสมหรือความเป็นธรรม และมีการเล่นพรรคเล่นพวกจนเกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น ทำให้กลุ่มผู้เสียประโยชน์ไม่พอใจและออกมาประท้วงเพื่อปกป้องสิทธิของตัวเองที่ถูกละเมิด

อย่างไรก็ดี ผู้ให้สัมภาษณ์หลายรายมีความเห็นว่า การยึดอำนาจโดยรัฐบาลทหาร และการเข้ามาบริหารประเทศของพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้ เนื่องจากยังไม่เห็นความเอาใจจริงเอาใจในการแก้ไขปัญหาคือความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

“ภาพรวมขณะนี้สะท้อนว่าเศรษฐกิจไทยกำลังมีปัญหา เนื่องจากรัฐบาลมีการสร้างตัวเลขที่เกินจริง เพื่อกกระตุ้นให้คนเกิดความเชื่อมั่น ทั้งที่ยังไม่มีผลจริงในทางปฏิบัติ การประเมินศักยภาพทางเศรษฐกิจตามความเป็นจริงนั้นในสังคมระบอบประชาธิปไตยหากขาดความเชื่อมั่นในการบริหารแล้ว จะส่งผลต่อการสร้างความเชื่อมั่น และเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศด้วย ซึ่งรัฐบาลควรต้องมองเห็นปัญหานี้ และเห็นความเชื่อมโยงของปัจจัยต่าง ๆ ระหว่างเศรษฐกิจมหภาคกับเศรษฐกิจฐานรากแบบจุลภาค...”

สำหรับการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจนั้น มีผู้เสนอแนะให้ต้องทำ 3 อย่างคือ ต้องดูแลเรื่องการเพิ่มผลผลิต การลดต้นทุนการผลิต และการดูแลกลไกด้านราคา ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเท่าเทียมและส่งเสริมให้เกษตรกรหรือผู้ผลิตสินค้ารายย่อยเพิ่มโอกาสในการแข่งขันอย่างเป็นธรรม อีกทั้งเห็นว่านโยบายการแก้ปัญหาต้องเป็นนโยบายที่แก้ไขปัญหาได้จริง ตัวอย่างเช่น ปัจจุบันปริมาณผลผลิตข้าวของไทยเท่ากับ 450 กิโลกรัม ต่อไร่ ซึ่งน้อยกว่าอังกฤษและเวียดนามถึงครึ่งต่อครึ่งแต่ต้องขายราคาเดียวกันในตลาดโลก

“นอกจากมติด้านเศรษฐกิจแล้ว มิติด้านสังคม วัฒนธรรม และการศึกษา ก็มีความเหลื่อมล้ำเช่นกันในหลากหลายรูปแบบ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ มีผู้เห็นว่าแม้ความเหลื่อมล้ำเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา แต่สาเหตุที่แท้จริงคือ การไม่เชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย และการมองเห็นมนุษย์ว่ามีความแตกต่างและไม่เท่าเทียมกัน”

2) ความไม่เป็นประชาธิปไตย

หากมองมิติความขัดแย้งทางการเมือง ผู้ให้สัมภาษณ์หลายรายเห็นว่า เริ่มมีความขัดแย้งที่รุนแรงมากขึ้นในยุคของรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร จากการที่รัฐบาลในขณะนั้นเชื่อว่าการมีอำนาจจากการเลือกตั้งเป็นอำนาจเบ็ดเสร็จ ไม่ยอมรับการตรวจสอบ ไม่เปิดพื้นที่ให้เสียงส่วนน้อยได้แสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วม ต่อมาในปี 2548 สถานการณ์มีความรุนแรงมากขึ้น พื้นที่สื่อที่ถูกมองว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลถูกปิด ถูกคุกคาม ธุรกิจที่ไม่ใช่ฝ่ายของตนถูกตรวจสอบ เป็นการเพิ่มแรงกดดันให้ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยต้องเข้าสู่ถนนเกิดการประท้วง นอกจากนี้ การหลบเลี่ยงภาษีจากกำไรการขายหุ้น การแทรกแซงองค์กรอิสระ และการเดินหน้าให้มีการเลือกตั้งที่มีผู้เห็นต่าง ส่งผลให้เกิดภาวะปฏิเสศการเลือกตั้ง การใช้สื่อใหม่ (วิทยุชุมชน) และสื่อที่เลือกข้าง เพื่อเป็นเครื่องมือทางการเมืองโจมตีฝ่ายตรงข้ามโดยไม่มีพื้นที่ให้คู่ขัดแย้งได้มานั่งคุยกันในเรื่องหลัก ประชาชนขาดการรับฟังครบถ้วนรอบด้าน เกิดการฟังความข้างเดียวจนขยายเป็นวงกว้าง ส่งผลให้ปัญหาที่มีความรุนแรงมากขึ้นจนเกิดการรัฐประหารในที่สุด

“แต่ที่จริงแล้ว ประชาธิปไตยคือการดำเนินการตามเสียงข้างมากก็จริง แต่ต้องคำนึงและเคารพเสียงข้างน้อยด้วย ต้องเปิดโอกาสให้มีสิทธิเสรีภาพและรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย ปัญหาที่ผ่านมาเกิดจากการที่คนมีพื้นฐานความคิดที่แตกต่าง แต่ละฝ่ายต่างมีเหตุผล มีหลักการของตัวเอง หนทางแก้ปัญหาคงไม่ใช่การสลายลีสลายขั้ว ทุกคนอาจรักใคร่ ชอบใคร่ เขียร์ใครก็ได้ แดงส่วนแดง เหลืองส่วนเหลือง แต่คุณไม่มีสิทธิไล่อีกฝ่าย ห้ามอีกฝ่ายไม่ให้กระทำการใด ๆ ที่เป็นสิทธิของเขา ไม่ควรใช้วาทะหรือภาษารุนแรงที่สร้างความเกลียดชัง (Hate Speech) ว่ากล่าวทำร้ายผู้อื่น”

“การไม่ยอมรับฟังความเห็นของคนที่คิดต่างไปจากตัวเอง เป็นเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้บรรยากาศในสังคมไทยมีความขัดแย้งเพิ่มขึ้น และไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง มองไม่เห็นคนอื่น ที่แตกต่างจากตัวเองว่ามีตัวตน เช่น พวกที่ไม่เห็นด้วยกับระบบกษัตริย์ ก็ต้องฟังความเห็นพวกเขาก่อนว่า ทำไมไม่เห็นด้วยกับการที่จะมีระบบนี้ ควรจะมีการเปิดพื้นที่ให้ได้มีที่พูดคุยกัน แล้วจะได้ฟังกัน แต่การไม่เปิดพื้นที่ทำให้พวกเขาต้องไปพูดคุยกันในสถานที่ที่ไม่เปิดเผย คุยกันเฉพาะกลุ่ม ก็ทำให้ไปได้รับข้อมูลผิด ๆ ที่เป็นเช่นนี้เพราะสังคมและคนก็เกิดความคิดแตกต่างได้”

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์หลายราย ยังได้สะท้อนทัศนคติวิพากษ์การเข้ามาบริหารประเทศภายใต้รัฐบาลทหาร ด้วยเงื่อนไขว่าต้องการจัดการกับกรณีคอร์รัปชัน และคลี่คลายความวุ่นวายทางการเมือง แต่กระบวนการที่เข้ามาไม่เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย ทำให้เกิดคำถามถึงความถูกต้องเหมาะสม เนื่องจากไม่ปล่อยให้การเมืองไทยได้พัฒนาและเติบโตไปด้วยตัวเองอย่างที่ควรจะเป็น ดังนั้น สถานการณ์ภายใต้ภาวะการเมืองเช่นนี้ จึงไม่อาจทำให้ความขัดแย้งที่มีอยู่เดิมของกลุ่มต่าง ๆ ลดน้อยลงได้จริง

“ปัญหาประชาธิปไตยไทยที่ผ่านมา เป็นเพราะคุณไม่เชื่อมั่นว่าประชาชนจะตัดสินใจเองได้ คุณต้องให้สิทธิประชาชนในการเลือกสังคมที่อยากอยู่ หากเขาตัดสินใจผิดก็ไม่ใช่ไร การเลือกตั้งรอบหน้า ก็มาว่ากันใหม่ เพราะการตัดสินใจมีทั้งถูกและผิด ประชาธิปไตยเป็นเรื่องที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมตัดสินใจ ไม่ใช่

ประชาธิปไตยแบบที่มีคนอ้างว่าเป็นคนดีมาตัดสินใจให้แทน คุณกำลังบอกว่า คุณคือความถูกต้อง ที่ผ่านมา ประชาธิปไตยไทยไม่เคยได้รับโอกาสในการพัฒนาด้วยตัวเอง ผมอยากให้มีการทดลองบ้าง แต่คุณ [รัฐบาลทหาร] เคยให้โอกาสใหม่ กลับตัดสินแทนประชาชนเสียเอง ยามที่มีปัญหา เคยได้ใช้กระบวนการประชาธิปไตย ในการแก้ปัญหาหรือไม่”

3) ความไม่เป็นธรรมในสังคม

(1) ความไม่เป็นธรรมในสังคม เกิดจากโครงสร้างของสังคมไทยที่เอื้อต่อระบบทุนขนาดใหญ่ ในการเข้าถึงอำนาจทั้งการเมืองผ่านนโยบายสาธารณะ การเข้าถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และเกิดจากการ ให้น้ำหนักการพัฒนาเมืองมากกว่าชนบท จนเกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และมีการเอาเปรียบ ประชาชนที่มีอำนาจต่อน้อยกว่า

(2) ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย ที่เปิดโอกาสให้มีการวิ่งเต้นเส้นสาย และเลือกปฏิบัติ แบ่ง พรรคแบ่งพวก เลือกข้าง และไม่เคารพในสิทธิของผู้เห็นต่างรวมทั้งเสียงข้างน้อยด้วย มีการใช้อำนาจในการ แต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการ เพื่อต้องการให้เกรงกลัวและให้อยู่ใต้อำนาจของตนเองฝ่ายเดียว

(3) การเลือกปฏิบัติและสองมาตรฐาน ตัวอย่างเช่น กรณีการจำหน่ายข้าว ที่เห็นว่าการ ตรวจสอบไม่ถูกต้องตามขั้นตอน รัฐบาลชุดปัจจุบันเอาผิดผู้ที่กำหนดนโยบายแทนที่จะทำในระดับจังหวัดซึ่งมี ผู้เกี่ยวข้องอีกหลายฝ่าย ตั้งแต่ผู้ว่าราชการจังหวัด พาณิชย์จังหวัด และเห็นว่าหากมีการทุจริตรั่วไหล ก็ควรไป ตรวจสอบในขั้นตอนนั้น เปรียบเทียบกับการจัดการกรณีทุจริตการสร้างอุทยานราชภักดิ์ที่สืบหน้าล่าช้า หรือ กรณีทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้างติดตั้งนาฬิกาที่รัฐสภา จะเห็นว่ารัฐบาลใช้กติกาที่แตกต่างกัน ทำให้ฝ่ายตรงข้าม หรือผู้เสียหายไม่อาจยอมรับได้

กรณีเลือกปฏิบัติและสองมาตรฐาน ยังถูกสะท้อนเชื่อมโยงไปยังปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น การให้สิทธิที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างศาสนา เนื่องจากรัฐกำหนดให้วันสำคัญของพุทธศาสนาเป็น วันหยุดราชการแต่วันสำคัญของศาสนาอื่นไม่หยุด เป็นต้น รวมทั้งปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่เมื่อมีการ กระทำความผิดแล้วไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดที่มีอำนาจ หรือดำเนินคดีล่าช้าจนกลายเป็นเรื่อง ที่ประชาชนมองว่ากฎหมายมีหลายมาตรฐาน

2.3.3 การสร้างความปรองดองและความสงบสันติ

ผู้ให้สัมภาษณ์มากกว่าครึ่งหนึ่งเชื่อว่า สังคมไทยมีโอกาที่จะเกิดการปรองดองและความสงบสันติได้ โดยต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ที่เหมาะสม ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้รวมถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาการชุมนุม และความไม่สงบทางการเมืองรายหนึ่ง ให้ความเห็นในเชิงบวกถึงโอกาสของการปรองดองกันในเรื่องปัญหาการเมือง ที่ยึดเยื้อมานาน รวมทั้งให้ข้อคิดเห็นถึงแนวทางและเงื่อนไขที่ต้องทำเพื่อนำไปสู่ความปรองดองซึ่งโดยสรุปแล้ว เป็นเรื่องการสร้างกลไกใหม่ทางการเมือง ความเป็นกลาง และเชื่อถือได้ของกระบวนการยุติธรรม การใช้ กระบวนการทางกฎหมายที่จำเป็น และโอกาสที่ทุกฝ่ายจะได้มาพูดคุยเจรจากัน ดังจะเห็นได้จากคำกล่าว ดังนี้

“...ต้องสร้างระบอบประชาธิปไตยที่ไม่ใช่แค่กติกาสวยหรู แต่ต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองมารองรับ แม้ชนะในรัฐสภาแต่หากประชาชนไม่เห็นด้วย รัฐบาลก็ต้องลาออก เพื่อแสดงความรับผิดชอบ ขณะเดียวกัน กระบวนการยุติธรรมก็ต้องสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน เป็นกระบวนการที่ตอบสนองข้อกังขาของสังคมได้...”

“... สีเหลืองสีแดงไม่ใช่ถอยคนละก้าวแล้วเกิดระแวงกัน แต่ต้องเดินหน้ามาคนละก้าวเพื่อพูดคุยกัน...”

“ถ้ากระบวนการยุติธรรมไม่มีการแทรกแซง และเข้าถึงได้จริง ก็จะทำให้เกิดการยอมรับ และความปรองดองก็จะเกิดตามมา...”

“...นำกลุ่มการเมืองมาพูดคุยกันว่า อนาคตจะเป็นอย่างไร โดยไม่ต้องมีภาคประชาชน เพราะกลุ่มการเมืองเป็นผู้นำประชาชนออกมา...ซึ่งอันที่จริง ความเสียหายของเราในช่วงที่ขัดแย้งกันสิบปีนี้ยังน้อย เมื่อเทียบกับการสู้รบกับพรรคคอมมิวนิสต์ระหว่างปี 2507 ถึง 2523 จึงเชื่อว่าการนิรโทษกรรมเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะสร้างความปรองดองได้ แต่ต้องมีหลักการว่าสมควรนิรโทษกรรมให้ความผิดกรณีใดบ้าง...”

แม้กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์จำนวนมากเห็นโอกาสที่จะปรับปรุงแก้ไขกลไกต่าง ๆ ในสังคมให้เกิดการปรองดอง แต่กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์อีกจำนวนหนึ่งกลับมีความเห็นแตกต่างออกไป โดยผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนนี้ ยังไม่เชื่อว่าจะมีความปรองดองเกิดขึ้นได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน และไม่มั่นใจว่าจะเกิดความปรองดองขึ้นได้ตามแนวทางที่ดำเนินการอยู่ ผู้ที่ไม่เชื่อว่าจะเกิดความปรองดองมองว่าบรรยากาศทางการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน และสถานการณ์ที่ไม่มีการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เป็นอุปสรรคสำคัญในการปรองดอง ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...เชื่อว่าการปรองดองจะไม่เกิด ทหารไม่เข้าใจประชาธิปไตย การปรองดอง และการมีส่วนร่วม ต้องปรองดองกับประชาชนก่อน ต้องทำให้ประชาชนสนับสนุน ไม่ใช่ปรองดองกับกลุ่มทุนและข้าราชการ และต้องทำกติกาคือรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นสัญญาสังคม Social Contract ในโลกสมัยใหม่ ให้คนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ไม่ใช่ออกแบบโดยกลุ่มคนที่ใช้อำนาจบังคับมากกว่าการรับฟังความคิดเห็น เพราะมันจะไม่ใช้รัฐธรรมนูญ แต่เป็นคำสั่งระเบียบ...”

“...สถานการณ์ปัจจุบันไม่มีทางปรองดอง ฝ่ายผู้มีอำนาจยังป้ายสียังมีการคว่ำกรวดคว่ำทรายร้อน ๆ เทลงมาจากกำแพงใส่ฝ่ายอื่นอยู่...”

“...การปรองดองจะต้องมีการพัฒนาให้คนส่วนใหญ่ในประเทศได้คิดร่วมกัน พูดคุยถกเถียงกัน หรือมีความเห็นต่างกันได้ เกิดเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม...”

สำหรับผู้ที่ยังไม่มั่นใจในโอกาสที่จะเกิดความปรองดอง ได้พิจารณาถึงความเข้าใจและความจริงใจของรัฐบาลว่าจะดำเนินการไปตามขั้นตอนที่เหมาะสมหรือไม่อย่างไร รวมทั้งความไม่พร้อมของสังคมและกลุ่มการเมืองต่อการออกกฎหมายนิรโทษกรรม ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวต่อไปนี้

“...การปรองดองต้องเป็นมากกว่าการให้อภัย ต้องมีการสำนึกยอมรับผิดด้วย ก่อนไปสู่การปรองดอง ต้องมีขั้นตอนกระบวนการ มีการค้นหาข้อเท็จจริงซึ่งเป็นกระบวนการแรกที่สำคัญที่สุด โอกาสของการ

ปรองดองมีความเป็นไปได้ถ้ารัฐบาลจะเดินตามกระบวนการ แต่ก็ไม่มั่นใจมากนัก โอกาสดีของยุคนี้ คือการที่ นายกรัฐมนตรีมุ่งมั่นทำเรื่องปรองดองไปพร้อมกับการปฏิรูป ทำให้คนเห็นอนาคตร่วมกัน”

“...แนวทางไปสู่การปรองดองและสันติภาพอย่างแท้จริง ต้องสร้างสังคมที่เป็นธรรม แจกแจง ปันส่วน อย่างพอเพียงทั้งสองฝ่าย รวมทั้งสร้างหลักความชอบด้วยกฎหมาย ให้มีความยุติธรรมเที่ยงตรง ขณะนี้หากจะมีการนิรโทษกรรมอาจทำให้เกิดความเสียหายได้ เพราะไม่มีใครมีอำนาจเด็ดขาด ไม่มีฝ่ายใดยอมกัน...”

การปรองดองไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในกระบวนการหรือขั้นตอนเดียว แต่เป็นกระบวนการที่ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งผู้ที่เชื่อและไม่เชื่อว่ามีโอกาสที่จะเกิดความปรองดองได้เสนอแนะทางออกของปัญหาที่น่าสนใจหลายประการ โดยกระบวนการยุติธรรมเป็นส่วนสำคัญของการสร้างความปรองดอง การนิรโทษกรรมที่ไม่ใช่การเรียกร้องให้มีการให้อภัยแต่อย่างใดแต่ต้องมีการสำนึกรับผิดชอบด้วย โดยแต่ละขั้นตอนต้องผ่านกระบวนการยุติธรรม อันเป็นหนึ่งในกระบวนการก่อนมีการนิรโทษกรรม ดังจะเห็นภาพจากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลต่อไปนี้

“ศาลต้องไม่ถูกละเมิด และต้องสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน ต้องสร้างวัฒนธรรมใหม่ในการทำงานให้สอดคล้องและเป็นไปตามบริบทของสังคม...”

“ถ้าปฏิเสธไม่รับผิดชอบการกระทำที่ตนทำลงไป หรือยืนยันว่าตนไม่ผิด ก็ไม่มีทางที่การปรองดองจะเกิดขึ้นได้...”

“...การปกครองต้องเปิดกว้าง และเป็นไปตามหลักความชอบด้วยกฎหมายที่ว่าด้วยความเสมอภาค การไม่เลือกปฏิบัติ การคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน และสิทธิเสรีภาพของประชาชน กระบวนการยุติธรรมต้องเที่ยงตรงตั้งแต่ตำรวจ อัยการ องค์กรอิสระ และศาล ต้องให้ความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกันทุกฝ่าย...”

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนหนึ่งให้ความเห็นว่า ตุลาการต้องมีอิสระอย่างแท้จริง ซึ่งข้อเสนอแนะในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเหล่านี้ เป็นข้อเสนอแนะที่มีความเห็นสอดคล้องกันมากที่สุด “หลักการสำคัญใหญ่ที่สุดคือ ระบอบการปกครองของประเทศ ที่ต้องเปิดกว้างและมีมาตรฐานที่มั่นคง มีความยุติธรรม ดำเนินกระบวนการตามหลักกฎหมาย จะบิดเบือนไม่ได้ ตุลาการต้องมีอิสระแท้จริง” รองลงมาคือ เสนอแนะให้ผู้มีอำนาจมีการสร้างเงื่อนไขของความปรองดองด้วย โดยรัฐบาลควรรับฟังความคิดเห็นของฝ่ายต่าง ๆ ให้มากขึ้น บวกกับความจริงใจของผู้มีอำนาจในปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างความปรองดอง ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลต่อไปนี้

“...กระบวนการออกแบรัฐธรรมนูญใหม่ควรเปิดช่องให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นมากขึ้น ต้องวิจารณ์ได้หากไม่ได้บิดเบือน ไม่ใช่เขียนร่างรัฐธรรมนูญออกมาเพื่อกีดกันคู่แข่งทางการเมือง เพราะสิ่งที่คาดหวังคือ การมีรัฐบาลใหม่ที่มาจากวิถีทางที่ชอบธรรม และบริหารประเทศด้วยระบบที่ถูกตรวจสอบได้ ซึ่งเมื่อทุกอย่างโปร่งใสขึ้น จึงจะนำไปสู่ความปรองดอง”

“...ในส่วนของความจริงใจในการสร้างความปรองดองที่ต้องอาศัยการค้นหาคำความจริงนั้น ปัจจุบันมีรายงานข้อเท็จจริงที่เป็นทางการแล้วถึงสามฉบับ รัฐบาลก็ควรตั้งสิ่งที่เป็นข้อสรุปความเห็นที่ตรงกันออกมา ที่เป็นปัญหายังไม่ตรงกัน ต้องตั้งเป็นประเด็นเอาไว้ แต่จนบัดนี้ก็ยังไม่มีการสรุปใด ๆ เลย คงปล่อยให้คนทั้งสองฝ่ายทะเลาะกันในทุกประเด็น...”

“รัฐบาลต้องยอมรับความต่างและเปิดโอกาสการมีส่วนร่วม ต้องเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองมีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนถกเถียงกัน เพราะประชาธิปไตยต้องไม่กลัวความเห็นต่าง และทุกอย่างต้องมีจุดอ่อนคล้าย วิธีการแบบทหารจัดการปัญหาได้แค่ชั่วคราว คนนิ่งเพราะกลัว แต่จะให้นิ่งตลอดไปมันเป็นไปได้...”

นอกจากนั้น การพูดคุยเจรจากันก็เป็นข้อเสนอแนะอีกประการหนึ่งในการสร้างความปรองดอง ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนมีความเห็นว่า ผู้ที่มีความเห็นต่างควรหันหน้าเข้ามาพูดคุยกัน การจัดหลักสูตรการศึกษาอบรมของสถาบันพระปกเกล้า เช่น หลักสูตรการเสริมสร้างสังคมสันติสุข หรือการเชิญแกนนำทุกฝ่ายมาพูดคุยกัน โดยดำเนินการแบบไม่ต้องเปิดเผยถือว่าเป็นประโยชน์ เนื่องจากเมื่อได้มีโอกาสพูดคุยกันแล้วก็ได้รู้ว่าจริง ๆ แล้ว ส่วนใหญ่มีเจตนาดีต่อประเทศชาติ จึงควรมีพื้นที่และกลไกที่เป็นกลางให้ทั้งสองฝ่ายกล้าเจรจากันอย่างเปิดเผย การพูดคุยเจรจាន่าจะเป็นกลุ่มการเมือง โดยไม่ต้องมีภาคประชาชน เพราะแม้ทำเรื่องปรองดองในหมู่ประชาชนแล้วกลุ่มการเมืองไปตั้งเวทีปลุกกระดม ประชาชนก็จะออกมาชุมนุมอีก ที่ทำมาก็เปล่าประโยชน์ ซึ่งความขัดแย้งสามารถยุติลงได้โดยการเจรจาของผู้นำหรือกลุ่มผู้นำ ส่วนประชาชนที่อาจยังมีความขัดแย้งก็จะปรับไปตามผู้นำหรือกลุ่มผู้นำในลำดับต่อไป

การนิรโทษกรรม เป็นข้อเสนอหนึ่งในฐานะเป็นทางออกของปัญหา แต่การนิรโทษกรรมเป็นเพียงแนวทางหนึ่งในการสร้างความปรองดองเท่านั้น โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือ ต้องมีความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้น ทั้งสองฝ่ายต้องมีการยอมรับด้วยใจที่จะยุติความขัดแย้ง ไม่ใช่เพียงเพราะเกรงกลัวคนกลางที่มีอำนาจ การนิรโทษกรรมต้องไม่เป็นเพียงคำพูด แต่ต้องมีการยอมให้อภัย ยอมขอโทษ มีการเร่งกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนการเยียวยาฟื้นฟูด้วย ที่ผ่านมามีประชาชนใจร้อน ต้องการให้การปรองดองเกิดขึ้นโดยเร็ว จึงมักข้ามขั้นตอนที่สำคัญดังกล่าวไปยังการนิรโทษกรรมเลย ทำให้คำว่านิรโทษกรรมกลายเป็นปัญหาต่อการรับรู้ของสังคมบางส่วน ที่คาดหวังว่าการนิรโทษกรรมควรเป็นหลักประกันความสงบเรียบร้อย ไม่ใช่เป็นการทำความผิดแล้วไม่ได้รับการลงโทษตามกรณีความผิดที่กระทำ ซึ่งประเด็นการนิรโทษกรรมเป็นประเด็นสำคัญ ดังนั้นรายละเอียดและความเห็นของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนี้จะได้กล่าวถึงในหัวข้อลำดับต่อไป

2.3.4 การแก้ไขปัญหามาทางการเมืองด้วยการ “นิรโทษกรรม”

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า การนิรโทษกรรมเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การสร้างความปรองดองได้ โดยเห็นว่าเป็นหนทางที่จะทำให้ลดความตึงเครียดทางการเมือง และนำไปสู่การ “ให้อภัย” กันในระหว่างคู่ขัดแย้งทุกฝ่าย แต่ต้องดำเนินการอย่างมีเงื่อนไข ไม่ใช่การนิรโทษกรรมแบบเหมาเข่งซึ่งเคยพิสูจน์มาแล้วว่าเป็นการสร้างปัญหา เนื่องจากสังคมไม่ยอมรับ ขณะเดียวกันการนิรโทษกรรมต้องทำใน

บรรยากาศที่เอื้ออำนวย และควรมีขั้นตอนที่รัดกุม มีการแบ่งประเภทคดีที่ชัดเจน โดยต้องมีกระบวนการรองรับ ไม่ใช่ดำเนินการทันทีทันใด ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นว่ากระบวนการนิรโทษกรรมมีความหมายและเป็นหลักประกันว่าเมื่อนิรโทษกรรมไปแล้ว สถานการณ์จะไม่กลับคืนสู่ความรุนแรงเช่นที่ผ่านมาในอดีต ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...นิรโทษกรรมเป็นหนึ่งในหนทางหรือกระบวนการสร้างความปรองดองที่ประกอบด้วยขั้นตอนการพิสูจน์หาความจริง การแยกผู้กระทำผิดโดยมิได้ตั้งใจด้วยการ “ลบล้าง” ความผิดของประชาชนผู้ที่ต้องการแสดงออกหรือเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองด้วยความบริสุทธิ์ใจ สำหรับจุดที่เกินเลย เช่น การบุกรุกสถานที่ของรัฐบาล ควรมีการจำแนกความผิดให้ชัดเจน...”

“การนิรโทษกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะสร้างความปรองดอง ที่ผ่านมาในสมัยรัฐบาลที่ต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ก็เคยออกคำสั่งที่ 66/23 ไม่เอาผิดกับผู้เข้าร่วมกับคอมมิวนิสต์ ทำให้สังคมไทยกลับมาสู่ความปรองดอง นิรโทษกรรมอาจเป็นจุดเริ่มต้นหนึ่ง แต่ไม่ใช่ยาวิเศษ ไม่สามารถแก้ทั้งหมดได้...”

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ระบุว่า การนิรโทษกรรมมีความสำคัญที่กระบวนการต้องมีความเป็นธรรมสำหรับทุกฝ่าย หากปราศจากความยุติธรรมจะไม่เกิดความปรองดอง เช่น การที่ทหารนิรโทษกรรมให้ตัวเองทันทีหลังการรัฐประหาร แต่กรณีกระทำผิดอื่นกลับไม่ได้รับการนิรโทษกรรม เกิดความรู้สึกว่าไม่ยุติธรรมจะเกิดปัญหา เนื่องจากคนในแต่ละกลุ่มได้รับการปฏิบัติที่ต่างกัน ฉะนั้นต้องทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบรู้สึกว่าได้รับความเป็นธรรมก่อน จึงจะคลี่คลายความรู้สึกทางลบและคลี่คลายสถานการณ์ได้ สิ่งที่สำคัญและต้องเริ่มต้นทำก่อน คือการค้นหาความจริง ต้องทำให้ความจริงปรากฏ รู้ข้อเท็จจริงว่าเกิดอะไรขึ้น ที่มาที่ไปของเรื่องราวเป็นอย่างไร จึงจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ไม่ใช่เริ่มต้นด้วยการใช้อำนาจ

อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนมองว่า การนิรโทษกรรมจะดำเนินการทันทีเลยไม่ได้ เนื่องจากสังคมจะไม่เรียนรู้อะไรและอาจเกิดเหตุการณ์ซ้ำอีก โดยมีข้อเสนอว่าก่อนการนิรโทษกรรม ต้องมีกระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริง มีการเสนอด้วยว่าควรมีคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ค้นหาความจริง โดยเป็นองค์กรอิสระไม่หมกตออายุตามสภา ซึ่งอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการค้นหาความจริงต้องเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยจึงจะได้รับการยอมรับ ทั้งนี้ ระหว่างการค้นหาความจริง ก็นำคนผิดหรือคนถูกที่ผ่านกระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริงจนเป็นที่ยุติแล้ว มาเข้ากระบวนการยุติธรรมควบคู่ไปด้วย พร้อมกับแจ้งต่อสาธารณชน ในขณะที่กระบวนการยุติธรรมต้องมีความยุติธรรมอย่างแท้จริง ไม่ปฏิบัติอย่างสองมาตรฐาน (Double Standard) หลังจากนั้นจึงเข้าสู่กระบวนการปรองดองที่ประชาชนต้องมีความพร้อมและเห็นพ้องด้วยกับวิธีการ แล้วจึงจะเป็นการนิรโทษกรรม

ในเรื่องนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งให้ความเห็นว่า ขั้นตอนในการนิรโทษกรรม ควรดำเนินการ ดังนี้

- 1) เปิดเผยความจริงของเหตุการณ์
- 2) เร่งรัดคดีความให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม
- 3) การชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ทั้งการเยียวยาที่เป็นตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน และ
- 4) การนิรโทษกรรม

นอกจากนี้ ยังมองว่าการนิรโทษกรรมต้องดำเนินการท่ามกลางบรรยากาศทางสังคมและการเมืองที่เอื้ออำนวย เพื่อให้สังคมได้เรียนรู้จากความสูญเสียที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันต้องมีความชัดเจนว่าผู้ได้รับการนิรโทษกรรมต้องแสดงความสำนึกผิด รวมทั้งต้องให้ความร่วมมือในการเปิดเผยและให้ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ แม้แต่ประชาชนทั่วไปที่ไม่ใช่แกนนำก็ต้องผ่านการเรียนรู้ด้วยการกระทำใดของตนถูกหรือผิด ทั้งในแง่ของกฎหมายและศีลธรรม และต้องมีหลักประกันว่าในอนาคตจะไม่เกิดขึ้นอีก เช่น การบุกรุกโรงพยาบาลจะกระทำไม่ได้อีก

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่า การนิรโทษกรรมที่มีประสิทธิภาพ ต้องก่อให้เกิดผลทางสังคม โดยเฉพาะการให้อภัยซึ่งกันและกันระหว่างคู่ขัดแย้ง คนที่กระทำผิดเมื่อได้รับการนิรโทษกรรมแล้ว ต้องมีกระบวนการที่ทำให้สำนึกผิด เสียใจกับสิ่งที่กระทำลงไป และยืนยันว่าจะไม่ทำอีก ในขณะเดียวกัน “การให้อภัย” สิ่งกันไม่ได้ ต้องมีกระบวนการในการทำให้ความรู้สึกผ่อนคลายจากความเจ็บปวดจนยอมอภัยได้เอง จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องเร่งกระบวนการทางคดีให้สิ้นสุดจนผู้กระทำผิดยอมขอโทษ ขณะเดียวกันรัฐและสังคมต้องช่วยดูแลเยียวยาฟื้นฟูให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบสามารถกลับมาดำรงชีวิตในสังคมได้ตามปกติ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลต่อไปนี้

“ถ้าไม่มีนิรโทษกรรมจะไม่มีวันปรองดอง เพราะว่าคนจำนวนหนึ่งต้องทยอยเข้ามาคุกไป แต่บางคนอาจเห็นว่าให้เข้าคุกทั้งสองฝ่ายอาจเป็นทางหนึ่งที่จะปรองดองกันได้ง่ายขึ้นก็เป็นได้ เพราะถ้าไม่เลิกต้องอยู่ในคุกด้วยกัน แพ้ด้วยกันทั้งคู่...”

“การนิรโทษกรรมเป็นความพยายามที่จะสร้างเงื่อนไขที่ดี แต่ก็ไม่ใช่เป็นเพียงคำตอบเดียวของการแก้ปัญหาความขัดแย้ง หลักคือ ต้องสร้างหรือทำให้เกิดความยุติธรรมขึ้นมาก่อน ทำให้คนที่ได้รับผลกระทบ คนที่เสียเปรียบ เสียหาย ได้รับความสบายใจ ... สิ่งที่สำคัญและต้องเริ่มต้นทำก่อน คือ การค้นหาความจริง ต้องทำให้ความจริงปรากฏ รู้ข้อเท็จจริงว่าเกิดอะไรขึ้น ที่มาที่ไปของเรื่องราวเป็นอย่างไร จึงจะนำไปสู่การแก้ไข ปัญหา...”

ผู้ให้สัมภาษณ์หลายรายเสนอว่า ผู้ที่จะได้รับการนิรโทษกรรมส่วนใหญ่ น่าจะเป็นประชาชนที่มาร่วมชุมนุมด้วยความบริสุทธิ์ใจ แต่สถานการณ์ในขณะนั้นปลุกเร้า หรือเป็นการกระทำความผิดจากแรงจูงใจทางการเมือง ทั้งนี้ หลายคนได้เสนอว่า ควรนิรโทษกรรมแบบมีเงื่อนไขโดยไม่รวมความผิดดังต่อไปนี้ 1) คดีทุจริตคอร์รัปชัน 2) คดีอาญาฆ่าคนตาย และ 3) คดีความผิดเกี่ยวกับการหมิ่นสถาบันพระมหากษัตริย์ หรือความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ ต่อไปนี้

“ การนิรโทษกรรมต้องมีหลักการว่าผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต หรือเป็นฆาตกร เอาปืนไปยิงเขาตาย ต้องไม่นิรโทษกรรม มันไม่เหมือนพรรคคอมมิวนิสต์กับทหารที่ต่างคนต่างมีอาวุธรบกัน หรือความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ก็ไม่สมควรจะนิรโทษกรรมให้...”

“ การนิรโทษกรรมต้องกำหนดเวลาช่วงนี้ถึงช่วงนี้ที่ชัดเจน ครอบคลุมทุกกรณี ไม่ว่าจะหลบหนี ถูกฟ้องร้องตัดสินแล้ว ถูกจำคุก ถือว่าไม่เคยต้องโทษ ชีวิตไม่มีมลทิน ไม่มีประวัติ แต่เฉพาะผู้ที่ไม่ทำผิด กฎหมายอาญาร้ายแรง ไม่มีเรื่องทุจริต ไม่ทำผิดมาตรา 112 และใช้เกณฑ์เดียวกันกับทุกคนไม่ว่ากลุ่มไหนทุกกลุ่ม ในกรณีที่ไม่ผิด 3 ข้อดังกล่าว”

2.4 สรุปแนวความคิดการสร้างความปลอดภัยบนความเห็นต่างทางการเมือง

จากผลการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา มีสาเหตุจากนโยบายของรัฐบาลและพรรคการเมือง โดยมีปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียม ระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทย รวมถึงปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร เป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้เกิดความรุนแรงมากขึ้น การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่ผ่านมา มีกระบวนการสร้างความปลอดภัย และการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำผ่านทางนโยบายด้านต่าง ๆ ในแต่ละยุคของรัฐบาล ซึ่งดูเหมือนว่ายังไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองอย่างแท้จริง แต่เป็นเสมือนการเลื่อนปัญหาออกไปในช่วงระยะเวลาหนึ่งเพื่อรอการแก้ไขที่แท้จริงต่อไป

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นสถานการณ์การเมืองของไทยในปัจจุบัน พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลตรงกันใน 5 ประเด็น คือ

1. ประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเรื่องความเหลื่อมล้ำที่สั่งสมมายาวนาน และเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมือง
2. โครงสร้างของสังคมไทยที่อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ทำให้ระบบประชาธิปไตยมีปัญหา เกิดความไม่เสมอภาค ไม่เท่าเทียม มีความเหลื่อมล้ำ และนำไปสู่ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน
3. กลไกการเข้าถึงการใช้อำนาจรัฐและการตรวจสอบอำนาจรัฐมีปัญหา ซึ่งสะท้อนถึงความไม่เป็นประชาธิปไตย และขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
4. การยกร่างรัฐธรรมนูญ การออกแบบอนาคตไทย และการสืบทอดอำนาจของ คสช. อาจนำไปสู่ปัญหาความไม่ชอบธรรมในการยกร่างรัฐธรรมนูญ และนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองมากยิ่งขึ้น
5. การไม่มีหลักประกันความเป็นประชาธิปไตยที่ยั่งยืน มีความสัมพันธ์กับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศที่ไม่แน่นอน ประชาชนไม่มีความเชื่อมั่นในรัฐบาล และไม่มีประชาธิปไตย

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นประชาธิปไตย และความไม่เป็นธรรมในสังคม เป็นสาเหตุพื้นฐานของความขัดแย้งในสังคมไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยปัญหาเหล่านี้เกิดจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ความไม่เสมอภาค การเลือกปฏิบัติ สองมาตรฐาน และการไม่ยอมรับความคิดเห็นของคนที่คิดต่างออกไปจากตนเอง

สำหรับแนวความคิดการสร้างความปลอดภัยบนความเห็นต่างทางการเมืองนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์มากกว่าครึ่งหนึ่งเชื่อว่าสังคมไทยมีโอกาสที่จะเกิดความปลอดภัยและสงบสันติได้ โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ที่

เหมาะสมผ่านการสร้างกลไกใหม่ทางการเมือง ความเป็นกลาง และความเชื่อถือได้ของกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย แต่ในขณะเดียวกันผู้ให้สัมภาษณ์อีกส่วนหนึ่งกลับมีความเห็นที่แตกต่างออกไป คือเชื่อว่าความปรองดองไม่อาจเกิดขึ้นได้ในสถานการณ์ปัจจุบันที่บรรยากาศทางการเมืองยังมีความเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน และไม่มีการรับฟังความเห็นซึ่งกันและกัน ซึ่งจำนวนของผู้ให้ข้อมูลในส่วนนี้ที่มีจำนวนเกือบครึ่งหนึ่งจึงมีนัยสำคัญต่อโอกาสของความสำเร็จในการพยายามสร้างความปรองดองในทางการเมือง

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ยังมีความเห็นว่าการนิรโทษกรรมเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การสร้างความปรองดองได้ แต่ต้องดำเนินการอย่างมีเงื่อนไข ไม่ใช่การนิรโทษกรรมแบบเหมาเข่ง และต้องอยู่ในบรรยากาศที่เอื้ออำนวย มีขั้นตอนที่รัดกุม เครื่องมือที่จะนำไปสู่การสร้างความปรองดอง ควรเริ่มจากการค้นหาและเปิดเผยความจริง การเร่งรัดคดีความให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ การสำนึกรับผิด การยกโทษให้อภัย ตลอดจนการนิรโทษกรรมในที่สุด โดยควรนิรโทษกรรมในกลุ่มของประชาชนที่มีส่วนชุมนุมด้วยความบริสุทธิ์ใจ แต่ไม่ควรครอบคลุมถึงคดีทุจริตคอร์รัปชัน คดีอาญาร้ายแรง และคดีความผิดเกี่ยวกับการหมิ่นสถาบันพระมหากษัตริย์ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ซึ่งในภาพรวมสอดคล้องกับผลการศึกษาของสถาบันพระปกเกล้า ที่เสนอว่าการที่กระบวนการสร้างความปรองดองในชาติจะบรรลุเป้าหมายได้นั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องก้าวข้ามไปให้ไกลกว่าการถกเถียงกันเพียงแคในข้อกฎหมาย โดยต้องพิจารณาให้กว้างและลึกถึงเหตุแห่งความขัดแย้ง คำนึงถึงมิติความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มพลังต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงการมีกระบวนการในการแก้ไขปัญหาและสร้างความปรองดองที่ทุกฝ่ายในสังคมให้การยอมรับ ภายใต้บรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยที่ทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกว่ามีบทบาท และมีพื้นที่ในการเสวนาถกเถียงถึงภาพอนาคตของประเทศ อันเป็นเสมือนหลักหมุดปลายทางที่ทุกฝ่ายจะร่วมเดินทางไปภายใต้กติกาที่สังคมเห็นพ้องต้องกัน (สถาบันพระปกเกล้า, 2555)

บทที่ 3

การสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การศึกษาของนักศึกษา 4ส6 ในบทนี้ เป็นการนำเสนอปัญหาสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แนวทางแก้ไขปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีต และแนวทางการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเริ่มจากการนำเสนอผลการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่ ผู้เห็นต่างจากรัฐ และเจ้าหน้าที่รัฐ จำนวน 12 คน และการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากการบังคับใช้กฎหมายของรัฐ และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และนำเสนอ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 3.1 ที่มาของปัญหาสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 3.2 การศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีต
- 3.3 ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสัมภาษณ์กลุ่ม
- 3.4 สรุปแนวทางการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

3.1 ที่มาของปัญหาสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก่อตัวขึ้นอย่างชัดเจนภายหลังการลงนามในสนธิสัญญาแบ่งเส้นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับอังกฤษ (Anglo-Siamese Treaty, 1909) เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2452 ผลจากสนธิสัญญาดังกล่าว ทำให้อำนาจการปกครองหัวเมืองมลายูบางส่วน เช่นเมืองกลันตัน เมืองตรัง กานู เมืองไทรบุรี (เคดาห์) และเมืองปะลิสของราชอาณาจักรสยามต้องตกเป็นของอังกฤษ ส่วนพื้นที่เหนือเส้นเขตแดนในสนธิสัญญา คือดินแดนของ “มณฑลปัตตานี” ซึ่งอดีตคือเมืองปัตตานีที่ถูกแบ่งเป็น 7 หัวเมืองในสมัยต้นรัชกาลที่ 2 กลายเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทยโดยสมบูรณ์ (คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2548) เหตุการณ์ครั้งนั้นถือว่าเป็นปฐมบทของ “ความเห็นต่าง” ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ กล่าวคือคนในพื้นที่ส่วนหนึ่งโดยเฉพาอดีตผู้มีอำนาจในการปกครองเมือง (อดีตเจ้าเมือง) และทายาทต่างก็ไม่พอใจและโกรธแค้นที่สูญเสียอำนาจการปกครองดินแดนนี้ให้กับประเทศไทย ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้มีความพยายามที่จะเรียกร้องสิทธิการปกครองดินแดนแห่งนี้ ผ่านผู้แทนอังกฤษและประเทศมหาอำนาจตลอดมา

ต่อมาช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยในปี 2475 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (ครั้งที่ 1 ปี 2481 – 2487) ต้องการสร้าง “เอกลักษณ์ความเป็นไทย” ด้วยการกำหนดนโยบายให้ประเทศไทยและสังคมไทยมีความเป็นหนึ่งเดียว เหมือนกันในทุกด้านทั่วประเทศ จึงได้ออกกฎหมายและระเบียบปฏิบัติหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี และภาษา เรียกว่า “รัฐนิยม 12 ฉบับ” ข้อกำหนดเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูอย่างรุนแรง เนื่องจากเห็นว่ารัฐกำลังพยายามที่จะกดทับและดูถูกถิ่นอัตลักษณ์ความเป็นมลายูมุสลิมให้กลายเป็นคนไทย ความไม่พอใจขยายตัวเป็นวงกว้าง มี

การเรียกร้องและความพยายามปกป้องอัตลักษณ์ตนเอง จนกระทั่งปลายทศวรรษ 2490 การรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องสิทธิทางการเมืองและการมีส่วนร่วมในการปกครองมีมากขึ้นเป็นลำดับ (รายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2548)

นอกจากนี้เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2490 ฮัจยีสุหลง อับดุลกาเดร์ ได้เสนอข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลไทยในขณะนั้น รวม 7 ข้อ ดังนี้ (สำนักข่าวอิศรา, 2548)

1. ขอให้แต่งตั้งบุคคลคนหนึ่งซึ่งมีอำนาจเต็มมาปกครอง 4 จังหวัด คือ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ให้มีอำนาจที่จะปลด ระวัง หรือโยกย้ายข้าราชการได้ บุคคลผู้นี้จักต้องถือกำเนิดในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งของ 4 จังหวัด และจักต้องได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชนใน 4 จังหวัดนั้น
2. ข้าราชการใน 4 จังหวัด จักต้องเป็นมุสลิมจำนวนร้อยละ 80
3. ให้ใช้ภาษามลายูและภาษาไทยเป็นภาษาราชการของ 4 จังหวัด
4. ให้ภาษามลายูเป็นภาษากลางของการสอนในโรงเรียนชั้นประถมศึกษา
5. ให้ใช้กฎหมายมุสลิมในศาสนา แยกออกไปจากศาลจังหวัดซึ่งเคยมีผู้พิพากษามุสลิมนั่งพิจารณาร่วมด้วย
6. ภาษีเงินได้และภาษีทั้งปวงที่เก็บจากประชาชนใน 4 จังหวัดจักต้องใช้จ่ายเฉพาะใน 4 จังหวัดนั้น
7. ให้จัดตั้งคณะกรรมการมุสลิมมีอำนาจเต็มในการดำเนินการเกี่ยวกับคนมุสลิมทุกเรื่อง โดยให้อยู่ในอำนาจสูงสุดของผู้นำตามข้อ 1

ภายหลังจากยื่นข้อเรียกร้องดังกล่าว ในปี 2491 ฮัจยีสุหลงถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมและนำตัวส่งฟ้องต่อศาลที่ปัตตานี ต่อมาคดีถูกโอนไปพิจารณาที่ศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช ศาลได้พิจารณาคดีและในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2492 ศาลฎีกาพิพากษาลงโทษจำคุก 4 ปี 8 เดือน หลังจากพ้นโทษในปี 2495 ฮัจยีสุหลงเดินทางกลับจังหวัดปัตตานี และในวันที่ 13 สิงหาคม 2497 ฮัจยีสุหลงและบุตรชายได้หายสาบสูญระหว่างเดินทางกลับจากไปพบเจ้าหน้าที่ตำรวจตามคำเชิญที่จังหวัดสงขลา เหตุการณ์ในครั้งนั้นได้ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมของรัฐไทย และนำไปสู่ความเคลื่อนไหวของกลุ่มขบวนการต่อต้านอำนาจรัฐหลายกลุ่ม

แม้ที่ผ่านมารัฐมีความพยายามที่จะดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เท่าเทียมกับพื้นที่อื่น แต่เนื่องจากการจัดโครงสร้างทางการเมือง การปกครอง และการบริหารจัดการบางส่วนจากส่วนกลาง ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต สภาพสังคมและวัฒนธรรม จึงทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างล่าช้ากว่าพื้นที่อื่น ๆ ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าเป็นคนชายขอบ ถูกกีดกันและปิดกั้นโอกาสในการดำรงชีพ ไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการบ้านเมืองตนเอง เจ้าหน้าที่รัฐจากส่วนกลางที่ถูกส่งเข้ามาทำงานก็ไม่เข้าใจเหตุการณ์ที่เคยเกิดในอดีตจึงทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐ อีกทั้งยังมีปัญหาด้านการสื่อสารซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ช่องว่างที่มีอยู่แล้วขยายมากขึ้น

จากหลายเหตุการณ์สำคัญในพื้นที่ทำให้เกิดขบวนการต่อต้านอำนาจรัฐ หรือกลุ่มผู้มีความคิดเห็นและอุดมการณ์แตกต่างจากรัฐ ซึ่งได้พัฒนาแนวทางการต่อสู้จนสามารถจัดตั้งกองกำลังติดอาวุธที่มีกำลังมากพอที่จะก่อเหตุรุนแรงขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งเผาโรงเรียน วางระเบิด ชุมนุมตีเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนผู้บริสุทธิ์

สำหรับเหตุการณ์สำคัญที่สะท้อนให้เห็นการขยายตัวของกลุ่มผู้เห็นต่าง คือ มีกองกำลังติดอาวุธบุกเข้าไปปล้นปืนจากกองพันพัฒนาที่ 4 อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 หลังจากนั้นมา กลุ่มขบวนการได้ใช้ยุทธวิธีทางทหารชุมนุมตีเจ้าหน้าที่รัฐให้เกิดความสูญเสียอย่างต่อเนื่อง ลอบวางระเบิด ชุมนุมยิง และกระทำการที่หวังผลต่อเป้าหมายพื้นที่เศรษฐกิจ ชุมชนเมือง และประชาชนไทยพุทธอย่างต่อเนื่อง

ข้อมูลจากรายงานการประชุมของคณะกรรมการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (คปต.) ครั้งที่ 1/2559 เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2559 ระบุว่า ตั้งแต่ปี 2547-มีนาคม 2559 มีเหตุการณ์ความรุนแรงที่มีเหตุจูงใจจากความมั่นคงหรือเหตุความไม่สงบจำนวน 9,389 เหตุการณ์ มีผู้เสียชีวิตจำนวน 4,495 คน และบาดเจ็บจำนวน 9,957 คน

3.2 การศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีต

นับแต่ปี 2547 เป็นต้นมารัฐมีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาให้เกิดความสงบและสันติสุข โดยใช้กลไกหลายรูปแบบ ใช้เครื่องมือทางกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 ซึ่งบังคับใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ คือ จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย อำเภอจะนะ อำเภอเทพา อำเภอสะบ้าย้อย และอำเภอนาทวี พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ซึ่งใช้บังคับใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ยกเว้นอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี และพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ.2551 ซึ่งใช้บังคับใน 4 อำเภอของจังหวัดสงขลาและอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี รวมทั้งกลยุทธ์ต่าง ๆ มากมาย แต่สันติสุขยังไม่เกิดขึ้นในเร็ววัน

หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา นักวิชาการ องค์กรอิสระ ภาคประชาสังคม และปัจเจกบุคคล ได้ศึกษาค้นคว้าแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสม เพื่อเสนอแนะรัฐบาลและนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ต่อเนื่องและยั่งยืน จากรายงานเรื่องเอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์ของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติมองว่า หากเปรียบปัญหานี้กับแนวทางทางการแพทย์ ซึ่งเริ่มต้นจากการวินิจฉัยโรค เห็นว่าปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีลำดับขั้นของความรุนแรงตามอาการที่ปรากฏ ขั้นที่เด่นชัดที่สุดคือตัวบุคคลหรือกลุ่มผู้กระทำความรุนแรง ที่แสดงออกด้วยการทำร้ายผู้อื่น ฆ่าผู้คนรายวัน ขั้นที่อยู่ลึกลงไปเป็นเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง เพราะบุคคลหรือกลุ่มบุคคลผู้กระทำความรุนแรงเหล่านี้ดำรงอยู่ในโครงสร้างของสังคมทั้งหมด เช่น ครอบครัว คุณลักษณะของการศึกษา และฐานะตำแหน่งทางสังคม ส่วนขั้นที่อยู่ลึกที่สุดเป็นขั้นทางวัฒนธรรม ซึ่งทำหน้าที่ให้ความชอบธรรมกับการกระทำต่าง ๆ ทำให้ผู้ใช้ความรุนแรงรู้สึกว่าการกระทำของตนเป็นที่ยอมรับได้เพราะถูกต้องชอบธรรม (คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2548)

นักศึกษาลัทธิสุทรประกาศนียบัตรชั้นสูงการเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่นที่ 1 สถาบันพระปกเกล้าเห็นว่า ปัญหาใจกลางของความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือการต่อสู้โดยอ้างถึงอุดมการณ์แบ่งแยกดินแดนของขบวนการต่อสู้ที่ปาตานี ซึ่งมีกลุ่มปีอาร์เอ็น โคออดิเนท และพูโลเป็นแกนหลัก ผสมเข้ากับกลุ่มต่อต้านอำนาจรัฐที่ต้องการตอบโต้การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนที่ทางกลุ่มรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรม (สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, 2554) และเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นได้เพราะมีคน que เลือกใช้ความรุนแรงในการต่อสู้ โดยเฉพาะขบวนการต่าง ๆ ซึ่งเคยต่อสู้กับรัฐ ที่มีเป้าหมายการต่อสู้อย่างชัดเจนเพื่อแบ่งแยกดินแดนซึ่งเกิดขึ้นมาแล้วเกือบศตวรรษ แต่อย่างไรก็ตามปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้มิได้มีสาเหตุเดียว ผู้ก่อเหตุรุนแรงก็มีหลายพวกหลายกลุ่ม มีเหตุจูงใจที่แตกต่างกัน (คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2548)

ปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีเหตุและปัจจัยหลายประการ ปัจจัยชั้นโครงสร้างตามรายงานเรื่อง เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์ ได้แก่ ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีลักษณะพิเศษจากการนำพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มาใช้ ซึ่งมีผลต่อทัศนคติของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งปัญหาเศรษฐกิจท้องถิ่น ซึ่งพึ่งพิงภาคเกษตรเป็นหลักและต้องมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์เป็นปัจจัยรองรับกระบวนการผลิต แต่เมื่อทรัพยากรธรรมชาติมีปัญหา คนที่อยู่ในภาคเกษตรจึงต้องไปแสวงหาอาชีพในภาคอื่น ๆ “ความกดดันทางทรัพยากรย่อมผลักดันให้เข้าสู่มุมอับแห่งความยากจน เมื่อผู้คนที่ยากจนไม่แข็งแกร่งทางการศึกษาเพียงพอที่จะมีทางเลือกในชีวิตอื่น ๆ ความกดดันก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น”

ส่วนปัญหาการศึกษาพบว่าประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบปัญหาในการหางานทำมากกว่าในภาคอื่น ๆ อันเป็นผลมาจากความอ่อนแอของระบบการศึกษาสามัญ นักเรียนจากจังหวัดชายแดนภาคใต้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่านักเรียนในภาคอื่น ๆ ทุกวิชา ยกเว้นภาษาอังกฤษ และประชากรในวัยเรียนสามารถจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้เพียงร้อยละ 2 และสุดท้ายคือปัญหาลักษณะประชากร ขณะที่ประชากรถึงร้อยละ 79.3 ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นับถือศาสนาอิสลามและพูดภาษามลายู แต่บุคลากรของภาครัฐในพื้นที่กลับเป็นชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูจำนวนไม่มากนัก

นอกจากปัจจัยชั้นโครงสร้างข้างต้น ปัญหาเรื่องภาษา-ศาสนา และประวัติศาสตร์เป็นปัจจัยปัญหาในชั้นวัฒนธรรม ภาษามลายูนอกจากเป็นภาษาเพื่อการสื่อสารแล้ว ยังมีความสำคัญต่อคนในพื้นที่หลายลักษณะ เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าใครเป็นหรือไม่เป็นมลายู เป็นเครื่องเชื่อมร้อยผู้คนในปัจจุบันเข้ากับอดีตอันรุ่งเรืองของอาณาจักรปัตตานี นอกจากนี้ภาษาอาหรับที่นำมาเขียนในระบบภาษามลายูยังมีความหมายเชื่อมโยงในทางศาสนาเพราะเป็นภาษาที่ใช้เพื่อการศึกษาคัมภีร์อัลกุรอาน ส่วนปัญหาประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะเหตุการณ์ในปี 2452 ที่สยามลงนามในสนธิสัญญาแบ่งเส้นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับอังกฤษยกสิทธิการปกครองและบังคับบัญชาเหนือเมืองกลันตัน เมืองตรังกานู เมืองไทรบุรี และเมืองปะลิส รวมทั้งเกาะใกล้เคียง และพลเมืองกว่าห้าแสนคนให้อังกฤษ ขณะที่ดินแดนด้านเหนือกลายเป็นของรัฐสยาม ผลประการหนึ่งก็คือ ความขัดแย้งระหว่างส่วนกลางกับผู้นำท้องถิ่นในเรื่องผลประโยชน์และศักดิ์ศรีการเป็นผู้ปกครองเดิม (คณะกรรมการอิสระ

เพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2548) ความเห็นนี้สอดคล้องกับความเห็นที่ว่า บาดแผลทางประวัติศาสตร์นั้นถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น คอยตอกย้ำความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมในจิตใจ เป็นการส่งผ่านจิตสำนึกและความทรงจำทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ครั้งราชอาณาจักรสยามมาทำสงครามตีรัฐปัตตานี ยึดครองเป็นเมืองขึ้น และผนวกเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสยามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความทรงจำและความรู้สึกเจ็บปวดดังกล่าวถูกถ่ายทอดส่งต่อกันเรื่อยมาจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านเพลงกล่อมเด็กของชาวมลายูในพื้นที่ และถูกนำมาใช้เป็นเหตุผลหนึ่งของการปลุกระดมเพื่อการต่อสู้ในปัจจุบัน รายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2548)

ความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมและปัญหาการจัดการบริหารและปกครองเป็นรากเหง้าของปัญหาการที่ประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้รู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการกระทำและทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนตั้งแต่ในอดีตที่เลือกปฏิบัติและไม่ยอมรับตัวตนของคนในท้องถิ่นอย่างสนิทใจ อันเนื่องมาจากความไม่เข้าใจและความหวาดระแวงว่าความแตกต่างในอัตลักษณ์จะเป็นภัยต่อความสงบและสันติสุขของสังคมไทย ทำให้ไม่มีความไว้วางใจหรือเชื่อใจระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนและระหว่างประชาชนกับประชาชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ขณะที่โครงสร้างการจัดการบริหารปกครอง กฎหมาย และนโยบายทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมในปัจจุบัน ยังมีรูปแบบเดียวกันกับที่ใช้ในพื้นที่อื่นทั่วประเทศ โดยมิได้คำนึงถึงลักษณะเฉพาะทางชาติพันธุ์ ศาสนาและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และที่สำคัญยังไม่เอื้อต่อการที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงกับภาครัฐเพื่อกำหนดทิศทางและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของตนเองในระดับที่สามารถสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของได้อย่างแท้จริงและเท่าเทียม นอกจากนี้การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน “การละเมิดสิทธิมนุษยชน การเลือกปฏิบัติ การซ้อมทรมาน การใช้วิธีการนอกกฎหมายในการจับกุม การจับผิดตัว รวมทั้งการอุ้มฆ่าฮัจยีสุหลง การหายตัวไปของนายสมชาย นีละไพจิตร และเหตุการณ์ที่มีสยิดกรือเซะและที่อำเภอดากโบ” ยังเป็นเงื่อนไขที่หล่อเลี้ยงความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่อีกด้วย (สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, 2554)

การแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยการสมานฉันท์และสันติวิธี เป็นข้อเสนอแนะที่สำคัญมากกว่าการใช้วิธีการทางการทหาร มาตรการเฉพาะหน้าเป็นการแก้ไขปัญหาในชั้นบุคคล ได้แก่ การจัดตั้งหน่วยสันติเสนากับกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบหรือกลุ่มผู้เห็นต่าง ส่วนการแก้ไขปัญหาระยะยาวเป็นการแก้ไขในชั้นโครงสร้างและชั้นวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงการใช้มาตรการทางกฎหมายอื่น ๆ ที่จะให้สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นฐานความเชื่อทางศาสนา การปรับปรุงการใช้บังคับกฎหมายอิสลามในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาการว่างงาน และการเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาสามัญโดยยังคงความหลากหลายในระบบการศึกษาที่มีอยู่เดิม ซึ่งตามแนวทางเหล่านี้จะเห็นได้ว่าเป็นข้อเสนอที่มีการยอมรับความแตกต่างหลากหลายที่มีอยู่ในพื้นที่มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะมาตรการแก้ปัญหาในชั้นวัฒนธรรมที่มุ่งส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมในขอบเขตทั่วประเทศ รวมทั้งประกาศให้ภาษามลายูปัตตานีเป็นภาษาทำงาน (Working Language) เพิ่มเติมอีกภาษาหนึ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2548) อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหโดยสันติวิธีมิใช่ปฏิเสธการใช้การทหารในส่วนที่

เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายที่ต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรมเพื่อควบคุมความรุนแรงมิให้ขยายตัว กล่าวคือ “ต้องอยู่ในกรอบของสันติวิธีโดยใช้การเมืองนำการทหารอย่างแท้จริง” นอกเหนือจากที่กล่าวมายังมีข้อเสนอสำคัญให้ผลักดันการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมแสวงหาความจริงและสมานฉันท์ เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนให้เกิดความยุติธรรมและความไว้วางใจในพื้นที่ และให้การศึกษาและพัฒนากิจการปกครองที่เหมาะสม โดยเน้นการมีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชนและสอดคล้องกับอัตลักษณ์และวัฒนธรรมในพื้นที่ตามกรอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, 2554)

3.3 ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสัมภาษณ์กลุ่ม

เพื่อหาแนวทางในการสร้างสันติสุขภายใต้ความหลากหลายในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ นักศึกษา 4ส6 จึงศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่รัฐ ประชาชน และอดีตสมาชิกกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ และสัมภาษณ์กลุ่ม กลุ่มราษฎรเครือข่ายที่ดินทำกินเทือกเขาบูโด พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

3.3.1 ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน

1) ปัญหาความไม่สงบจากการก่อเหตุรุนแรง เหตุรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2547 ส่วนหนึ่งมาจากความขัดแย้งส่วนบุคคลหรือภัยแทรกซ้อนต่าง ๆ แต่ส่วนใหญ่เกิดจากการกระทำของกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลในทางเดียวกันว่า กลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐเป็นกลุ่มที่ได้รับการบ่มเพาะให้มีอุดมการณ์ทางการเมืองและต่อสู้กับรัฐ โดยมีเป้าหมายชัดเจนเพื่อต้องการอำนาจทางการเมือง หรือต้องการปกครองตนเอง หรือต้องการอิสรภาพ

ผู้ให้สัมภาษณ์ 3 ราย ให้ความเห็นว่า

“การมีตัวตนของกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ ปัจจุบันกลุ่มที่มีบทบาทมากที่สุดคือ กลุ่มปีอาร์เอ็น โคออดิเนท ซึ่งมีการจัดตั้งเป็นองค์กรลับและปฏิบัติงานในทางลับ มีการกำหนดเป้าหมายชัดเจนว่าต้องการเอกราชและแบ่งแยกดินแดน ไม่ใช่เขตปกครองพิเศษ กลุ่มนี้มีการกำหนดขั้นตอนการต่อสู้ไว้เด่นชัด ตั้งแต่การปลุกจิตสำนึก การจัดตั้งองค์กรมวลชน การจัดตั้งกองกำลัง จนถึงการจุดดอกไม้ไฟแห่งการปฏิวัติ ซึ่งการขับเคลื่อนส่วนนี้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2527”

“ก่อนโจมตีกองพันพัฒนาที่ 4 เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 กลุ่มปีอาร์เอ็น โคออดิเนทมีการจัดตั้งโครงสร้างองค์กรซ่อนอำนาจรัฐไทยในหลายพื้นที่ มีการจัดตั้งมวลชนที่มีการแบ่งพื้นที่ความรับผิดชอบเป็นเขตระดับจังหวัดและอำเภอ มีการจัดตั้งกองกำลังติดอาวุธพร้อมกันทั้ง 3 เขต มีความพร้อมปฏิบัติการต่อเนื่อง”

“ในมิติความมั่นคง ปัจจุบันยังคงมีเหตุความรุนแรงอย่างต่อเนื่องในรูปแบบต่างกันไป แต่ยังเป็นรูปแบบเดิม เช่น การลอบวางระเบิดรถยนต์ (คาร์บอมบ์) ระเบิดรถจักรยานยนต์ เหตุยิง เผาโรงเรียน และเมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2559 เกิดเหตุบุกยึดโรงพยาบาลเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เพื่อโจมตีฐานทหารพรานกองร้อยทหารพรานที่ 4816 ถือเป็นพัฒนาการของการก่อเหตุรุนแรงที่มีการบุกโรงพยาบาล เข้าช่วยเหลือ

กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ หรือ International Humanitarian Law (IHL) ที่ไม่ใช่โรงพยาบาล เป็นพื้นที่สู้รบ”

ในปัญหาความไม่สงบจากการก่อเหตุรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้ให้สัมภาษณ์ระบุตรงกันว่า กลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐที่ก่อเหตุรุนแรงมีความพยายามที่จะสร้างเงื่อนไขและกดดันให้ชาวไทยพุทธออกจากพื้นที่ โดยวิธีการสร้างความรุนแรง เช่นการวางระเบิดคาร์บอมบ์ โดยพุ่งเป้าไปที่ประชาชนผู้บริสุทธิ์และเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้เกิดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน สถานการณ์ดังกล่าวยังสร้างความหวาดระแวงระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในพื้นที่ รวมทั้งความเกลียดชังกันในหมู่ประชาชนและระหว่างประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐตามที่ถูกผู้ให้สัมภาษณ์อธิบายว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อทุกฝ่าย ทั้งประชาชน กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐรวมถึงกลุ่มผู้ต้องสงสัยหรือผู้ก่อเหตุ หรือกลุ่มผู้คิดต่างที่ถูกควบคุมตัวไปซักถาม กลุ่มบุคคลเหล่านี้จะได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมที่กระทบไปถึงครอบครัว แม้ไม่เกี่ยวข้องก็มักจะถูกสังคมนมองว่าเกี่ยวข้องกับขบวนการ และมีจำนวนไม่น้อยเมื่อถูกควบคุมตัวไปซักถาม บางรายถูกซ้อมทรมาน ยิ่งเพิ่มเงื่อนไขให้คนเหล่านี้เลือกจะอยู่ตรงข้ามกับรัฐ และยิ่งเพิ่มความไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่รัฐ เช่นเดียวกับความรู้สึกของครอบครัวเจ้าหน้าที่รัฐ ที่ยิ่งมีความสูญเสียมากขึ้น ก็จะมีจำนวนผู้ที่โกรธแค้นต่อกันเพิ่มขึ้น

2) ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติ ความขัดแย้งในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมกัน เช่นการประกาศเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในบริเวณเทือกเขาบูโด เทือกเขาเมาะแต เทือกเขาตะเว เมื่อปี 2508 ครอบคลุมพื้นที่หลายอำเภอของจังหวัดนราธิวาส ทับที่ดินทำกินของราษฎรที่เคยอยู่มาตั้งแต่บรรพบุรุษ สร้างความเดือดร้อนให้ราษฎรจำนวนกว่า 22,000 ราย จึงมีการรวมตัวเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในชื่อ “กลุ่มราษฎรเครือข่ายที่ดินทำกินเทือกเขาบูโด” (มีรายละเอียดเพิ่มเติมตามภาคผนวก ข) นอกจากนี้ยังมีปัญหาการจัดสรรที่ดินตามโครงการนิคมสร้างตนเองในยุครัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ผู้ได้รับการจัดสรรที่ดินส่วนใหญ่ไม่ใช่ชาวบ้านในพื้นที่แต่เป็นคนนอกพื้นที่ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน โครงการดังกล่าวทำให้คนในพื้นที่รู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรของรัฐ ประเด็นนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่า “นี่เป็นหนึ่งในเงื่อนไขสำคัญที่ขบวนการนำมาปลุกกระดมและขยายผลให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจการกระทำของรัฐมาอย่างยาวนาน”

3) ปัญหาด้านการศึกษา ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนให้ข้อมูลตรงกันว่า การศึกษาของภาครัฐไม่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ขณะที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่มีขนาดเล็กก็มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ดังข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ประชาชนในพื้นที่ขาดความนิยม ขาดความเชื่อถือในสถาบันการศึกษาของรัฐ เนื่องจากเห็นว่าการจัดการศึกษาในโรงเรียนของรัฐไม่เป็นไปตามความต้องการของประชาชน จึงเกิดปัญหาจำนวนเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ (สพฐ.) มีลดลง”

“โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่เป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษานักเรียนในโรงเรียนของรัฐ หรือโรงเรียนเอกชนสามัญทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่”

“การเปิดสาขาวิชาในระดับอุดมศึกษาไม่สอดคล้องกับการจ้างงาน การเรียนการสอนในสายสามัญและสายศาสนาประสบปัญหาขาดความรู้และทักษะด้านอาชีพ เมื่อจบการศึกษามีโอกาสค่อนข้างน้อยที่จะทำงานเป็นข้าราชการหรือลูกจ้างหน่วยงานของรัฐหากเปรียบเทียบกับอัตราส่วนของประชากรเชื้อสายอื่น ๆ และประชากรนอกพื้นที่ ประเด็นนี้ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญที่กลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐนำไปขยายผล สร้างความรู้สึกที่ไม่ดีต่อรัฐ”

ปัญหาความไม่สงบและสถานการณ์ความรุนแรง ปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพส่งผลกระทบต่อหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะเรื่องรายได้ของประชาชนและโอกาสที่จะได้เข้าทำงานในหน่วยงานของรัฐ

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า “รายได้ของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้แตกต่างกับคนไทยในภูมิภาคอื่นหรือแม้แต่เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง และถึงแม้ว่าจะส่งลูกเรียนสายสามัญจนจบปริญญาหรืออนุปริญญา แต่ก็ไม่มีงานทำ ครอบครัวที่ยึดอาชีพการเกษตรก็ประสบปัญหาพื้นที่ทำกิน ไม่มีปัจจัยการผลิต ราคาพืชผลตกต่ำ ไม่มีผู้ซื้อเนื่องจากไม่มั่นใจในความปลอดภัย”

“พวกเด็ก ๆ เขารู้สึกว่าบ้านเรานั้น หันไปทางไหนก็มีแต่ความทรมาน เสื่อมโทรม แต่มองข้ามเขตแดนไปประเทศเพื่อนบ้านกลับมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เขาเลยไม่อยากอยู่ที่นี่”

3.3.2 สาเหตุความขัดแย้งที่นำไปสู่เงื่อนไขการใช้ความรุนแรง

1) ความไม่เป็นธรรมจากการใช้อำนาจรัฐที่เกินขอบเขต ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ ให้ข้อมูลในทางเดียวกันว่า “ปัญหาความขัดแย้งที่ทำให้คนกลุ่มหนึ่งเลือกใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาคือ ความรู้สึกคับแค้นใจจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐในบางกรณี ที่เกิดความสูญเสียแล้วไม่สามารถหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้”

คำให้สัมภาษณ์ดังกล่าว อธิบายข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ กรณีการสูญหายของฮัจยีสุหลง ในปี 2497 การปะทะที่เสียชีวิตกว่า 30 ศพ ในมัสยิดกรือเซะเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547 การเสียชีวิตจากเหตุการณ์ชุมนุมที่อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาสเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2547 ซึ่งการกระทำเหล่านี้ทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความคับแค้นใจและไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวจะเห็นได้จากที่ในปัจจุบัน เมื่อมีการควบคุมตัวผู้ก่อเหตุหรือผู้กระทำความผิด แม้ว่าเจ้าหน้าที่รัฐจะปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมายอย่างเคร่งครัด และมีการดูแลผู้ถูกควบคุมตัวเป็นอย่างดี แต่ญาติพี่น้องหรือประชาชนส่วนหนึ่งก็ยังไม่วางใจเจ้าหน้าที่ พวกเขาคิดติดตามไปทุกที่ที่ญาติของพวกเขาถูกควบคุมตัว

“การเสียชีวิตของชาวไทยมุสลิมจากเหตุการณ์ตากใบและกรือเซะ ทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกถูกกระทำ และไม่ได้รับความเป็นธรรม เหตุการณ์นี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการขยายตัวของกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน”

2) ความไม่เท่าเทียมในสังคมจากการบริหารจัดการของรัฐที่ขาดประสิทธิภาพ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ อาจกลายเป็นเงื่อนไขของความไม่สงบและความรุนแรง เช่น ปัญหาความขัดแย้งในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ ความเหลื่อมล้ำในการศึกษา การขาดโอกาสด้านการประกอบอาชีพและรายได้ รวมทั้งความไม่เท่าเทียมในเรื่องรายได้ของประชาชน

ความขัดแย้งในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มราษฎรเครือข่ายที่ดินทำกินเทือกเขาบูโดชี้ให้เห็นว่า พวกเขาไม่ได้รับความเป็นธรรมเป็นอย่างมาก และต่อสู้อย่างยาวนานกว่า 17 ปี จนถึงขณะนี้ยังไม่ได้รับการแก้ไข นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องการจัดสรรที่ดินตามโครงการนิคมสร้างตนเอง ตามนโยบายสร้างสมดุลประชากร “ในขณะที่พวกเขาขาดแคลนที่ดินทำกิน แต่ไม่ได้รับการดูแลจากรัฐเท่าที่ควร รัฐกลับจัดที่ดินทำกินในบ้านเกิดของพวกเขาให้กับคนนอกพื้นที่” ปัญหาการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาพื้นฐานของประเทศ แต่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีผลกระทบรุนแรงยิ่งกว่า เพราะกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐได้หยิบยกไปเป็นเงื่อนไขว่า ประชาชนมุสลิมในพื้นที่ถูกอำนาจรัฐกลั่นแกล้งและเอาเปรียบ (มีรายละเอียดเพิ่มเติมตามภาคผนวก ข)

ความเหลื่อมล้ำในการศึกษา ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการเรียนศาสนาเพื่อให้เป็นคนดี แต่รัฐจัดการศึกษาโดยมุ่งให้ความรู้สายสามัญและอาชีพเป็นหลักจึงไม่สอดคล้องกับความต้องการของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู ทำให้เกิดรูปแบบการศึกษาและสถาบันการศึกษาที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น เช่น ศูนย์อบรมจริยธรรมประจำมัสยิด (โรงเรียนตาดีกา) โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และสถาบันการศึกษาพอเนาะ ซึ่งตอบสนองความต้องการในการเรียนศาสนา ขณะที่สถาบันการศึกษาดังกล่าวจำนวนมากยังไม่มีมาตรฐานทางวิชาการเพียงพอ “เมื่อจบการศึกษา สอบแข่งขันเข้าเรียนต่อก็สู้ไม่ได้ สอบแข่งขันเข้าทำงานก็สู้ไม่ได้” ซึ่งต้นเหตุทั้งหมดเกิดจากโครงสร้างและการบริหารจัดการด้านการศึกษาของรัฐ ที่ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมและความต้องการของประชาชน

“ความต้องการด้านการศึกษาของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูต้องการสอนลูกหลานให้เป็นคนดีจึงเน้นการเรียนด้านศาสนาเป็นอันดับที่ 1 ต้องการความรู้สายสามัญเพื่อเรียนในระดับสูงขึ้นเป็นอันดับที่ 2 ต้องการให้ลูกหลานเรียนและเล่นกีฬาเป็นอันดับที่ 3 และต้องการให้ลูกหลานเรียนทักษะด้านอาชีพจะได้มีงานทำเป็นอันดับที่ 4”

ปัญหาเรื่องการจัดระบบการศึกษายังเกี่ยวเนื่องไปสู่ปัญหาความไม่สงบและความรุนแรงในพื้นที่ สถานศึกษาหลายแห่งถูกใช้เป็นแหล่งเพาะบ่มและสร้างแนวร่วมก่อความไม่สงบและความรุนแรง

“ปัญหาความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาเป็นประเด็นที่ต้องแก้ไข แต่ในอีกมุมหนึ่งสถานศึกษาบางแห่ง กลับถูกใช้เป็นสถานที่บ่มเพาะและชี้นำ ให้เกิดความแปลกแยกในหมู่นักเรียน นักศึกษา เยาวชน จึงต้องเฝ้าระวังและดูแลแก้ไข”

“ปัญหาเสพติดที่แพร่กระจายอยู่ในโรงเรียนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และกลุ่มวัยรุ่นที่เกี่ยวข้อง กับยาเสพติด ที่มักทำหน้าที่สนับสนุนการก่อเหตุความรุนแรง เช่น ตัดต้นไม้ ทำเครื่องกีดขวาง โปรมตะปู เรือใบ”

การขาดโอกาสด้านการประกอบอาชีพและรายได้ที่ต่ำ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มองว่า การที่ชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูมีสัดส่วนการทำงานในหน่วยงานของรัฐน้อยกว่าสัดส่วนจำนวนประชากรชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในพื้นที่ และโอกาสการได้งานทำที่น้อยกว่า รวมทั้งการมีรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกับคนในพื้นที่อื่น เป็นผลจากการบริหารจัดการของภาครัฐที่ไม่มีประสิทธิภาพ

3) ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์เงื่อนไขในเชิงวัฒนธรรม

ที่ผ่านมาการศึกษาประวัติศาสตร์โดยทั่วไปส่วนใหญ่ใช้ตำราเรียนของกระทรวงศึกษาธิการที่ขาดสาระสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งจะพบว่าประวัติศาสตร์จังหวัดชายแดนภาคใต้กล่าวถึงเพียงความสัมพันธ์ระหว่างสยามคือกรุงเทพฯกับเมืองปัตตานี ซึ่งมักเป็นเรื่องราวของการแข็งข้อก่อกบฏ ขณะที่ชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า พื้นที่นี้เคยมีความรุ่งเรืองในอดีตแต่ถูกสยามเข้ามายึดครองทำให้ผู้คนบาดเจ็บล้มตายจำนวนมาก และถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของสยามในที่สุด ด้วยเหตุที่ไม่มีการสืบค้นและจัดทำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างจริงจัง จึงเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ นำไปปรุงแต่งเพิ่มเติมให้เป็นประวัติศาสตร์ในเชิงบาดแผลที่นำไปขยายผลและสร้างความเจ็บปวดเจ็บแค้นให้กับคนในพื้นที่ ด้วยคำกล่าวว่า “ชาวมลายูปัตตานีเคยปกครองดินแดนแห่งนี้มาก่อน” ผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า “กลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐนำเงื่อนไขเรื่องประวัติศาสตร์ไปชี้นำให้เยาวชนหรือแนวร่วมเห็นความไม่ชอบธรรมและเกิดความไม่พอใจรัฐในการปกครองพื้นที่แห่งนี้”

ส่วนเรื่องชาติพันธุ์มลายูและอัตลักษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ความแตกต่างด้านอัตลักษณ์ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ไม่ใช่อุปสรรคของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนต่างเชื้อชาติศาสนา มีเพียงบางประเด็นเท่านั้นที่อยากให้รัฐแก้ไข เช่น กำหนดให้ใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาราชการอีกภาษาหนึ่ง เนื่องจากคนในพื้นที่จำนวนมากไม่สามารถอ่านเขียนภาษาไทย

“ประเด็นทางด้านศาสนา ไม่ใช่ปัญหาของการอยู่ร่วมกัน พี่น้องไทยพุทธและมุสลิมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมาอย่างยาวนาน เพิ่งไม่นานมานี้เอง ที่มีคนบางกลุ่มได้สร้างความหวาดระแวง ความไม่เข้าใจให้เกิดขึ้น”

สำหรับผู้ให้สัมภาษณ์ที่เคยเป็นสมาชิกกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ ให้ข้อมูลในข้อเท็จจริงเดียวกันในอีกมุมหนึ่งว่า กลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐได้ใช้ประเด็นทางด้านประวัติศาสตร์เป็นเงื่อนไขขับเคลื่อนการต่อสู้ โดยพยายาม

ชี้ให้เห็นความไม่ชอบธรรมของการปกครองของไทยเหนือดินแดนปัตตานี และชี้ประเด็นการกดทับ ดูดกลืน กีดกันการใช้ชีวิตภายใต้อัตลักษณ์ของชาวมลายูปัตตานีที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ให้เยาวชนเกิดความรู้สึกเจ็บช้ำน้ำใจ

“คนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นคนละพวกคนละกลุ่มกับคนส่วนใหญ่ของประเทศไทย เพราะพวกเขาเชื่อสายมลายู นับถือศาสนาอิสลาม ในขณะที่คนส่วนใหญ่ของประเทศไทยเป็นคนเชื่อสายไทย นับถือศาสนาพุทธ”

“รัฐไทยมีความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะกดทับหรือกลืนกลายทางด้านวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิม” ผู้ให้สัมภาษณ์คนเดิมเล่าว่า “สมัยผมเรียนหนังสือชั้นประถม ถ้าครูได้ยินผมพูดภาษาของผมที่โรงเรียน ครูจะปรับผม 1 บาท ทำให้ผมรู้สึกอึดอัดเหมือนถูกบีบบังคับ”

3.3.3 แนวทางการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน

การสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนโดยน้อมนำกรอบยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาเป็นแนวทางในการดำเนินการ ได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วนว่าครอบคลุมในทุกมิติปัญหา แต่จากสถานการณ์ความไม่สงบและความรุนแรงที่ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เชื่อว่าข้าราชการบางส่วนที่นำแนวทางนี้ไปใช้ในการแก้ไขปัญหายังขาดความเข้าใจและอาจใช้อคติในการทำงาน ดังจะเห็นได้จากข้อมูลการสัมภาษณ์ ดังนี้

“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เป็นแนวทางพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานให้ข้าราชการนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งทุกหน่วยนำมาใช้จริง จนกลายเป็นปรัชญาในการแก้ไขปัญหา และไม่ใช่เพียงแต่ส่วนราชการ แต่ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน และสื่อมวลชน ยังนำมาใช้เช่นเดียวกัน”

“เจ้าหน้าที่รัฐที่มาปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องเข้าใจสภาพปัญหา บริบทของสังคม อัตลักษณ์ท้องถิ่น และสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน และเข้าใจสภาวะของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ความขัดแย้งว่าต้องวางตัวอย่างไรจึงจะอยู่รอด ไม่มองประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ว่าเป็นแนวร่วมหรือมีส่วนร่วมในการก่อเหตุรุนแรงเสมอไป”

“การปฏิบัติงานในพื้นที่ เจ้าหน้าที่รัฐต้องมีความเข้าใจในสถานการณ์ให้รอบด้าน เจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่จะต้องเข้าถึง โดยต้องเข้าพื้นที่เพื่อพบประชาชนให้รับรู้ถึงความรู้สึก ความต้องการ และรับฟังปัญหาของประชาชน”

“การสร้างความเข้าใจมิได้หมายถึงเจ้าหน้าที่รัฐต้องเข้าใจประชาชนมุสลิมและสังคมมุสลิมเท่านั้น แต่คนมุสลิมเองก็ต้องเข้าใจเจ้าหน้าที่รัฐและเข้าใจวิถีชีวิตของพี่น้องชาวพุทธด้วย”

“หน่วยงานราชการของรัฐทุกระดับต้องเข้าถึงประชาชนในทุกพื้นที่ เช่น ปัจจุบันกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า ให้นำยุทธวิธีในพื้นที่เข้าพบประชาชนและเยาวชนโดยใช้โครงการศุภร์มัลลียัต เสาร์อาทิตย์ตาดีกา เพื่อสื่อสารสิ่งที่รัฐทำและรับฟังความเดือดร้อนของประชาชน”

“การพัฒนาต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม เจ้าหน้าที่รัฐต้องเข้าถึงพื้นที่จริง ๆ และไม่ทุจริตคดโกง เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากการใช้งบประมาณเต็มเม็ดเต็มหน่วย และถ้าจะให้ดีก็ควรให้ชาวบ้านบริหารจัดการงบประมาณกันเอง”

3.3.4 แนวทางแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธีและการมีส่วนร่วม

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาให้เกิดสันติสุขอย่างยั่งยืนดังต่อไปนี้

- 1) ใช้แนวทางสันติวิธี โดยใช้การเมืองนำการทหารด้วยการสร้างความเข้าใจ และการพัฒนาเพื่อให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขและมีความเท่าเทียม
- 2) ใช้แนวทางการมีส่วนร่วม รัฐ-ประชาชน-ผู้เห็นต่าง ในการสร้างสันติสุข ด้วยการเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ไม่เว้นแม้แต่ผู้ที่มีความเห็นต่าง ลดแนวคิดการแย่งชิงมวลชน
- 3) ใช้แนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการประชาชน หากมีการนำกรอบยุทธศาสตร์เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา มาใช้อย่างถูกต้องจะทำให้เจ้าหน้าที่รัฐสามารถทราบปัญหาที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่ ทั้งที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนและการแก้ไขในระยะยาว เช่น

(1) ด้านการศึกษา ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาให้มีความสมดุลระหว่างความรู้ด้านศาสนาอิสลาม วิชาการสายสามัญ การกีฬา และทักษะด้านอาชีพ ปรับปรุงคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความเห็นว่า “ต้องจัดระบบครูที่สอนศาสนาในทุกกระดับ โดยระบุชัดเจนว่า ครูที่สอนศาสนาตั้งแต่มัธยมศึกษาถึงระดับมหาวิทยาลัย ต้องผ่านการศึกษาทางด้านศาสนาที่มีการรับรองหลักสูตร เพื่อป้องกันการบิดเบือนหลักการทางศาสนา หรือบ่มเพาะแนวทางที่ผิดให้กับเยาวชน”

(2) ด้านการจัดการทรัพยากรและเศรษฐกิจ ในระยะสั้นต้องเร่งแก้ไขปัญหาราคาพืชผลการเกษตร ส่วนปัญหาอื่น เช่น เรื่องที่ดินทำกินและปัญหาขาดแคลนน้ำก็เป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องรีบแก้ไขเช่นกัน

(3) ด้านกระบวนการยุติธรรม ต้องปรับปรุงระบบงานยุติธรรมให้โปร่งใส ไม่ใช่อำนาจเกินขอบเขตหรือสร้างเงื่อนไขให้เกิดความขัดแย้ง และรัฐต้องมีความเป็นธรรมในการลงโทษผู้กระทำความผิดให้ตรงไปตรงมา รวมทั้งมีการยกเลิกกฎหมายพิเศษบางฉบับที่บังคับให้อยู่ในพื้นที่และส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวันของประชาชน

(4) ด้านการอยู่ร่วมกันของรัฐและประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรม เปิดโอกาสให้ชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในพื้นที่มีส่วนร่วมในการปรับปรุงหรือชำระประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และเพื่อลดช่องว่างของความหวาดระแวงระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน ควรเปิดพื้นที่ให้ชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูเข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่รัฐในสัดส่วนที่เหมาะสม

นอกจากการยึดหลัก เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เป็นสำคัญแล้ว การแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีและการมีส่วนร่วมของ รัฐ-ประชาชน-ผู้เห็นต่าง สามารถกำหนดเป็นแนวทางดำเนินการได้ดังนี้

1. กลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ ต้องมีการเปิดพื้นที่ปลอดภัยเพื่อพูดคุยสันติสุข โดยการให้ผู้เห็นต่างได้แสดงความคิดเห็นและให้เจ้าหน้าที่รัฐรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ โดยเจ้าหน้าที่รัฐต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติและมุมมองต่อกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐที่เลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาในทางที่ไม่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดความเห็นชอบร่วมกันในรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเปลี่ยนผ่านที่จะนำมาใช้กับผู้เห็นต่างจากรัฐใน 2 ลักษณะ คือ (1) กลุ่มที่มีหมายจับตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 มีแนวคิดพื้นฐานว่าคนเหล่านี้สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติได้ และรัฐจะดูแลเรื่องความปลอดภัย ความเป็นอยู่และอาชีพให้สามารถใช้ชีวิตเป็นปกติในสังคมได้ เช่น การดำเนินการในโครงการพาคณกลับบ้านของรัฐบาลในขณะนี้ (2) กลุ่มที่มีหมายจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแต่สามารถลดหย่อนผ่อนโทษสำหรับผู้สำนึกความผิดในทางอาญา เพื่อเปิดโอกาสให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเปลี่ยนผ่านหากยอมรับว่ากระทำด้วยความไม่เข้าใจหรือถูกชักจูง และหน่วยงานตามกระบวนการยุติธรรมเห็นพ้องที่จะให้กลับมาร่วมสร้างสันติสุขให้กับสังคมแล้ว ก็จะใช้อำนาจพระราชบัญญัติความมั่นคงในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 มาตรา 15 และมาตรา 21 ให้เข้ารับการอบรมแทนการดำเนินคดีอาญาตามปกติ

2. กลุ่มที่มีความเสี่ยงที่จะเข้าร่วมกับผู้เห็นต่างจากรัฐ เช่น กลุ่มผู้นำทางความคิด กลุ่มเยาวชนและกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความสูญเสีย รัฐต้องให้ความสำคัญกับประชาชนกลุ่มนี้เป็นพิเศษด้วยการทำความเข้าใจ การเยียวยาทั้งด้านคุณภาพชีวิตและจิตใจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความสูญเสีย รัฐต้องเข้าถึงเครือข่ายและเยียวยาจิตใจในพื้นที่ ไม่ใช่เน้นเฉพาะเรื่องการจ่ายเงิน

3. เยาวชนในสถานศึกษาระดับมหาวิทยาลัยควรได้รับการศึกษาทางด้านสันติวิธี เพื่อให้มีความรู้และพื้นฐานความคิด และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันมิให้ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความเห็นว่า “ผมอยากให้มีการศึกษาวิชาสันติวิธีเป็นวิชาบังคับในมหาวิทยาลัยทุกแห่ง ซึ่งในมหาวิทยาลัยที่ผมสอนอยู่ เปิดสอนวิชาสันติศึกษาเป็นเวลา 18 ปี มาแล้ว ซึ่งผมคิดว่าเด็กที่นี่ ถ้าจะต่อสู้ ก็จะต่อสู้ด้วยตัวบทกฎหมาย ไม่ใช่ความรุนแรงแก้ปัญหา”

3.4 สรุปแนวคิดการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนในเชิงโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวพันจนแยกไม่ออก เหตุการณ์ความรุนแรงในรอบ 12 ปี ที่ผ่านมา นอกจากสร้างความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนแล้ว ยังทำให้ช่องว่างของความหวาดระแวงและไม่เข้าใจกันระหว่างรัฐกับประชาชน ประชาชนไทยพุทธและไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูขยายวงกว้าง ไทยพุทธบางส่วนต้องอพยพออกจากพื้นที่ ขณะที่ไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูถูกมองว่าเป็นผู้ให้การสนับสนุนกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบหรือผู้เห็นต่างจากรัฐ หลายฝ่ายได้นำแนวทางการแก้ไขปัญหาแบบสันติวิธี โดยการเปิดพื้นที่ให้ฝ่ายต่าง ๆ เข้าร่วมพูดคุยและมีที่ยืนในสังคม รวมทั้งใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกกับกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ ยกเลิกกฎหมายพิเศษที่ส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตประจำวันของประชาชน แต่ปัญหาที่ยืดเยื้อดังกล่าวต้องใช้ระยะเวลาในการแก้ไข โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐต้องแสดงความจริงใจให้เห็น ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนที่จะต้อง

ช่วยกันระดมความคิดและแสวงหาทางออกจากความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี เพื่อให้คนในพื้นที่สามารถอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมและความแตกต่างหลากหลายอย่างปกติสุข

จากการศึกษาพบว่า สาเหตุของความไม่สงบและความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดจากเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. การใช้อำนาจรัฐที่เกินขอบเขตหรือเกิดความผิดพลาดในการบังคับใช้กฎหมายซึ่งเป็นเงื่อนไขที่หล่อเลี้ยงความรุนแรงให้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน
2. ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคมอันเป็นผลมาจากโครงสร้างและการบริหารจัดการของรัฐบางส่วนที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของสังคมและความต้องการของประชาชน
3. ความรู้สึกถึงความไม่ชอบธรรมและความหวาดระแวงจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ความแตกต่างทางชาติพันธุ์และอัตลักษณ์

การแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จ อาจมีสาเหตุมาจาก (1) ขาดการบูรณาการอย่างแท้จริง คือขาดการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน และไม่มีการจัดทำแผนงานโครงการที่สอดคล้องเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ แต่ละหน่วยงานมุ่งเป้าหมายที่หน่วยงานตนเอง รับผิดชอบเท่านั้น (2) ขาดความต่อเนื่องของนโยบายและตัวบุคคลที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ (3) ขาดแนวปฏิบัติในการแก้ปัญหาตามแนวทางสันติวิธีที่ชัดเจน ยังไม่มีการกำหนดแผนงานและโครงการที่เป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตามการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีหนทางปฏิบัติด้วยการยึดตามกรอบยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

1. “เข้าใจ” ผู้เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาทุกหน่วยงานทุกระดับต้องทำความเข้าใจใน 3 ประเด็น ได้แก่ (1) เข้าใจบริบทของสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2) เข้าใจเงื่อนไขที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งในพื้นที่ และ (3) เข้าใจเป้าหมายและการขับเคลื่อนทางการเมืองของผู้เห็นต่างจากรัฐ
2. “เข้าถึง” ต้องประกอบด้วย (1) เข้าถึงโดยการพบปะพัฒนาสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง (2) เข้าถึงโดยใช้ความใกล้ชิดความคุ้นเคย เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกและสิ่งที่เขาต้องการ
3. “พัฒนา” ต้องดำเนินการบนพื้นฐานแนวคิดสันติวิธีใช้การเมืองนำการทหาร รวมทั้งยึดมั่นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนคือ รัฐ-ประชาชน-ผู้เห็นต่าง ตามแนวทางดังนี้ (1) ปรับปรุงระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมและเป็นไปตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่ (2) ปรับปรุงโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ (3) ปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม (4) แก้ปัญหาเศรษฐกิจและความยากจน (5) แก้ปัญหาความหวาดระแวง ความไม่ไว้วางใจ และฟื้นฟูความสัมพันธ์ สร้างสังคมพหุวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง (6) สร้างองค์ความรู้ความเข้าใจในเรื่องประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ท้องถิ่น (7) สร้างความตระหนักให้กับส่วนราชการในการ

คัดเลือกบุคคลที่มีความเหมาะสมมาปฏิบัติงานและไม่สร้างเงื่อนไขใหม่ให้เกิดขึ้น และ (8) สร้างพื้นที่ปลอดภัยในการพูดคุยเจรจา และยุติความรุนแรงด้วยระบบยุติธรรมเปลี่ยนผ่าน

แม้เงื่อนไขที่เป็นสาเหตุนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่มาจากการใช้กฎหมาย การบริหารจัดการ และการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการเป็นสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและความแตกต่างหลากหลายในอัตลักษณ์ของประชาชนในพื้นที่ แต่ก็มีหลายกรณีที่ประชาชนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในพื้นที่จะต้องมีส่วนร่วมเพื่อลดเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดความรุนแรง เริ่มด้วยการทำความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมกัน เรียนรู้และปลูกฝังแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี ตลอดจนมีความเข้าใจเจ้าหน้าที่รัฐและวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธซึ่งก็เป็นหนึ่งในความแตกต่างหลากหลายที่มีอยู่ในพื้นที่ รวมทั้งต้องร่วมสร้างพื้นที่ปลอดภัยเพื่อพูดคุยถึงแนวทางสร้างสันติสุขด้วยสันติวิธีอีกด้วย

บทที่ 4

แนวคิดจากการอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6

การศึกษาเรื่อง “สันติสุขเกิดได้ภายใต้ความแตกต่าง” นอกจากศึกษาประเด็นการสร้างความปลอดภัยบนความเห็นต่างทางการเมือง และการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ตามที่กล่าวในบทที่ 2 และบทที่ 3 แล้ว การที่นักศึกษา 4ส6 ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม รวมทั้งแกนนำกลุ่มผู้เห็นต่างทางการเมือง จนอาจกล่าวได้ว่าเปรียบเสมือนภาพจำลองของสังคมไทย แต่สามารถศึกษาและทำกิจกรรมร่วมกันในระยะเวลา 9 เดือน ทั้งที่มีความแตกต่างกันอย่างมาก จนกระทั่งสำเร็จการศึกษาโดยไม่เกิดข้อขัดแย้งที่รุนแรง จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและอาจนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับภาพรวมของสังคมไทยได้

การศึกษาเพื่อค้นหาและเสนอแนวคิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ความแตกต่างของนักศึกษา 4ส6 นั้น ได้ใช้กระบวนการสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ และการสร้างแผนที่ความคิด เรื่องการเสริมสร้างสันติสุขจากนักศึกษา 4ส6 ในวันปัจฉิมนิเทศ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษาประกอบด้วย

- 4.1 การสังเกตพฤติกรรมและการสัมภาษณ์
- 4.2 แผนที่ความคิด เรื่องการเสริมสร้างสันติสุข ในวันปัจฉิมนิเทศของนักศึกษา 4ส6
- 4.3 การถ่ายทอดผลการศึกษาผ่านการแสดงละครเวที เรื่อง “สถานีปลายทาง”
- 4.4 สรุปการเรียนรู้ของนักศึกษา 4ส6

4.1 การสังเกตพฤติกรรมและการสัมภาษณ์

การสังเกตพฤติกรรมนักศึกษา 4ส6 จำนวน 89 คน ผู้แทนนักศึกษาที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้เก็บข้อมูล จำนวน 2 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผู้สังเกตเข้าไปอยู่ร่วมและทำกิจกรรมกับผู้ถูกสังเกตทุกอย่างโดยไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว ส่วนวิธีการสัมภาษณ์ ผู้ถูกสัมภาษณ์จะไม่ทราบว่าเป็นการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล

การจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงการเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่นที่ 6 สถาบันพระปกเกล้า แม้ระยะเวลาในการเรียนร่วมกันจะยาวนานถึง 9 เดือน แต่การเรียนเพียงสัปดาห์ละ 1 ครั้ง จึงนับเป็นจำนวนวันเรียนรวมได้เพียง 1 เดือนครึ่งเท่านั้น แต่ตามที่หลักสูตรกำหนดไม่ได้มีเพียงการเข้าเรียนในชั้นเรียนทุก ๆ วันศุกร์อย่างเดียว ยังมีการเดินทางลงพื้นที่ เพื่อศึกษาดูงานในภูมิภาค รวม 4 ครั้ง ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งการเดินทางไปต่างประเทศเพื่อศึกษาดูงานการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ในสาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา และ

สาธารณรัฐฟิลิปปินส์อีกด้วย โดยการศึกษาดูงานในภูมิภาคจะใช้เวลาครั้งละ 4 วัน ขณะที่การศึกษาดูงานในต่างประเทศใช้เวลา 5-7 วัน

จากการที่นักศึกษาที่มีความหลากหลายทางด้านอาชีพและการศึกษา ดังนั้น ก่อนเปิดเรียนอย่างเป็นทางการ สถาบันพระปกเกล้าได้จัดกิจกรรมปฐมนิเทศเพื่อละลายพฤติกรรมและสร้างความรู้จักคุ้นเคยระหว่างเพื่อนร่วมชั้นเรียนเป็นเวลา 3 วัน ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยกำหนดให้นักศึกษาทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว และมีการแบ่งกลุ่มย่อย ซึ่งนักศึกษาเลือกแบ่งกลุ่มตามชื่อดอกไม้เป็น 9 กลุ่มย่อย พร้อมกับใช้สื่อออนไลน์เป็นช่องทางสื่อสารระหว่างกัน โดยมีทั้งห้องสื่อสารข้อมูลทางการ ห้องไม่เป็นทางการ และไลน์เฉพาะกลุ่มเพื่อติดต่อกันด้วย

ผลการสังเกตพฤติกรรมและการสัมภาษณ์พบว่า พฤติกรรมของนักศึกษาส่วนใหญ่มีการพัฒนาเป็นลำดับ สามารถแบ่งลักษณะพฤติกรรมตามความสัมพันธ์ที่สังเกตเห็นได้ ดังนี้ 1) การสงวนท่าที 2) การคลายความกังวล 3) การเปิดใจรับฟัง 4) การสร้างพื้นที่ปลอดภัย และ 5) สันติสุขบนความเห็นต่าง

4.1.1 การสงวนท่าที

จากการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาหลักสูตรนี้ในระยะแรก ๆ จะเห็นได้ว่าวิธีการทำความรู้จักในกลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ ยังไม่มีความชัดเจนมากนัก ลักษณะการพูดคุยมักจับกลุ่มกันเล็ก ๆ ยกเว้นในกลุ่มผู้รู้จักกันมาก่อน เช่น กลุ่มนักข่าว กลุ่มตำรวจ กลุ่มศาล หรือผู้ที่เคยผ่านการเรียนร่วมกันมาในหลักสูตรอื่น ๆ ในขณะที่บุคคลในแวดวงการเมืองต่างพรรค ทั้งพรรคเพื่อไทยและพรรคประชาธิปัตย์ หรือแม้แต่ที่มาจากพรรคการเมืองเดียวกัน จะนั่งอยู่คนละมุม ทำได้เพียงแค่ส่งรอยยิ้มให้ และพยายามเดินเลี้ยวไม่ผ่านในจุดที่ฝ่ายตรงข้ามนั่งอยู่ แม้ว่าในบางจังหวะของการร่วมทำกิจกรรมจะถูกจัดให้นั่งอยู่ในแถวเดียวกัน หรือนั่งอยู่ใกล้กันก็ตาม แต่ละคนก็มีท่าทีระมัดระวังตัวอย่างเห็นได้ชัด

“รบกวนอย่าถ่ายรูป หรือเอารูปไปลงในโซเชียล เพราะเกรงจะกระทบต่อฐานเสียงหรือประชาชนที่ให้การสนับสนุนอยู่ กลัวว่าเขาจะยังไม่เข้าใจว่า ทำไมต้องไปถ่ายรูปกับฝ่ายตรงข้าม” เป็นคำพูดของนักศึกษาคนหนึ่งในวันแรกของการปฐมนิเทศ เมื่อถูกถามว่าหลังพบกับฝ่ายตรงข้ามแล้วมีความรู้สึกอย่างไร

ส่วนนักกิจกรรมหรือนักเคลื่อนไหวสังคมหลายคนสงวนท่าทีอยู่อย่างเงิบ ๆ เลือกพูดคุยเฉพาะบุคคลที่เข้ามาทักทาย หรือพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่เคยเกิดขึ้นกับตนเอง นักศึกษากลุ่มนี้มักจะนั่งรวมกันโดยมิได้นัดหมาย เนื่องจากในวันแรก ๆ ยังไม่ค่อยทราบว่าเป็นใครเป็นใคร เช่นเดียวกับนักเคลื่อนไหวฝ่ายตรงข้ามก็มักจะเลือกไปนั่งรวมอยู่กับฝ่ายการเมืองสีเดียวกัน

แม้ว่าการจัดกิจกรรมปฐมนิเทศในห้องจะทำให้บรรยากาศคลายความกดดันและลดความตึงเครียดได้ในระดับหนึ่ง แต่เมื่อกิจกรรมเสร็จสิ้นและต้องนั่งรับประทานอาหารร่วมกัน ฝ่ายการเมืองต่างสีกันก็มักจะแยกไปนั่งต่างหาก จากนั้นจึงแยกย้ายกันไปทำกิจกรรมส่วนตัว

สำหรับกลุ่มข้าราชการ นักธุรกิจ และภาคส่วนอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ขัดแย้งทางการเมือง มักจะจับกลุ่มนั่งคุย เดินเล่น หรือทำกิจกรรมที่ตนสนใจ กลุ่มผู้หญิงก็จะมี ความสนใจในการทำกิจกรรมเพื่อสร้าง

ความคุ้นเคยแตกต่างจากกลุ่มผู้ชายซึ่งสนิทสนมกันอย่างรวดเร็วจากการตั้งวงสนทนาในเรื่องราวทั้งการเมือง กีฬา และภาระหน้าที่การทำงานที่แต่ละคนรับผิดชอบ ซึ่งเป็นปฏิกิริยาของเพื่อนร่วมชั้นช่วงระยะเวลาสั้น ๆ จาก กิจกรรมปฐมนิเทศในครั้งนั้น

4.1.2 คลายความกังวล

ต่อมาเมื่อมีการเปิดชั้นเรียนมีการเรียนการสอนในช่วง 2-3 สัปดาห์แรก ได้มีการเลือกคณะกรรมการ ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน และคณะทำงานด้านต่าง ๆ มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในงานด้านต่าง ๆ ทั้งฝ่ายการเงิน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายจัดหาทุน และฝ่ายกิจกรรมพิเศษ โดยมีเพื่อนนักศึกษาในรุ่นเข้าร่วมกิจกรรมตามความถนัดและความสามารถ

ช่วงเวลานี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่แต่ละคนเริ่มมีความสนิทสนมกัน รวมตัวกันอย่างใกล้ชิดขึ้น จะเห็นได้ว่าการจับคู่หรือรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะนักศึกษาในกลุ่มใหญ่ ที่มีภรรยาได้รับประทานอาหารค่ำหลังเลิกเรียน ปรีกษาหรือเรื่องกิจกรรมต่าง ๆ ที่แต่ละกลุ่มรับผิดชอบ ประกอบกับมีไลน์กลุ่มเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญทำให้เกิดความสนิทสนมและได้มีพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ระหว่างกันมากขึ้นทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ มีการแบ่งปันข้อมูลความรู้ที่เป็นประโยชน์ซึ่งแต่ละคนสนใจ รวมถึงการหยิบยกประเด็นข่าวสารที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองในช่วงเวลานั้นมาหารือ สอบถามความเห็นจากเพื่อนร่วมรุ่น ทำให้การสงวนท่าทีเพื่อรักษาภาพลักษณ์ของแต่ละคนดูผ่อนคลายลง

ท่าทีดังกล่าว ไม่เว้นแม้แต่ฝ่ายสังกัดสี่เสือหรือสังกัดพรรคการเมือง ซึ่งในระยะนี้เริ่มมีการยกมือไหว้พูดคุยทักทายกันมากกว่าเดิม เปรียบเสมือนกำแพงที่ถูกสังคมภายนอกสร้างขึ้น เริ่มถูกกัดเซาะลงมาทีละน้อย โดยที่เจ้าตัวอาจไม่รู้สึกรังเกียจ ประกอบกับเพื่อน ๆ ร่วมชั้นเรียนที่ถือเป็นตัวแปรสำคัญ จะไม่เคยพูดในลักษณะที่แบ่งแยกเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่เคยคุยถึงปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต แม้ว่าแต่ละคนจะมีคนที่รักจะมีพรรคที่ชอบอยู่ในใจ หรืออาจเห็นต่างจากอีกฝ่ายหนึ่งก็ตาม

“การแก้ไขปัญหาคือความยากจน ง่ายนิดเดียว ถ้าท่าน ... กลับมา เชื่อว่าปัญหาทุกอย่างจะได้รับการแก้ไข”

เป็นเสียงชื่นชมของคนที่รักนักการเมืองในดวงใจไม่เสื่อมคลาย บทสนทนาเล็ก ๆ นี้เกิดขึ้นขณะรับประทานอาหาร แต่เพื่อนร่วมโต๊ะในขณะนั้นก็หันไปพูดคุยในเรื่องอื่น ๆ แทน

การสนทนากันในลักษณะนี้ ทำให้บรรยากาศในชั้นเรียนค่อนข้างสนุกสนาน นอกจากนี้การซักถามหรืออภิปรายโต้ตอบในข้อสงสัย เกี่ยวกับเนื้อหาการเรียนการสอนแต่ละครั้งของผู้บรรยายในหลาย ๆ วิชา โดยเฉพาะกลุ่มวิชาความขัดแย้งและสันติวิธี สถานการณ์ความขัดแย้ง อำนาจและความรุนแรง เรื่อยมาจนถึงกลุ่มวิชาด้านประวัติศาสตร์และการเมือง การอยู่ร่วมกัน การปรองดองและการสร้างสันติสุข ที่ปูพื้นฐานทางความคิดและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ให้ข้อคิดและสอดแทรกให้คนเห็นต่าง ได้มีจุดคิดร่วมกัน จึงเป็นเหตุผลสำคัญเหตุผลหนึ่งที่ทำให้โลกทัศน์ของคนสี่เสือและคนเห็นต่างทางการเมืองนักเคลื่อนไหวสังคมเปลี่ยนไปจากเดิม แม้ว่าจุดยืนทางการเมืองของแต่ละคนจะยังเหมือนเดิมก็ตาม

“ผมเป็นคนไม่มีต้นทุนอะไรมานะ รู้แต่ว่าเราไม่ได้รับความเป็นธรรม ไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม แต่การที่ผมได้มาเรียน มันก็ทำให้ผมเข้าใจอะไรมากขึ้น ไม่ได้มองโลกอยู่ในมุมเดิม ๆ หลายคนที่ผมได้มารู้จัก เป็นคนของพรรคที่ผมไม่ชอบ แต่เขาก็น่ารักดี อัยยาคัยดี”

นักศึกษาคนหนึ่งเล่าเมื่อถูกถามว่าหลังจากลงพื้นที่ร่วมกันระยะหนึ่งแล้ว ยังมีความรู้สึกไม่ชอบฝังตรงข้ามอยู่หรือไม่

นอกจากนี้ การลงพื้นที่ในต่างจังหวัดและภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การศึกษาดูงานในภาคตะวันออก ที่พบว่ามีชาวบ้านและชุมชนได้รับผลกระทบจากโรงงานน้ำตาลที่ปล่อยน้ำเสียลงแหล่งน้ำสาธารณะ ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และสร้างความเสียหายเป็นวงกว้าง และการลงพื้นที่ภาคใต้ที่นักศึกษาได้พบปะชาวบ้านทั้งไทยพุทธ ไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู เจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ และพระสงฆ์ ได้รับรู้ถึงสถานการณ์ความไม่สงบจากเหตุร้ายรายวันในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลให้มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันมากขึ้น มีการอภิปรายความเห็นที่จริง ๆ แล้ว ไม่ว่าจะป็นสีเสื้อใด รักใครชอบใคร แต่เมื่อลงพื้นที่ทุกคนกลับมีความเห็นที่สอดคล้องกันและรับรู้ข้อมูลที่เป็นความจริงชุดเดียวกัน

“พูดจริง ๆ ถ้าไม่ได้เรียนหลักสูตรนี้ ให้มาจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็คงไม่มา ดูข่าว ฟังข่าว ดูข่าวแล้ว เรามองว่าที่นี่เป็นดินแดนอันตราย แต่ได้มาเห็นผู้การสมเกียรติ [พลเรือตรี สมเกียรติ ผลประยูร นักศึกษา 486] กับชาวบ้านแล้ว ทำให้เข้าใจการทำงานของเจ้าหน้าที่เลยว่า มันไม่ง่าย” อภิปรายสนทนากับเพื่อนนักศึกษาระหว่างที่นั่งบนรถตู้ ซึ่งกำลังมุ่งหน้าไปยังวัดแห่งหนึ่งในพื้นที่อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

4.1.3 เปิดใจรับฟัง

ไม่เพียงการศึกษาดูงานการอยู่ร่วมกันของคนต่างชาติพันธุ์และต่างวัฒนธรรมในพื้นที่ภาคใต้เท่านั้น แต่การไปดูงานในภูมิภาคอื่นของประเทศโดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็พบว่ามีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์อยู่หลายกลุ่มเช่นกัน อาทิ ลาวพวน ลาวโซ่ง ไทยญ้อ ฯลฯ ซึ่งสามารถอยู่ร่วมกันได้ในสังคมพหุวัฒนธรรม ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการนับถือศาสนาต่างกัน แต่ก็สามารถปรับตัวผสมกลมกลืนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขโดยไม่เกิดความขัดแย้ง จนมีข้อสังเกตของเพื่อนร่วมชั้นเรียนขณะเดินทางกลับจากพิธีฟ้อนต้อนรับที่จังหวัดสกลนครว่า

“ผมเรียนมาหลายหลักสูตร ไม่ได้ลงพื้นที่ศึกษาดูงานหนักเหมือนที่นี่ แต่ก็น่าสนใจดี มีอะไรดี ๆ ให้อู้อย่างวิถีชีวิต วัฒนธรรม การแต่งตัวของคนแต่ละกลุ่มก็ไม่เหมือนกัน ทำไมคนพวกนี้อยู่ร่วมกันได้ ไม่แบ่งสีแบ่งฝ่ายกัน หรือบางทีในหมู่บ้านเขาอาจจะมีการแบ่งสีเสื้อกัน แต่เราไม่รู้ก็ได้”

การศึกษาดูงานในพื้นที่ต่าง ๆ ในแต่ละช่วงเวลา แม้จะเป็นห้วงสั้น ๆ แต่ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้และรับรู้สภาพปัญหาร่วมกัน ซึ่งอยู่นอกเหนือจากการรับรู้ผ่านข้อมูลข่าวสาร การลงไปสัมผัสสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ทำให้มองข้ามปัญหาใกล้ตัวที่เคยเห็นว่าเป็นเรื่องใหญ่ที่สุดท้ายแล้วอาจเป็นปัญหาที่เล็กกว่าปัญหาที่ชาวบ้านได้รับ รวมทั้งมีความเข้าใจในบริบทสังคมที่เกิดขึ้นจริง และมีข้อมูลหรือความจริงที่ต้องทำความเข้าใจให้รอบด้าน อาทิ การเดินทางไปศึกษาดูงานในพื้นที่ภาคเหนือแล้วได้พูดคุยกับชาวบ้านพื้นที่ป่าชุมชน

น้ำบุญเรือง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ซึ่งใช้ข้อมูลทางวิชาการโต้แย้งกับภาครัฐที่ต้องการนำพื้นที่ป่าชุ่มน้ำซึ่งเป็นแหล่งอาหารและนิเวศน์สำคัญของชาวบ้านไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษโดยประชาชนไม่มีส่วนร่วมตัดสินใจ นักศึกษาหลายคนเพิ่งเคยเดินป่าเป็นครั้งแรกในชีวิต เมื่อพูดคุยกับชาวบ้านทำให้เข้าใจมากขึ้นว่า โครงการขนาดใหญ่ของรัฐส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ จึงต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและรอบด้าน

การเปิดโลกทัศน์และมุมมองที่กว้างขึ้นจากบทเรียนทางวิชาการในห้องเรียน กิจกรรมนอกสถานที่ และการเดินทางไปศึกษาดูงานด้วยกันตามข้อกำหนดของหลักสูตร รวมถึงการทำกิจกรรมเสริมนอกหลักสูตร กิจกรรมดังกล่าวทำให้เห็นถึงวุฒิภาวะทางอารมณ์และการเติบโตจากการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มนักศึกษา โดยเฉพาะในช่วงการถอดบทเรียนหลังจากลงพื้นที่รับทราบสภาพปัญหา ทำให้นักศึกษาได้มีโอกาสหารือและร่วมพูดคุยกันมากขึ้นจนกระทั่งเห็นและเข้าใจความคิดของเพื่อนคนอื่น ๆ

ในระยะนี้จะเห็นได้ว่า กลุ่มเพื่อนในรุ่นเปิดใจพูดคุยถึงปัญหาต่าง ๆ กันอย่างสนิทใจมากขึ้น ตามระยะเวลาการเรียนที่ผ่านมา

“ตอนแรก ๆ พี่เกร็งไปหมดเลย ไม่กล้าคุยเรื่องการเมืองกับใคร เราไม่รู้ว่าจะใครสนับสนุนสีไหน พรรคไหนเลยต้องเก็บเงียบไว้คนเดียว กลัวที่สุดคือความขัดแย้งข้างนอกมันแรงอยู่แล้ว ถ้าข้างใน [ชั้นเรียน] มาตีกันอีกแล้วมันจะเป็นยังไง ยอมรับว่าไม่กล้าคุยกับใครจริง แต่ก็แอบ ๆ เตือนคนที่เราชอบว่า ให้ระวัง ๆ เหมือนกัน” เพื่อนร่วมชั้นเรียนเปรยเมื่อถูกถามว่า เหตุใดในช่วงแรก ๆ จึงไม่ค่อยพูดคุยกับใครเลย

ในส่วนของกลุ่มเสื้อสี เริ่มสนิทกับกลุ่มนักวิชาการ มีการทักทายพูดคุย เดินกอดคอ ตบ่าและตะโกน แขวกันโต้โดยไม่ต้องระวังภาพลักษณ์เหมือนช่วงต้น ๆ เช่นเดียวกับปากตัวแทนที่มาจากพรรคการเมือง ทั้งพรรคเดียวกันและต่างพรรค ที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากกิจกรรมร่วมกัน ทั้งการเรียน การลงพื้นที่ แล้วยังมีกิจกรรมกีฬาเป็นตัวเชื่อม เช่น การรวมกลุ่มแข่งฟุตบอลในโอกาสต่าง ๆ ทำให้ในกลุ่มผู้ชายแทบจะไม่มีปัญหาขัดแย้งใด ๆ ให้เห็น และในที่สุดก็ปรากฏภาพเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่มาจากข้างตรงข้ามทั้งสองฝ่ายนัดไหลบ่บคอคลายเส้นให้กันออกไปสู่สาธารณะ จนมีข้อสังเกตจากเพื่อนร่วมรุ่นคนหนึ่งว่า

“บรรยากาศการเรียนที่ผ่อนคลายเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ภาพนี้เกิดขึ้นได้ เขาฟังกันมากขึ้นก็จริงแต่จะเปลี่ยนความคิดสัก ๆ ในใจได้หรือไม่อีกเรื่องหนึ่ง มาที่นี้ทุกคนก็ต้องสงวนท่าที รักษาภาพลักษณ์และควบคุมตัวเองให้ได้ เพราะคงไม่มีใครอยากถูกกล่าวหาว่าเป็นต้นเหตุของความขัดแย้ง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี”

ส่วนกลุ่มนักศึกษาหญิง ซึ่งมีทั้งนักเคลื่อนไหว นักกิจกรรมสังคม นักธุรกิจ หรือผู้เห็นต่างทางการเมือง เมื่อมีการแข่งขันกีฬาที่ท่าหน้าที่กองเชียร์ และดูแลด้านสวัสดิการนักกีฬาได้อย่างสมบูรณ์แบบ ระยะนี้มีความชัดเจนว่า มีความสนิทสนมกันแน่นกว่าเดิม มีการพูดคุยเรื่องส่วนตัวและครอบครัว การวางแผนการเรียนของลูก และหลายคนเริ่มมีการปรึกษาหารือเรื่องอาชีพเสริมที่กำลังจะทำในอนาคต การทำกิจกรรมอื่น ๆ หลังจบการศึกษา และทำกิจกรรมเสริมในช่วงที่ยังไม่มีการเลือกตั้ง หรือแม้แต่หาหลักสูตรอื่น ๆ เรียนเสริมเพิ่มเติม

“ยอมรับว่ากิจกรรมต่าง ๆ ทำให้พวกเราสนิทกันอย่างรวดเร็ว ที่เชื่อว่าทุกคนที่มาเรียนไม่ว่าจะสือะไร ล้วนหวังดีต่อประเทศ ไม่ว่าใครจะคิดต่างกันอย่างใด ก็คงมีเหตุผลของตัวเอง บางทีกระแสสังคมข้างนอกก็ กดดันให้เขาต้องเลือกข้าง แบ่งฝ่ายไม่ว่าจะใครจะสืไหน หรือประกาศว่าไม่นับถือศาสนาใด ๆ เลย แต่คงไม่มีใครคิดร้ายกับประเทศและสังคมที่เขาต้องอยู่ไปตลอดชีวิต”

นักศึกษาที่มีสังกัดสือีกคนหนึ่ง ยอมรับว่าหลังจากได้รู้จักเพื่อนคนอื่น ๆ ทำให้เธอคิดในมุมที่แตกต่าง ไปจากเดิม “เราแยกแยะได้มากขึ้น ไม่เหมารวม”

เพื่อนนักศึกษาฝ่ายการเมืองมีสือีกคน พูดถึงเพื่อนซึ่งอยู่คนละขั้วการเมืองว่า “เขามีความคิดที่ น่าชื่นชมเช่นนี้ เขาเป็นผู้ใหญ่มาก และน่านับถือจุดยืนที่เป็นตัวตนของเขา...”

กิจกรรมกลุ่มที่ถูกออกแบบให้ทำงานร่วมกันก็มีส่วนสร้างความสนิทสนมในหมู่นักศึกษาด้วย เช่น ต้อง ทำรายงานสรุปผลการศึกษาคูงานในต่างประเทศส่งในนามกลุ่ม ทำให้ทุกคนต้องหาโอกาสประชุมและแสดง ความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเพื่อแบ่งงานกันทำ กลุ่มที่เดินทางไปศรีลังกา มีผู้ที่เห็นต่างทางการเมืองไปด้วยกัน จากเดิมต่างหลีกเลี่ยงจะคุยกัน แต่เมื่อได้รู้จักกัน พูดคุยกันเพิ่มขึ้น ได้รับฟังความคิดของเพื่อนจนเข้าใจจุดยืน ทางความคิดของอีกฝ่ายแล้ว มีแกนนำทางการเมืองคนหนึ่งกล่าวในตอนท้ายกิจกรรมที่ระดมความคิดเพื่อ เตรียมทำรายงานกลุ่มหลังจากรับฟังความคิดของนักศึกษาคนก่อนหน้าซึ่งมีความเชื่อทางการเมืองที่แตกต่างกัน ว่า

“เมื่อเปรียบเทียบสถานการณ์ศรีลังกากับไทยแล้วจะเห็นว่ามีความแตกต่างกัน ผมคิดว่าสำหรับบ้านเรา ไม่ว่าจะเหลืองหรือแดง เราก็คิดไม่ต่างกันคือต้องการเห็นความยุติธรรม ไม่เอาไรต์เอาเปรียบและไม่ต้องการ ความรุนแรง เรื่องนี้ไม่ใช่การเอาชนะระหว่างสองฝ่าย แต่เราอาจเป็นเหยื่อของคนที่ยอยากทำลายเราก็เป็นได้ ผมว่าเราควรคิดไปข้างหน้าได้แล้ว อย่าไปพยายามทำให้คนคิดเหมือนกัน สังคมวิปริตเท่านั้นที่พยายามทำให้ คนคิดเหมือนกัน สังคมที่มีเสน่ห์คือมีความหลากหลาย งดงาม ทำอย่างไร ให้เราอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสันติ สุข”

4.1.4 สร้างพื้นที่ปลอดภัย

การเปิดพื้นที่รับฟังความเห็นต่างและการเปิดใจยอมรับข้อมูลข่าวสาร การพูดคุยสื่อสารระหว่างกลุ่ม เพื่อนทั้งกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย เกิดขึ้นตามเวลาที่ทอดยาวออกไป ในช่วง 2-3 เดือนสุดท้าย พอจะเห็นได้จาก กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นบ่อยครั้ง อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดูเหมือนว่าการสลายสี่เสื่อของคู่ขัดแย้ง ทางการเมืองและตัวแทนจากพรรคการเมืองสามารถเกิดขึ้นได้จริง มีแนวโน้มว่าสังคมเล็ก ๆ ของนักศึกษา 4ส6 อาจเป็นต้นแบบหรือภาพจำลองพื้นที่ปลอดภัย เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างแท้จริง ดังที่เพื่อนร่วมชั้นเรียน คนหนึ่งให้สัมภาษณ์อธิบายความหมายของพื้นที่ปลอดภัย

“ผมเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งต้องรับมือกับกลุ่มคนทั้งสองสื และปฏิบัติตามนโยบายของกลุ่มการเมืองที่เข้ามาบริหารประเทศ เมื่อทุกคนมาอยู่ร่วมกันทำให้เข้าใจแล้วว่า คำว่า สันติสุข การเปิดเวทีรับฟังคนคิดต่าง เวทีรับฟังที่เป็นกลางจริง ๆ ต้องทำอย่างไร คำถามคือ ถ้าเราเปิดพื้นที่ปลอดภัยให้แล้ว เขายอมรับฟังข้อเสนอแนะเรา

หรือไม่ ถ้าไม่ เราคงต้องถอยออกมาตั้งหลักอย่างใจเย็น ทหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยแนวทางอื่น ๆ ที่สำคัญคือ เราต้องไม่มองคนคิดต่างเป็นศัตรู”

การสร้างพื้นที่ปลอดภัยไม่ได้มีแค่การพูดคุยเท่านั้น แต่ยังมีการสื่อสารผ่านไลน์ระหว่างกลุ่มเพื่อน เพื่อวิพากษ์ประเด็นร้อนทางการเมือง การพัฒนาโครงการของรัฐขนาดใหญ่ ปัญหาการศึกษา ปัญหาสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีทั้งผู้สนับสนุนและผู้คัดค้าน แต่ทุกคนสามารถแสดงความเห็นได้อย่างเสรี และไม่กดดันให้คนอื่นต้องคิดเหมือนกันทั้งหมด ช่องทางสื่อออนไลน์เหล่านี้ยังเป็นเวทีที่ได้นำเสนอความคิดเพื่อหาข้อยุติเกี่ยวกับการทำงานกลุ่มที่อาจมีผู้เห็นไม่สอดคล้องกันอีกด้วย

“เพื่อนมีส่วนสำคัญในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย แม้จะเรียนร่วมกันระยะสั้น ๆ แต่ทุกคนก็มีวุฒิภาวะและความเป็นผู้ใหญ่มากพอที่ไม่สร้างประเด็นให้ถกเถียงหรือขัดแย้ง ทุกคนพยายามวางตัวเป็นกลาง และรักษาหัวใจของทุกฝ่าย ไม่กระทบกระทั่งกันรุนแรง วิธีนี้ก็เป็น การเปิดพื้นที่ปลอดภัยอย่างหนึ่ง” นักศึกษาในหลักสูตร 4ส6 ให้นิยาม

ในที่สุดการปิดหลักสูตรโดยกิจกรรมปัจฉิมนิเทศก็มาถึง แม้ในเดือนสุดท้ายจะพบว่า มีนักศึกษาจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้เข้าชั้นเรียน ไม่ว่าจะเกิดจากเวลาเรียนครบตามหลักเกณฑ์แล้ว มีภารกิจอื่นต้องทำ หรือไปเรียนหลักสูตรอื่น ๆ แต่ก็ยังมีนักศึกษาจำนวนมากที่ยังคงเข้าชั้นเรียนตามปกติ เพราะยังมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ต้องร่วมกันคิดร่วมกันทำ อย่างไรก็ตาม หากประมวลผลภาพรวมของการใช้เวลาอยู่ร่วมกันของกลุ่มนักศึกษา 4ส6 ในช่วงเวลา 9 เดือน พบว่า แทบจะไม่พบปัญหาความขัดแย้งทางความคิด ถึงแม้ว่าหลายฝ่ายจะมีจุดยืนทางการเมืองและอุดมการณ์ทางการเมืองเหมือนเดิม

“ผมเห็นด้วยกับพี่... ว่า ประชาชนจะต้องเรียนรู้และเท่าทันนักการเมือง มีความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เราเห็นตรงกันว่า เราเกลียดเรื่องการทุจริตคอร์รัปชั่น เพราะไม่ว่าใครจะเข้ามา มันก็มีปัญหาทุกยุค ปัญหาคือเราจะช่วยกันอย่างไร จริง ๆ ผมกับพี่... รู้จักกันมาก่อน แต่เราไม่เคยได้มานั่งเปิดใจพูดคุยกันแบบนี้ เรามีหลายอย่างที่คิดตรงกันและเห็นตรงกัน” เสียงสะท้อนของเพื่อนนักศึกษาที่มีต่อเพื่อนนักศึกษาฝ่ายตรงข้าม

ส่วนกลุ่มนักเคลื่อนไหว นักการเมือง และกลุ่มแกนนำเสื้อสี พบว่า มีการแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง และกลุ่มนี้เห็นว่ามีปัญหาในประเทศที่ควรได้รับการแก้ไขหลายจุดหลายประเด็น และบุคคลที่เป็นกลไกสำคัญที่จะสามารถแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้ง และนำประชาชนไปสู่เป้าหมายสามัคคีปรองดอง ก็คือประชาชนและนักการเมืองด้วยกัน

“พอรู้จักจริง ๆ พี่... เป็นผู้ใหญ่ที่น่ารัก และมีความคิดดี พวกพี่ ๆ ในพรรค... หลายคนบอกว่าพี่เขาน่ารัก เป็นคนดี ตอนแรกเราก็ไม่มั่นใจ แต่พอรู้จักนาน ๆ ไปก็จริง คือ บางครั้งเราไม่เคยคุยกับเขา ก็มีอคติใจ แต่ได้คุยจริง ๆ แต่ละคนก็มีมุมดี ๆ ให้ข้อคิดดี ๆ ยกเว้นบางคนนะที่ทำอย่างไรก็ไม่ไหวไม่ลง” บทสนทนาของเพื่อนนักศึกษาฟากฝั่งการเมืองที่สื่อไปยังเพื่อนร่วมรุ่นต่างพรรค

ขณะที่นักศึกษาซึ่งเป็นแกนนำสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มเสื้อสี สะท้อนความคิดที่เปลี่ยนแปลงในวันปัจฉิมนิเทศได้นำสนใจยิ่ง

“ก่อนที่จะเข้ามาเรียน ผมคิดว่าสถาบันพระปกเกล้าคือโรงเรียนอำมาตย์ แต่เมื่อเข้ามาเรียนถึงได้เข้าใจ ผมเปลี่ยนจากที่ไม่ฟังเหตุผลของใคร ทำให้ฟังกันมากขึ้น ผมสามารถนั่งคุยกับคนที่เห็นต่างทางการเมืองได้ ผมได้รู้ทีหลังว่า อ้อ.. คนที่เราเห็นแล้วคิดว่าเขาเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ที่จริงแล้วเขาก็คิดเหมือนเรา แต่เป็นเพราะเราไม่ได้มีโอกาสคุยกัน การได้คุยทำให้เราได้รู้ข้อมูลใหม่ แถมยังได้ซักถามประเด็นที่เราคลงใจอีกฝ่ายหนึ่งด้วย ผมนั่งคุยกับหลาย ๆ คนได้ แถมบางคนเคยไปส่งผมที่สนามบินกลับบ้านตั้งหลายครั้ง”

4.1.5 สันติสุขบนความเห็นต่าง

ต้องยอมรับว่าในสังคมของนักศึกษา 4ส6 ยังมีประชากรส่วนใหญ่ที่ไม่ได้สังกัดหรือมีใจฝักใฝ่กับฝ่ายใด เปรียบเสมือนกับประชาชนส่วนหนึ่งในสังคมไทยที่เป็นพลังเงียบ แต่เฝ้าสังเกตและติดตามเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวของบ้านเมืองอยู่ห่าง ๆ ด้วยความเป็นห่วง และพร้อมจะออกมาทำหน้าที่เมื่อมีเหตุจำเป็น ขณะเดียวกันคนกลุ่มนี้ก็กลายเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ประเทศสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ มีข้อสังเกตที่น่าสนใจจากการสัมภาษณ์นักศึกษา 4ส6 คนหนึ่งว่า

“พี่ก็มอง ๆ เหมือนน้องนะว่า เขามีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นจากที่ต่างฝ่ายต่างระวังตัว ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมันเปิดใจฟังกันมากขึ้นไง พี่คนนั้นเขาก็ไม่ใช่คนเลวร้ายอะไร ดูแล้วเขาก็เป็นคนดี แต่เวลาคนมันอยู่คนละขั้ว แรงเชียร์ของแต่ละฝ่ายมันเยอะเลยชั้ดกันนั้ว พี่เชื่อว่า ประเทศเราจะกลับมาปรองดองกันได้ ส่วนหนึ่งนอกจากนักการเมือง พรรคการเมือง แกนนำทั้งหลายแหละ แล้วก็พวกเรานั้วแหละที่ต้องช่วยกัน”

อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งในการทำงานของนักศึกษา 4ส6 การใช้วิธีการสื่อสารระหว่างคู่ขัดแย้งด้วยการเปิดใจรับฟังอย่างมีเหตุผล การยอมรับในความเห็นที่แตกต่าง การลดอคติ การเคารพในสิทธิหน้าที่และกติกาที่กำหนดไว้ร่วมกัน การยอมรับตามความเห็นของคณะกรรมการรุ่นในแต่ละฝ่าย จึงทำให้ความขัดแย้งลดระดับลงไปมากที่สุด

สัมพันธภาพที่ค่อย ๆ กระชับแน่นแฟ้นขึ้นในหมู่ผู้เรียนหลักสูตร 4ส6 เป็นจุดเริ่มต้นของการทำกิจกรรมกลุ่มนอกห้องเรียนร่วมกันนอกเหนือจากเวลาเรียน ซึ่งก็เป็นพัฒนาการสำคัญที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากขึ้นทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม จนเกิดผลสำเร็จเป็นโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมโดยรวม

กิจกรรมที่ทำร่วมกัน มีตั้งแต่การชวนไปรับประทานอาหารร่วมกัน และเชิญเพื่อน ๆ ไปรับประทานอาหารที่บ้าน ซึ่งก็ได้เห็นความเอื้ออาทรและน้ำใจที่มีต่อกัน นักศึกษาในรุ่นนี้มีหลายคนที่ยานม้งสวีติ เพื่อนเจ้าของบ้านห่วงใยเพื่อนต่างสีที่ยานม้งสวีติ ถึงกับเตรียมอาหารพิเศษไว้ให้ และยังได้เลือกที่จะนั่งรับประทานอาหารด้วยกัน พูดคุยอย่างสนุกสนานเป็นกันเองทั้ง ๆ ที่มีชุดความเชื่อทางการเมืองคนละขั้ว โดยไม่มีความตะขิดตะขวงใจเหมือนเช่นเมื่อครั้งเริ่มต้นเรียนใหม่ ๆ

“ผมชื่นชมความคิดของพี่เขามาก เขาเป็นคนตรงและมีจุดยืนชัดเจน เป็นคนที่ผมสามารถให้ความนับถือได้อย่างสนิทใจ ผมได้คุยกับพี่เขาบ่อยขึ้น ยิ่งได้ฟังเรื่องราวของเขาที่ผ่านหลายเหตุการณ์ที่ยากลำบากถึงเพิ่งเข้าใจจุดยืนว่าทำไมจึงคิดบางเรื่องเช่นนั้น เมื่อก่อนเรามองจากข้างนอก ไม่ได้คุยด้วยก็ไม่เข้าใจ แล้วผมก็ได้รู้ว่าไม่ว่าจะเสื้อเหลืองหรือเสื้อแดง เราก็คิดไม่แตกต่างกัน เพียงแต่เรามีจุดยืนที่ไม่เหมือนกันเท่านั้นเอง”

นอกจากนี้ยังเกิดโครงการนอกหลักสูตรอีกมากมายทั้งระดับเล็ก ๆ และระดับใหญ่ ซึ่งล้วนแล้วแต่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันเพิ่มขึ้นของนักศึกษา เป็นการแบ่งปันเพื่อคนอื่นด้วยการ “ให้” โดยคณะทำงานฝ่ายจัดหารายได้จัดกิจกรรมการแข่งขันกอล์ฟการกุศลได้เงินจำนวนหนึ่ง เพื่อคืนกลับไปในรูปแบบของการทำกิจกรรมสร้างมิตรภาพในโครงการรักษาผู้ป่วยตาต้อกระจก ช่วยเหลือประชาชนในจังหวัดนราธิวาสและพื้นที่ใกล้เคียง การเปิดรับบริจาคจากเพื่อน ๆ เพื่อสมทบทุนซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์ช่วยเหลือคนไข้ที่เป็นบุคคลไม่มีสถานะคนไทยในโรงพยาบาลชายแดน อำเภอท่าสองยางและอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก นอกจากนี้ยังมีกิจกรรม “ปันรวมใจไทยจากแม่สายสู่เบตง” ซึ่งเป็นโครงการของเพื่อนนักศึกษาร่วมรุ่นที่วางแผนดำเนินการไว้แล้ว เมื่อได้มาบอกเล่าให้เพื่อนฟัง ก็มีเพื่อนสนใจไปร่วมโครงการในนามของรุ่นและเดินทางลงภาคใต้เพื่อร่วมให้กำลังใจ

คณะนักปั่น “ปันรวมใจไทยจากแม่สายสู่เบตง” จากทั่วประเทศที่ใช้จักรยานเป็นพาหนะ รวบรวมความปรารถนาดีผ่านกิจกรรมที่ทำตลอดเส้นทางจากภาคเหนือจรดภาคใต้เป็นเวลา 40 วัน ส่งไปให้พี่น้องในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ดังรายละเอียดในภาคผนวก ค)

นักศึกษาในรุ่นยังมีผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาเรียนด้วย เราไม่เพียงแต่รู้จักเพื่อน ๆ ต่างอาชีพ แต่ยังได้รับรู้เรื่องราวและกิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น ซึ่งเมื่อมีกิจกรรมใดที่เป็นประโยชน์และเพื่อนต้องการความช่วยเหลือ นักศึกษาคนอื่น ๆ ก็พร้อมสนับสนุน อาทิ การระดมเงินเพื่อจัดซื้อเสื้อชูชีพประจำเรือที่ให้บริการนักท่องเที่ยวไปชมปลาวาฬที่หาดเจ้าสำราญ จังหวัดเพชรบุรี

หากนำถ้อยคำแต่ละช่วงแต่ละตอน รวมทั้งพฤติกรรมจากการทำกิจกรรมในหลักสูตร และนอกหลักสูตรของเพื่อนนักศึกษามาถอดรหัสและวิเคราะห์ จะเห็นว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักศึกษาหลักสูตรนี้สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่มีความขัดแย้ง คือ การลดอคติ การเปิดใจรับฟังคนคิดต่าง-เห็นพ้อง การพูดคุยแลกเปลี่ยนทางความคิด ผ่านกระบวนการขั้นตอนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การใช้หลักเหตุผลหรือแม้กระทั่งการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน โดยลดอัตตาของแต่ละคนลง มองหรือตั้งเป้าหมายไปที่ประโยชน์สูงสุดของส่วนรวม ก็จะตอบคำถามได้ดีที่สุดว่าทุกคนจะทำให้เกิดความปรองดองกันได้อย่างไร ตามข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักศึกษา 4ส6

“การปรองดอง สันติสุข เกิดขึ้นได้บนความเห็นต่างแต่ต้องใช้เวลา เหมือนกับคู่ขัดแย้งที่เข้ามาเรียนในหลักสูตรนี้ ถ้าเรานำหัวขบวนใหญ่ของคู่ขัดแย้งมาเรียนรู้ปัญหาประเทศร่วมกัน เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ ประชาชน และสร้างพื้นที่ปลอดภัยเป็นเวทีพูดคุย เปิดใจรับฟังกันจริง ๆ ก็พอมองเห็นความหวังและทางออกในระยะยาว แต่กลไกที่กีดกันคือ พวกกองเชียร์ แม่ยกทั้งหลาย หรือพวกที่คอยเป็นแบ็คอัพเบื้องหลังต้องหยุดทั้งหมด”

ความขัดแย้งในสังคมไทยมีหลายมิติและมีความซับซ้อนของสถานการณ์ ปัญหาต่าง ๆ หลากหลายทับซ้อนเข้ามาทั้งจากในประเทศและนอกประเทศ การแก้ไขปัญหาด้วยการเปิดหน้าต่างที่ละใบอาจไม่ใช่วิธีการที่ถูกต้อง แต่ต้องใช้แนวทางอื่นคู่ขนานไปพร้อม ๆ กัน เช่นเดียวกับเสียงสะท้อนส่วนใหญ่จากนักศึกษา 4ส6 แม้จะมีหลากหลายมุมมอง แต่มีหลายประเด็นที่เห็นตรงกันในการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่สังคมไทย ดังความเห็นจากการสัมภาษณ์นักศึกษาในรุ่นคนหนึ่ง

“ประชาชนที่เป็นพลังเงียมมีความเป็นกลางทางความคิด ปลอดภัยจากการครอบงำทางการเมืองจะมีบทบาทสำคัญ เชื่อว่าทุกชุมชนทุกสังคมมีคนกลุ่มนี้แฝงอยู่มาก ไม่ว่าจะมีการศึกษาหรือไม่ แต่พวกนี้จะสนใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เราต้องตามแกนนำ นักการเมือง พรรคการเมือง และสังคมให้ทัน เพราะเมื่อไหร่ที่ผลประโยชน์ของทั้งสองกลุ่มไม่ลงตัว เราก็ตกเป็นเหยื่อและส่งผลกระทบโดยตรงต่อสังคมและครอบครัว เราจะไม่สามารถอยู่อย่างสันติสุขได้ถ้าบ้าไปกับเขา จึงต้องสร้างพื้นที่ปลอดภัยขึ้นมา และให้พวกเขามานั่งฟังว่าเราต้องการอะไร แม้จะทำยากในระยะยาว แต่ต้องทำ”

ถ้าเปรียบสังคมในหลักสูตร 4ส6 เป็นภาพจำลองของสังคมเล็ก ๆ ในประเทศ อาจจะมีมองเห็นคำตอบแล้วว่ากลไกที่เป็นข้อต่อสำคัญที่ทำให้เกิดความสงบสันติและปรองดองขึ้นในสังคมหรือประเทศได้ ก็คือประชาชนส่วนใหญ่ที่จะต้องพัฒนาเรียนรู้ให้ทันนักการเมืองและแกนนำทางความคิด ไม่ว่าจะเป็กลุ่มสี่เสื่อใดก็ตาม แทนที่คนส่วนใหญ่จะถูกกลุ่มบุคคลดังกล่าวครอบงำก็จะทำหน้าที่ถ่วงดุลอำนาจ ไม่ตกเป็นเครื่องมือหรือถูกนำไปใช้เป็นกลไกสร้างความขัดแย้งและแตกแยกในสังคมไทย

4.2 แผนที่ความคิด เรื่องการเสริมสร้างสันติสุข ในวันปัจฉิมนิเทศของนักศึกษา 4ส6

ช่วงท้ายของการปัจฉิมนิเทศมีกิจกรรมค้นหาความคิดที่ได้จากการเรียนและการอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6 เป็นระยะเวลา 9 เดือน ในเรื่องการเสริมสร้างสันติสุข โดยกำหนดให้นักศึกษาเสนอคำสำคัญ (Keyword) ที่เป็นปัจจัยในการเสริมสร้างสันติสุขคนละ 3 คำ และนำมาถ่ายทอดเป็นแผนที่ความคิด จากนักศึกษาจำนวน 89 คน สามารถเก็บข้อมูลได้ 68 คน เป็นคำสำคัญจำนวน 180 คำ นำมาประมวลประเด็นที่คล้ายคลึงกัน และนำเสนอผลการศึกษาเป็นแผนที่ความคิด เรื่องการเสริมสร้างสันติสุข ซึ่งวิเคราะห์เป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างสันติสุขในการอยู่ร่วมกันได้ 6 ประการ และได้นำเสนอในรูปแบบต้นไม้ชื่อ “ต้นไม้สันติสุข” ตามแผนภูมิที่ 4.1 ได้ดังนี้

1. เปิดใจ รับฟัง จริงใจ เข้าใจ
2. ยอมรับความแตกต่าง
3. เคารพ สิทธิหน้าที่ กติกา และกฎหมาย
4. ใช้หลักศาสนา ให้อภัย ให้ความรัก เมตตาธรรม
5. มีส่วนร่วม
6. มีจิตสำนึกสาธารณะ

แผนภูมิที่ 4.1 แผนที่ความคิด “ต้นไม้สันติสุข” แสดงปัจจัยสำคัญในการสร้างสันติสุขของนักศึกษา 4ส6

ปัจจัยสำคัญ 6 ประการ ในการสร้างสันติสุขตามความคิดของนักศึกษา 4ส6 ที่แสดงผ่านแผนที่ความคิด “ต้นไม้สันติสุข” ข้างต้น เป็นตัวกำกับทั้งความคิด จิตใจ และการกระทำที่จะนำไปสู่สันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางที่สะท้อนออกมาจากคำพูดและคำให้สัมภาษณ์ของนักศึกษา 4ส6 ที่แสดงไว้ในหัวข้อก่อนหน้านี้ จึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่า แม้มีความแตกต่างทางความคิดและความเห็นทางการเมือง หรือมีท่าที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกันทางการเมืองมาก่อน แต่ก็สามารถร่วมกันสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นได้ในสังคมนักศึกษา 4ส6

4.3 การถ่ายทอดผลการศึกษผ่านการแสดงละครเวที เรื่อง “สถานีปลายทาง”

ละครเวทีเรื่อง “สถานีปลายทาง” (The Last Station) เป็นชิ้นงานที่นักศึกษาหลักสูตรการเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่นที่ 6 ได้เลือกเป็นวิธีหนึ่งในการนำเสนอผลการศึกษาที่ได้เรียนรู้ในหลักสูตร ด้วยการหยิบยก 3 ประเด็นความขัดแย้งหลักของสังคมไทยนำเสนอผ่านรูปแบบละครเวที ได้แก่ 1) ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม 2) ปัญหาการเมืองต่างสี และ 3) ปัญหาสถานการณ์ชายแดนภาคใต้ โดยพิจารณาว่ารูปแบบละครเวทีมีความเหมาะสมในการสร้างความสนใจต่อสาธารณชนที่จะเข้ามาร่วมรับรู้และอภิปรายต่อยอด นักแสดงทั้งหมดเป็นนักศึกษา 4ส6 ซึ่งรวมทั้งผู้ที่มีมาจากการเมืองต่างขั้วต่างสี ยกเว้นบทของเด็กน้อยคนหนึ่งซึ่งเป็นลูกสาวของนักศึกษาในชั้นเรียน บทละครพัฒนามาจากการสัมภาษณ์นักศึกษาในชั้นเรียนประมาณ 20 คน โดยผู้ให้สัมภาษณ์เป็นคนเลือกว่าตนเองสนใจในประเด็นปัญหาใด และแง่มุมเหล่านี้จะถูกนำมาถ่ายทอดผ่านบทละคร

การถ่ายทอดผลการศึกษผ่านการแสดงละครเวที นอกจากจะช่วยสร้างกระแสให้สังคมเกิดความสนใจที่จะหาแนวทางแก้ไขปัญหาในสังคมไทย กิจกรรมละครเวทีที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจและระยะเวลาในการฝึกซ้อมและเตรียมงานเป็นเวลานาน โดยเฉพาะการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดของกลุ่มนักศึกษา 4ส6 ทั้งหมด ที่ไม่มีการแบ่งสีแบ่งฝ่าย เป็นบทพิสูจน์ความสำเร็จของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้อีกประการหนึ่ง

การแสดงละครเวทีได้จัดให้มีการสนทนาหลังจากละครจบลง เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ด้วยการซักถามพูดคุยกับตัวแทนนักแสดง ปรากฏว่ามีเสียงสะท้อนที่น่าสนใจจากผู้ชมที่ได้บอกเล่าความรู้สึกของตนเองภายหลังจากชมละครแล้วว่า ความคิดหรือมุมมองที่มีต่อปัญหาของบ้านเมืองและสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ซึ่งสามารถสรุปเนื้อหาสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. เนื้อหาในละครและผู้แสดงละครที่มีความหลากหลายเป็นตัวอย่งที่ยืนยันว่า คนที่คิดต่างอยู่ด้วยกันและทำบางสิ่งร่วมกันได้ โดยไม่จำเป็นต้องแยกกันอยู่คนละฝ่ายตลอดไป ดังนั้นผู้ชมจึงได้คิดและจะกลับไปทบทวนความคิดและความเชื่อของตนเองให้เปิดกว้างมากขึ้น
2. ผู้ชมยังมีความหวังว่าปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยจะแก้ไขได้ ไม่ว่าจะป็นปัญหาสถานการณ์ทางการเมืองหรือปัญหาความรุนแรงในภาคใต้ แต่ต้องเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนมุมมองของแต่ละคนก่อน
3. ผู้ชมหลายคนยอมรับว่าความคิดของตนเปลี่ยนไปจากเดิม โดยยอมรับว่าก่อนชมละครเคยมีอคติไม่ยอมรับคนที่คิดต่างทางการเมือง แต่สารที่ส่งจากละครทำให้อยากทบทวนความเชื่อของตนเองใหม่อีกครั้ง
4. ผู้ชมหลายคนกล่าวว่า อยากนำข้อคิดที่ได้จากการชมละครไปถ่ายทอดและบอกเล่าต่อให้คนอื่น ๆ ได้รับรู้ด้วย
5. ผู้ชมเสนอให้จัดการแสดงละครซ้ำอีกเพื่อให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสเข้าชมในครั้งนี้ได้รับรู้เนื้อหาและแนวคิด โดยจัดแสดงในต่างจังหวัดด้วย

4.4 สรุปการเรียนรู้ของนักศึกษา 4ส6

สังคมการเรียนรู้ของนักศึกษา 4ส6 เป็นบทพิสูจน์ว่าแนวคิด “สันติสุขเกิดได้ภายใต้ความแตกต่าง” นั้นเป็นจริงได้ เริ่มจากเปิดพื้นที่ปลอดภัยที่มีสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการทำความรู้จัก การพูดคุยและการทำกิจกรรมร่วมกัน การสื่อสารระหว่างคู่ขัดแย้งในประเด็นที่อ่อนไหวท่ามกลางหมู่เพื่อนที่มีความเป็นกลางทางความคิดมากกว่า ทำให้สามารถเปิดใจ ยิ่งเมื่อมีโอกาสรับฟังความคิดเห็นของอีกฝ่ายหนึ่งโดยใช้เหตุผลมากขึ้น มีปฏิสัมพันธ์และพื้นที่การสื่อสารที่มากเพียงพอ จึงมีความเข้าใจกันมากขึ้น ยอมรับผู้อื่นได้มากขึ้น ลดอคติของตัวเองลง จนเกิดความเชื่อถือและไว้วางใจกัน และนำไปสู่การลดเงื่อนไขความแตกต่าง เพื่อไม่ให้ป็นอุปสรรคต่อการทำงานร่วมกันหรือการทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นตามมา หลังจากนั้น เมื่อมีกิจกรรมนอกห้องเรียนและกิจกรรมเพื่อสังคมเกิดขึ้น จึงได้รับความไว้วางใจและความร่วมมือที่ดีจากเพื่อนนักศึกษาทุกคนในรุ่น ที่ต่างมีส่วนร่วมช่วยเหลือและร่วมทำจนกิจกรรมดังกล่าวประสบความสำเร็จด้วยดี

จากผลการศึกษาด້วยการสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ และการสรุปแนวคิดจากแผนที่ความคิด เรื่องการสร้างสันติสุข ในการอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6 ซึ่งเป็นตัวอย่างของสังคมสันติสุขที่เกิดขึ้นภายใต้ ความแตกต่างในภูมิหลัง ศาสนา และแนวคิดทางการเมือง สามารถสรุปปัจจัยสำคัญของการอยู่ร่วมกันได้ ดังนี้

1. การมีพื้นที่ปลอดภัยที่จะแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างได้อย่างเสรี โดยมีผู้รับฟังที่เป็นกลาง และไม่ ถูกกดดันให้ต้องคิดเหมือนผู้อื่น
2. การติดต่อสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว และมีพื้นที่มากพอที่จะทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน
3. การทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ทั้งกิจกรรมการเรียน กิจกรรมสังคมและกีฬา และกิจกรรม สาธารณประโยชน์ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม และได้แสดงออกถึงความมีจิตสำนึกสาธารณะ
4. การให้ข้อคิดและสอดแทรกให้คนที่เห็นต่างกันได้มีจุดคิดร่วมกันผ่านเนื้อหาของหลักสูตรรวมทั้ง การสร้างโอกาสให้นักศึกษาได้เปิดมุมมองให้เห็นและเข้าใจความแตกต่าง เข้าใจความคิดของแต่ละบุคคลที่ต่าง ออกไป ทำให้สามารถเปิดใจรับฟังและใช้หลักเหตุผล
5. การมีเพื่อนร่วมรุ่นที่มีความเป็นกลาง มีวุฒิภาวะ ไม่สร้างเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งมีความสำคัญต่อการปรองดอง และเป็นส่วนสำคัญของการสร้างพื้นที่ปลอดภัย รวมถึงเกิดความไว้วางใจในการที่จะติดต่อสื่อสารกัน

นอกจากปัจจัยสำคัญของการอยู่ร่วมกันด้วยความสันติสุขดังกล่าวข้างต้น นักศึกษา 4ส6 ยังสะท้อน ความคิดในการสร้างสันติสุขซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยสำคัญของการอยู่ร่วมกันไว้ 6 ประการ อันเป็นตัวกำกับทั้ง ความคิด จิตใจ และการกระทำที่จะนำไปสู่สันติสุข ได้แก่ 1) เปิดใจ รับฟัง จริงใจ เข้าใจ 2) ยอมรับความแตกต่าง 3) เคารพ สิทธิหน้าที่ กติกา และกฎหมาย 4) ใช้หลักศาสนา ให้อภัย ให้ความรัก เมตตาธรรม 5) มีส่วนร่วม และ 6) มีจิตสำนึกสาธารณะ

ห้องเรียนของนักศึกษา 4ส6 ยังทำให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์และมิตรภาพระหว่างเพื่อน ซึ่งไม่ได้ เชื่อมต่อกันเพียงการเรียนรู้ในห้องเรียน แต่ยังมีความสัมพันธ์ไปสู่เรื่องการทำงานและชีวิตส่วนตัว ทำให้มิตรภาพ กระชับและแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น นอกจากนี้ที่นักศึกษาหลายคนยังมีบทบาทในองค์กรหลายแห่งจากทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจึงสามารถนำไปขยายผลในการทำงานและการสร้างสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม และเชื่อว่าจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างสังคมสันติสุขให้เกิดขึ้นได้

บทที่ 5

รูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ความแตกต่าง

การศึกษาเรื่อง “สันติสุขเกิดได้ภายใต้ความแตกต่าง” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดการสร้าง ความปรองดองบนความเห็นต่างทางการเมือง 2) เพื่อศึกษาแนวคิดการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความ หลากหลายทางวัฒนธรรม 3) เพื่อศึกษาแนวคิดจากการอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6 และ 4) เพื่อเสนอ รูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ความแตกต่าง

นักศึกษา 4ส6 เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางการเมือง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งทางการเมืองและนักวิชาการ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงใน จังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เห็นต่างจากรัฐ ประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้ง สัมภาษณ์กลุ่ม ราษฎรผู้ได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายของรัฐ และเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการ อยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6 ด้วยวิธีการสังเกตพฤติกรรมแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ และการสร้างแผนที่ ความคิด

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและแบบอุปนัย และตรวจสอบข้อมูลด้วยการ วิเคราะห์ 3 เสา จากข้อมูลข้างต้นทั้ง 3 ส่วน ผลการศึกษาที่น่าเสนอในบทนี้ประกอบด้วย

- 5.1 สรุปแนวคิดจากการศึกษา
- 5.2 การสังเคราะห์ข้อมูล
- 5.3 รูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ความแตกต่าง (4ส Model)
- 5.4 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา
- 5.5 ข้อจำกัดในการศึกษา

5.1 สรุปแนวคิดจากการศึกษา

5.1.1 แนวคิดการสร้างความปรองดองบนความเห็นต่างทางการเมือง

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นประชาธิปไตย และความไม่เป็นธรรมในสังคม ความไม่เสมอภาค การเลือกปฏิบัติ สองมาตรฐาน และการไม่ยอมรับความคิดเห็นของคนที่แตกต่างกัน เป็นสาเหตุ พื้นฐานของความขัดแย้งในสังคมไทย อันเกิดจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ระบบอุปถัมภ์ รวมถึงปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร เป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้เกิดความรุนแรงมากขึ้น การสร้างความปรองดอง และการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ผ่านมายังไม่เกิดผลสำเร็จ กลไกการเข้าถึงการใช้อำนาจรัฐและการตรวจสอบ อำนาจรัฐมีปัญหา และขาดการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ ความไม่ชอบธรรมในการยกร่างรัฐธรรมนูญ การออกแบบ

อนาคตประเทศไทย รวมทั้งการสืบทอดอำนาจของ คสช. อาจนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

สังคมไทยมีโอกาที่จะเกิดความปรองดองและสงบสันติได้ โดยต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสมผ่านการสร้างกลไกใหม่ทางการเมือง ความเป็นกลาง และความเชื่อถือได้ของกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย แต่ความปรองดองไม่อาจเกิดขึ้นได้ในบรรยากาศทางการเมืองที่มีความเป็นปฏิปักษ์และไม่มีการรับฟังความเห็นซึ่งกันและกัน

การนิรโทษกรรมเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การสร้างความปรองดองได้ แต่ต้องดำเนินการอย่างมีเงื่อนไข และอยู่ในบรรยากาศที่เอื้ออำนวย มีขั้นตอนที่รัดกุม เริ่มจากการค้นหาและเปิดเผยความจริง การเร่งรัดคดีความให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ การสำนึกรับผิด การยกโทษให้อภัย และการนิรโทษกรรมให้ประชาชนที่เข้าร่วมชุมนุมด้วยความบริสุทธิ์ใจ แต่ไม่ครอบคลุมถึงคดีทุจริตคอร์รัปชัน คดีอาญาร้ายแรง และคดีความผิดเกี่ยวกับการหมิ่นสถาบันพระมหากษัตริย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112

5.1.2 แนวคิดการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาสรุปสาเหตุของความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรง ได้ดังนี้ 1) การใช้อำนาจรัฐที่เกินขอบเขตหรือเกิดความผิดพลาดในการบังคับใช้กฎหมาย 2) ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคม และ 3) ความรู้สึกถึงความไม่ชอบธรรมและความหวาดระแวงจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ความแตกต่างทางชาติพันธุ์และอัตลักษณ์

การสร้างสันติสุขมีหนทางปฏิบัติด้วยการยึดตามกรอบยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ดังนี้ 1) เข้าใจบริบทของสังคม เข้าใจเงื่อนไขที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้ง และเข้าใจเป้าหมายการขับเคลื่อนของผู้เห็นต่างจากรัฐ 2) เข้าถึงโดยการพบปะพัฒนาสัมพันธ์และเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายถ่ายทอดความคิดความรู้สึกและสิ่งที่ต้องการ และ 3) พัฒนابนพื้นฐานแนวคิดสันติวิธี ใช้การเมืองนำการทหารและการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย (1) ปรับปรุงระบบการศึกษา (2) ปรับปรุงแก้ไขโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ (3) ปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม (4) แก้ปัญหาเศรษฐกิจและความยากจน (5) แก้ปัญหาความหวาดระแวง ความไม่ไว้วางใจ และฟื้นฟูความสัมพันธ์ (6) สร้างองค์ความรู้ความเข้าใจในเรื่องประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ท้องถิ่น (7) สร้างความตระหนักให้กับส่วนราชการในการคัดเลือกบุคคลที่มีความเหมาะสมมาปฏิบัติงานและไม่สร้างเงื่อนไขใหม่ให้เกิดขึ้น และ (8) สร้างพื้นที่ปลอดภัยในการพูดคุยเจรจา และยุติความรุนแรงด้วยระบบยุติธรรมเปลี่ยนผ่าน

การที่เงื่อนไขที่นำไปสู่ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่มาจากการใช้กฎหมาย การบริหารจัดการ และการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการเป็นสำคัญ แต่มีหลายกรณีที่ประชาชนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูต้องมีส่วนร่วมเพื่อลดเงื่อนไขความรุนแรง ด้วยการ

ทำความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมกัน เรียนรู้แนวทางแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี ตลอดจนมีความเข้าใจ
เจ้าหน้าที่รัฐและวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธซึ่งเป็นหนึ่งในความแตกต่างหลากหลายที่มีอยู่ในพื้นที่ รวมทั้งต้องร่วม
สร้างพื้นที่ปลอดภัยเพื่อพูดคุยถึงแนวทางสร้างสันติสุขด้วยสันติวิธีอีกด้วย

5.1.3 แนวคิดจากการอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6

การอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6 ถือเป็นบทพิสูจน์แนวคิด “สันติสุขเกิดได้ภายใต้ความแตกต่าง” เริ่ม
จากการเปิดพื้นที่ปลอดภัยที่มีสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวย การมีพื้นที่สื่อสารเพียงพอ การพูดคุยและทำกิจกรรม
ร่วมกัน รวมทั้งการเปิดใจรับฟังด้วยเหตุผล สามารถสรุปปัจจัยสำคัญของการอยู่ร่วมกันภายใต้ความแตกต่างใน
ภูมิภาค ศาสนา และแนวคิดทางการเมืองได้ ดังนี้

1. การมีพื้นที่ปลอดภัยที่จะแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างได้อย่างเสรี โดยมีผู้รับฟังที่เป็นกลาง และไม่
ถูกกดดันให้ต้องคิดเหมือนผู้อื่น
2. การติดต่อสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว และมีพื้นที่มากพอที่จะทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน
3. การทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ทั้งกิจกรรมการเรียน กิจกรรมสังคมและกีฬา และกิจกรรม
สาธารณประโยชน์ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม และได้แสดงออกถึงความมีจิตสำนึกสาธารณะ
4. การให้ข้อคิดและสอดแทรกให้คนที่เห็นต่างกันได้มีจุดคิดร่วมกันผ่านเนื้อหาของหลักสูตรรวมทั้ง
การสร้างโอกาสให้นักศึกษาได้เปิดมุมมองให้เห็นและเข้าใจความแตกต่าง เข้าใจความคิดของแต่ละบุคคลที่ต่าง
ออกไป ทำให้สามารถเปิดใจรับฟังและใช้หลักเหตุผล
5. การมีเพื่อนร่วมรุ่นที่มีความเป็นกลาง มีวุฒิภาวะ ไม่สร้างเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งซึ่งมี
ความสำคัญต่อการปรองดอง และเป็นส่วนสำคัญของการสร้างพื้นที่ปลอดภัย รวมถึงเกิดความไว้วางใจในการที่
จะติดต่อสื่อสารกัน

นอกจากนี้ นักศึกษา 4ส6 ยังสะท้อนความคิดในการสร้างสันติสุขซึ่งสนับสนุนปัจจัยสำคัญดังกล่าว
ข้างต้นไว้อีก 6 ประการ ได้แก่ 1) เปิดใจ รับฟัง จริงใจ เข้าใจ 2) ยอมรับความแตกต่าง 3) เคารพสิทธิหน้าที่
กตिका และกฎหมาย 4) ใช้หลักศาสนา ให้อภัย ให้ความรัก เมตตาธรรม 5) มีส่วนร่วม และ 6) มีจิตสำนึก
สาธารณะ

5.2 การสังเคราะห์ข้อมูล

สรุปแนวคิดจากผลการศึกษาปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ และแนวคิดการอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6 ดังกล่าวข้างต้น พบว่า ทุกสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมใหญ่ใน
ระดับประเทศ หรือเล็กลงมาเป็นสังคมในระดับภูมิภาค หรือเล็กที่สุดเพียงสังคมในชั้นเรียนของนักศึกษา ล้วน
ต้องการให้สังคมของตนมีสันติสุข

ขณะที่สังคมขนาดใหญ่สองสังคมแรกยังมีความขัดแย้ง และเคยเกิดและยังคงมีความรุนแรง สร้างความ
สูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน สังคมเล็ก ๆ ในชั้นเรียนของนักศึกษา 4ส6 ที่ประกอบด้วยนักศึกษาจำนวน
89 คน ซึ่งมีความแตกต่างกันในภูมิภาคและมีจำนวนหนึ่งที่อยู่ต่างขั้วกันในความขัดแย้งทางการเมือง สามารถ

เรียนรู้ความเป็นเพื่อนที่จะอยู่และทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสันติสุขได้ โดยความคิดแบ่งแยกเป็นคนต่างชั่วต่างดี ก่อนที่จะมาเป็นเพื่อนร่วมชั้นเรียน ไม่เป็นอุปสรรคในการพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจในความคิดและเหตุผลของแต่ละคน ดังนั้น หากนำกระบวนการอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6 มาสังเคราะห์หาหลักสำคัญของการสร้างสันติสุขในสังคมขนาดเล็กเช่นนี้ ย่อมเป็นประโยชน์ที่จะนำไปขยายผลใช้กับสังคมขนาดเล็กอื่น ๆ ซึ่งถ้าสามารถเกิดขึ้นในสังคมขนาดเล็กที่มีอยู่จำนวนมากภายในสังคมขนาดใหญ่จนถึงสังคมในระดับประเทศ ย่อมทำให้สังคมขนาดใหญ่และประเทศเกิดความสงบสันติสุขได้ ขณะเดียวกันหลักสำคัญที่ได้จากการสร้างสังคมขนาดเล็กให้มีสันติสุข ย่อมนำไปเป็นหลักพื้นฐานสำคัญในการสร้างสังคมขนาดใหญ่ให้มีสันติสุขได้เช่นเดียวกัน

การสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ได้จำแนกหลักสำคัญของการสร้างสันติสุขในสังคมของนักศึกษา 4ส6 เป็น 4 หลัก ที่มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน ได้แก่ การสร้างสังคมสุขสถาน การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การสมานฉันท์ด้วยสันติวิธี และการเสริมวิถีธรรมาภิบาล

การสร้างสังคมสุขสถาน

นักศึกษา 4ส6 ส่วนหนึ่งประกอบด้วยคู่ขัดแย้งในแนวคิดทางการเมือง และนักศึกษาอื่น ๆ ซึ่งมีทั้งที่เป็นผู้สนับสนุนคู่ขัดแย้งฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในทางความคิดและโดยการแสดงออก และที่เป็นกลางโดยแท้จริงและโดยการแสดงออก ทั้งหมดมีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ต่อกัน เริ่มตั้งแต่การสงวนท่าทีจนถึงช่วงที่เรียกว่าเกิดสันติสุข ซึ่งก่อนหน้านี้อาจได้ผ่านช่วงเวลาที่เริ่มผ่อนคลาย ช่วงที่เริ่มเปิดใจรับฟัง และช่วงของการสร้างพื้นที่ปลอดภัย ตามที่นำเสนอในบทที่ 4 ดังนั้น การมีพื้นที่ปลอดภัยจึงมีความสำคัญสำหรับการสร้างสันติสุขบนความแตกต่าง ส่วนการเปิดใจรับฟังก็เป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย

การเปิดใจรับฟังมีความหมายที่สื่อถึงการยอมรับว่าทุกคนมีความคิดที่แตกต่างกันได้ และแต่ละคนยอมที่จะฟังความต่างนั้นจากคนที่เห็นต่างได้ โดยไม่จำเป็นที่ผู้ที่เห็นต่างต้องมามีความเห็นตรงกัน เมื่อผู้ที่มีความเห็นแตกต่างกันรู้สึกว่าคุณฟังสามารถรับฟังและไม่รู้สึกว่าคุณกดดันที่จะต้องเปลี่ยนแปลงความคิดของตนเอง ความคิดที่มองสังคมรอบตัวว่ามีความแตกต่างจึงเปลี่ยนไปเป็นการมีพื้นที่ที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ จากสังคมที่ต้องสงวนท่าทีพัฒนาเป็นสังคมที่สมาชิกสามารถมีความเป็นตัวของตัวเอง การเปิดใจรับฟังจึงเป็นหนทางไปสู่การสร้างพื้นที่ปลอดภัย

การเปิดใจรับฟังอาจมีอยู่ในความคิดของนักศึกษาหลายคนมาก่อน แต่เนื้อหาในหลักสูตรรวมทั้งโอกาสที่เกิดขึ้นระหว่างการศึกษานี้ในหลักสูตรน่าจะให้อีกหลาย ๆ คนเกิดความคิดนี้ ดังปรากฏจากคำสัมภาษณ์ของนักศึกษาที่ยืนยันว่า การศึกษาในหลักสูตรทำให้มีความเข้าใจมากขึ้น มองโลกในมุมที่กว้างขึ้น รู้จักรับฟังจนสามารถพูดคุยกับผู้ที่เห็นต่างทางการเมืองได้ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าเนื้อหาและโอกาสต่าง ๆ ในหลักสูตร รวมทั้งเพื่อนนักศึกษา 4ส6 ซึ่งมีวุฒิภาวะ มีส่วนสำคัญที่ทำให้นักศึกษาหลายคนสามารถเข้าใจความแตกต่างและเปิดใจรับฟังความคิดที่แตกต่างออกไป และข้อสรุปที่ว่าเพื่อนเป็นส่วนสำคัญในการสร้างพื้นที่ปลอดภัยนี้มีนัยสำคัญ เพราะถ้าเพื่อนทั้งหลายไม่เป็นกลาง หรือทำตัวเป็นกองเชียร์ บรรยากาศของการอยู่ร่วมกันก็คงเป็นไปในทางตรงกันข้าม

เมื่อเกิดมีพื้นที่ปลอดภัย หมายถึงนักศึกษาแต่ละคนในชั้นได้รับการยอมรับในความคิดเห็น มีสถานะที่จะแสดงความคิดเห็นและมีผู้รับฟัง ซึ่งทำให้สังคมนั้นเป็นสังคมที่เป็นสุขที่จะอยู่ร่วม แม้ไม่อาจกล่าวว่าการยอมรับสถานะกับสภาพแวดล้อมหรือสถานที่สิ่งใดมีความสำคัญมากกว่ากัน แต่กล่าวได้ว่าสังคมที่มีสันติสุขแท้จริงไม่อาจขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่กล่าวมาได้ ดังนั้น การมีพื้นที่ปลอดภัยและการยอมรับสถานะของบุคคลเป็นหนึ่งในปัจจัยของการสร้างสังคมสันติสุข

หากเปรียบลักษณะสังคมของนักศึกษา 4ส6 ดังกล่าว กับสังคมไทยที่มีความขัดแย้งทางการเมือง พื้นที่ปลอดภัยย่อมเป็นพื้นที่ที่ผู้เห็นต่างทางการเมืองต่างได้รับการยอมรับในความคิดเห็นและอุดมการณ์ ที่จะไม่ถูกต่อต้านทำลายล้าง และได้รับการยอมรับในความมีอยู่ในสังคมของคนที่มีความคิดนั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าสังคมที่มีสันติสุขไม่ได้เกิดจากการที่ทุกคนคิดเหมือนกัน เพียงแต่บนความคิดที่แตกต่างนั้น ทำอย่างไรจึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสันติ ดังนั้น การยอมรับในความมีอยู่ของความคิดเห็นและอุดมการณ์ที่แตกต่างกันก็ต้องไม่นำไปสู่ความรุนแรง ซึ่งในประเด็นนี้ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศเป็นองค์ประกอบที่มีความหมาย หากประชาชนส่วนใหญ่ได้พัฒนาให้เรียนรู้เท่าทันการเมือง นอกจากจะสามารถดูดซับหรือถ่วงดุลความรุนแรงของแนวความคิดที่ขัดแย้งกัน อย่างที่เกิดขึ้นในสังคมนักศึกษา 4ส6 แล้ว ก็จะไม่ถูกครอบงำชักจูงให้ตกเป็นเครื่องมือหรือถูกใช้เป็นกลไกสร้างความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมไทย

เมื่อก้าวถึงสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ การยอมรับในสถานะของคนในสังคมซึ่งมีความแตกต่างจากคนในส่วนอื่นของประเทศ จึงหมายถึงการยอมรับในความแตกต่างในอัตลักษณ์ที่ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู มีวิถีชีวิตและความเชื่อที่แตกต่างออกไปจากคนส่วนใหญ่ของประเทศ รวมทั้งอาจมีความแตกต่างอื่น ๆ ซึ่งเป็นข้อปลีกย่อยในพื้นที่อีกด้วย

การยอมรับในสถานะของคนที่มีความคิดเห็นหรืออัตลักษณ์หรือการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยสร้างสังคมให้เป็นสุข แต่สภาวะแวดล้อมอื่นของสังคมก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน สำหรับนักศึกษา 4ส6 ทุกคนมีหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกัน และมีสิทธิในเรื่องต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นนักศึกษาในรุ่นเท่าเทียมกัน แต่ในสังคมขนาดใหญ่ของไทย ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เป็นธรรมยังเกิดขึ้นเสมอ ในเรื่องความขัดแย้งทางการเมือง ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นธรรมในสังคม ความไม่เสมอภาค และระบบอุปถัมภ์เป็นรากเหง้าของความขัดแย้งในสังคมไทย เพราะเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับอุดมการณ์ประชาธิปไตย ส่วนสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ประสบกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในพื้นที่เป็นพื้นฐานของความขัดแย้งเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น การจัดที่ดินทำกินให้ประชาชนที่ย้ายถิ่นมาจากพื้นที่อื่นในขณะที่คนในพื้นที่ดั้งเดิมยังขาดแคลนที่ดินทำกิน ดังนั้น การสร้างสังคมให้เป็นสังคมที่มีสันติสุขยั่งยืน นอกจากการยอมรับในสถานะของคนในสังคมที่มีความแตกต่างกันแล้ว การขจัดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคมเป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะสร้างให้สังคมมีสันติสุขแท้จริง ซึ่งในที่นี้รวมเรียกว่า “สังคมสุขสถาน”

การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์

การสร้าง “สังคมสุขสถาน” ในหมู่นักศึกษา 4ส6 พบว่าในเบื้องต้นจะมีการเปิดใจรับฟัง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผ่านขั้นตอนการสื่อสาร แต่ความจริงแล้วการสื่อสารมีบทบาทสำคัญเรื่อยมาตั้งแต่เริ่มทำกิจกรรม

ในช่วงปฐมนิเทศ เพียงแต่ความยากง่ายของการสื่อสารจะแตกต่างกันไปตามระยะเวลา คือ ยากกว่าในช่วงแรก และง่ายขึ้นในช่วงหลังซึ่งมีความรู้จักและสนิทสนมกันมากขึ้นแล้ว และโดยที่การสื่อสารเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคม และอาจนำพาสังคมไปสู่จุดใดจุดหนึ่ง ในกลุ่มนักศึกษา 4ส6 การสื่อสารนำไปสู่การเปิดใจรับฟัง พยายามเข้าใจ และไม่ด่วนตัดสิน ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น

เมื่อเปรียบลักษณะการสื่อสารในสังคมของนักศึกษา 4ส6 ดังกล่าว กับสังคมไทยที่มีความขัดแย้งทางการเมือง มีความเป็นปฏิปักษ์และไม่มี การรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จะพบว่ามีความแตกต่างในทางตรงกันข้าม การไม่คำนึงถึงและการไม่เคารพเสียงข้างน้อย การไม่เปิดโอกาสให้มีสิทธิเสรีภาพและการไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย โดยเฉพาะผู้ที่คิดต่างไปจากตนเอง แม้กระทั่งการใช้วาทะหรือภาษารุนแรงที่สร้างความเกลียดชัง (Hate Speech) ว่ากล่าวทำร้ายผู้อื่น เป็นเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้บรรยากาศในสังคมไทยมีความขัดแย้งเพิ่มขึ้น และไม่เป็นที่ประจักษ์ชัดอย่างแท้จริง ทั้งนี้ การไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลายหรือความคิดเห็นที่แตกต่าง ย่อมเป็นการสื่อสารที่ไม่อาจนำพาสังคมไปสู่ความสันติสุข เพราะการไม่รับฟังไม่อาจสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้เกิดขึ้นได้

ในประเด็นเรื่องการสื่อสารกับสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากความแตกต่างทางภาษาที่คนส่วนใหญ่ในพื้นที่ใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาแรก และมีประชาชนที่ไม่สามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้เป็นจำนวนมาก ย่อมเป็นอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารกันแล้วในเบื้องต้น แต่ยิ่งไปกว่านี้คือการสื่อสารที่นำไปสู่ความขัดแย้งรุนแรง ตัวอย่างเช่น การที่ผู้เห็นต่างจากรัฐได้ใช้ประเด็นทางด้านประวัติศาสตร์เป็นเงื่อนไขขับเคลื่อนการต่อสู้ ตอกย้ำว่าการเป็นคนเชื้อสายมลายูและนับถือศาสนาอิสลามทำให้เป็นคนละพวกคนละกลุ่มกับคนส่วนใหญ่ของประเทศไทยที่เป็นคนเชื้อสายไทยและนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งการสื่อสารในหมู่ประชาชนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูเช่นนี้แตกต่างไปจากที่ผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งกล่าวว่า ประเด็นทางด้านศาสนาไม่ใช่ปัญหาของการอยู่ร่วมกัน ไทยพุทธและมุสลิมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมายาวนาน จนมีคนบางกลุ่มได้สร้างความหวาดระแวงและความไม่เข้าใจให้เกิดขึ้น ซึ่งไม่ว่าความจริงจะเป็นอย่างไร การสื่อสารที่ถูกต้องเหมาะสมและมากพอที่จะทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน จะทำให้ผู้ที่พยายามสื่อสารในเชิงปลุกกระดมหรือโฆษณาชวนเชื่อไม่มีความน่าเชื่อถือ การสื่อสารที่ถูกต้องเหมาะสมจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมสันติสุข ซึ่งในที่นี้เรียกว่า “**สื่อสารอย่างสร้างสรรค์**”

การสมานฉันท์ด้วยสันติวิธี

ในสังคมนักศึกษา 4ส6 ไม่ได้มีแต่เพียงการเปิดพื้นที่ปลอดภัยและการสื่อสารที่สร้างความเข้าใจกันและกันเท่านั้น การอยู่ร่วมกันของคนหลากหลายไม่อาจหลีกเลี่ยงความขัดแย้งหรือความเห็นต่าง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าความขัดแย้งแท้จริงแล้วเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นปกติในสังคม ความขัดแย้งก่อให้เกิดพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นระบบการเมืองการปกครอง การบัญญัติพระวินัย การจัดระเบียบสังคม และการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยนิพนธ์), 2551) ปัญหาจึงอยู่ที่การจัดการความขัดแย้งหรือความเห็นต่าง

ข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมและการสัมภาษณ์นักศึกษา 486 ตามที่นำเสนอไว้ในบทที่ 4 กล่าวถึงวิธีการจัดการกับความขัดแย้งว่า เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งในการทำงาน นักศึกษา 486 ได้ใช้วิธีการสื่อสารระหว่างคู่ขัดแย้งด้วยการเปิดใจรับฟังอย่างมีเหตุผล การยอมรับในความเห็นที่แตกต่าง การลดอคติ การเคารพในสิทธิหน้าที่และกติกาที่กำหนดไว้ร่วมกัน การยอมรับตามความเห็นของคณะกรรมการรุ่นในแต่ละฝ่าย ทำให้ความขัดแย้งลดระดับลงไปในที่สุด ตัวอย่างเช่น การจัดการความเห็นต่างในกลุ่มนักศึกษา 486 ในเรื่องงานวิชาการของรุ่น ที่ต้องเลือกระหว่างการแสดงละครเวทีเพื่อถ่ายทอดผลการศึกษา กับการบินจักรยาน “ปั่นรวมใจไทยจากแม่สายสู่เบตง” ซึ่งนักศึกษาได้ใช้หลักการตามที่กล่าวข้างต้น ในการเลือกการแสดงละครเวทีเป็นส่วนหนึ่งของงานวิชาการของรุ่น ขณะที่ยังสนับสนุนการบินจักรยานซึ่งเป็นโครงการที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ทำให้ความคิดเห็นที่ต่างกันไม่นำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรง

หากพิจารณาปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองซึ่งนำไปสู่ความรุนแรงและความสูญเสีย เป็นรอยร้าวลึกและแผ่กว้างอยู่ในสังคมไทย เข้าไปสู่ระดับของสังคมวัฒนธรรม ในชุมชน และขยายเข้าสู่สถาบันครอบครัว (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่ใหญ่กว่าปัญหาความขัดแย้งในสังคมนักศึกษา 486 อย่างไม่อาจเทียบกันได้ ทั้งในด้านความซับซ้อนและขนาดของปัญหา แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ากลไกขนาดใหญ่ต้องอาศัยเพียงตัวเล็กในการขับเคลื่อนด้วยเสมอ แต่ที่ผ่านมากลไกแก้ไขปัญหาสังคมที่ด้อยประสิทธิภาพ จึงส่งเสริมให้นำความขัดแย้งไปสู่ความรุนแรง (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, 2555) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดเป็นความรุนแรงขึ้นแล้วนั้น จึงมีขอบเขตของปัญหามากกว่าการแก้ไขเพียงปัญหาความขัดแย้งแต่รวมไปถึงการสร้างความปลอดภัยซึ่งเป็นกระบวนการที่จะป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้นอีกด้วย

ในระยะเวลาที่ผ่านมาการสร้างสันติสุขและความปรองดองในปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองดูยังไม่ประสบผล ข้อมูลจากการศึกษาในบทที่ 2 สะท้อนปัญหานี้ได้ดี แม้ผู้ให้สัมภาษณ์มากกว่าครึ่งเชื่อว่าสังคมไทยมีโอกาสที่จะเกิดความปลอดภัยและความสงบสันติ แต่การที่ผู้ให้สัมภาษณ์อีกเกือบครึ่งหนึ่งยังไม่เชื่อว่าความปลอดภัยจะเกิดขึ้นได้ เพราะผู้มีอำนาจไม่เข้าใจประชาธิปไตย การปรองดองและการมีส่วนร่วม หรือเห็นว่าผู้มีอำนาจยังมีท่าทีเป็นปฏิปักษ์กับฝ่ายคู่ขัดแย้ง ซึ่งความคิดที่กล่าวนี้มีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ผู้มีอำนาจแสดงจุดยืนว่าต้องการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ในสังคม จึงเป็นเรื่องที่ผู้มีอำนาจจะต้องทบทวนความผิดพลาดต่าง ๆ ที่ผ่านมา รวมทั้งการดำเนินการในอนาคตเพื่อให้ปัญหาได้รับการแก้ไขด้วยสันติวิธีอย่างแท้จริง เป็นต้นว่า รัฐบาลต้องแสดงความมุ่งมั่นอย่างจริงจังให้เกิดความเชื่อมั่นแก่คู่ขัดแย้งและประชาชนในเรื่องการสร้างความปลอดภัย เอาจริงเอาจังกับการปฏิรูปโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งเปิดพื้นที่ปลอดภัยให้มีการรับฟังความคิดเห็นและพูดคุยเจรจากัน

หากกล่าวถึงสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หลักการที่จะใช้การเมืองนำการทหาร การยอมรับถึงความแตกต่างหลากหลายในอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในพื้นที่ รวมทั้งความพยายามเข้าใจความต้องการของประชาชนในพื้นที่ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการเปิดพื้นที่ให้มีการรับฟังและเจรจากัน ล้วนเป็นแนวทางในการสร้างสันติสุขและความปรองดองด้วยสันติวิธี ดังนั้น หากรัฐและผู้เห็นต่างจากรัฐไม่เลือกแก้ปัญหาด้วยการใช้ความรุนแรง สันติสุขและความปรองดองก็จะเกิดขึ้นได้อย่าง

แท้จริง จึงจำเป็นที่จะต้องให้การศึกษารื่องวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เพื่อไม่ให้มีการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ในที่นี้จึงเรียกหลักการข้อนี้โดยรวมว่า “**สมานฉันท์ด้วยสันติวิธี**”

การเสริมวิถีธรรมาภิบาล

ในสังคมนักศึกษา 4ส6 ที่ได้เรียนและทำกิจกรรมภายใต้ความรับผิดชอบร่วมกันจนเกิดผลสำเร็จ กล่าวได้ว่าทั้งคณะกรรมการนักศึกษาในฝ่ายต่าง ๆ และนักศึกษาในรุ่น อย่างน้อยได้ยึดหลักความยุติธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม และการกระจายอำนาจ ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อสำคัญในหลักธรรมาภิบาล การแบ่งงานของคณะกรรมการนักศึกษาเป็นหลายฝ่ายซึ่งแต่ละฝ่ายมีประธานเป็นผู้รับผิดชอบ ทำให้มีการกระจายความรับผิดชอบในการทำงานได้อย่างเหมาะสม

หัวใจในการทำงานของคณะกรรมการนักศึกษา ที่ยึดหลักการระับผิดชอบ โปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยเฉพาะในเรื่องการใช้จ่ายเงินของรุ่น มีการทำบัญชีรับ-จ่าย และเงินคงเหลือ และถือเป็นการรับผิดชอบที่จะต้องแจ้งให้นักศึกษาในรุ่นทราบอยู่เสมอ ในการใช้จ่ายเงินของรุ่น นอกจากมีความโปร่งใสแล้ว นักศึกษา 4ส6 ที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ มีการใช้จ่ายเงินอย่างสมเหตุสมผล ตัวอย่างเช่น การทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์โครงการรักษาตาต่อกระจกให้พี่น้องไทยใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ (ตามรายละเอียดในภาคผนวก ค) ที่ให้บริการผ่าตัดตาต่อกระจกผู้ป่วยได้จำนวน 96 คน แต่ใช้งบประมาณไปเพียงจำนวนไม่มาก

นอกจากนี้การแข่งขันฟุตบอลที่ทำให้นักศึกษาชายได้ร่วมกันเล่นกีฬาด้วยกัน โดยมีจำนวนนักฟุตบอลที่ผลัดเปลี่ยนกันลงสนามเกือบ 40 คน ขณะที่กลุ่มนักศึกษาหญิงก็เข้ามามีส่วนร่วมทำหน้าที่กองเชียร์ที่สร้างสีสันได้อย่างน่าชื่นชม รวมทั้งทำหน้าที่ดูแลน้ำดื่มและปฐมพยาบาลนักกีฬา กระทั่งนักศึกษาที่เป็นพระสงฆ์ก็มีส่วนร่วมด้วยการเดินนำนักฟุตบอลลงสนาม ซึ่งแม้ผลการแข่งขันจะไม่ประสบความสำเร็จ แต่สะท้อนให้เห็นภาพความร่วมมือร่วมใจในกิจกรรมส่วนรวมของนักศึกษาในรุ่น

เมื่อพิจารณาเรื่องธรรมาภิบาลในปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองของไทย คงต้องพุ่งเป้าไปที่ความไม่ยุติธรรม โดยเฉพาะความไม่ยุติธรรมในกระบวนการที่ต้องเป็นหลักในการรักษาความยุติธรรม ซึ่งจุฬารัตน์ เอื้ออำนวย ชี้ให้เห็นว่า สังคมไทยมีความเคลือบแคลงในหลักนิติธรรม มีการบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินการตามหลักนิติธรรมที่ไม่เป็นธรรม (จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, 2555) ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองส่วนใหญ่มีความกังวลกับปัญหาของกระบวนการยุติธรรมโดยให้ความเห็นสอดคล้องกันมากที่สุด ดังแสดงไว้ในบทที่ 2 ซึ่งสะท้อนโดยตรงถึงความเคลือบแคลงใจในความเป็นอิสระและการถูกแทรกแซงความเป็นอิสระของศาลและกระบวนการยุติธรรม ขณะที่ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนแสดงความเห็นถึงการทำงานของศาลที่ยังไม่สามารถเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของประเทศ สิ่งเหล่านี้ทำให้กระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองไม่ได้รับการยอมรับ และไม่อาจสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน ทำให้การปรองดองไม่เกิดขึ้น ข้อมูลข้างต้นนี้ควรถูกนำไปสู่การพิจารณาของผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ รวมทั้งผู้มีอำนาจที่จะต้องละเว้นไม่อาศัยหรือแทรกแซงกระบวนการยุติธรรมเพื่อประโยชน์ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

การไม่มีส่วนร่วมเป็นปัญหาที่ผู้ให้สัมภาษณ์ชี้ให้เห็นรองลงมาจากปัญหากระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในการออกแบบกำหนดทิศทางและอนาคตของประเทศ ได้แก่ การร่างรัฐธรรมนูญที่ถูกกล่าวหาว่าไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นอย่างเพียงพอ และไม่เปิดโอกาสการมีส่วนร่วมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

ปัญหาอื่น ๆ ในเรื่องธรรมาภิบาลในสังคมไทย ได้แก่ ความไม่โปร่งใส ที่พบว่ารัฐบาลที่เข้ามาแก้ปัญหา กลับไม่ได้แสดงความโปร่งใสของตนเอง กลไกในการเข้าถึงการใช้อำนาจรัฐและช่องทางการตรวจสอบก็มีปัญหาหรือไม่สามารถตรวจสอบได้ ส่วนปัญหาความไม่เท่าเทียม ซึ่งเกิดขึ้นจากระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยที่เป็นมา ตั้งแต่ในอดีตและนำไปสู่การเอื้อต่อการทุจริตคอร์รัปชัน เท่าที่ผ่านมาก็ปรากฏว่ายังไม่มียุทธศาสตร์เมืองใดที่มีความตั้งใจจริงจะแก้ไขปัญหา

สำหรับปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดูเหมือนเรื่องหลักธรรมาภิบาลจะเกี่ยวข้องไปในเกือบทุกปัญหา การบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐที่ไม่เป็นธรรมตั้งแต่อดีตมาจนกระทั่งปัจจุบันเป็นปัญหาเกี่ยวกับธรรมาภิบาลที่สำคัญลำดับต้น ๆ เพราะเป็นเงื่อนไขที่หล่อเลี้ยงความรุนแรงให้ดำรงอยู่ การที่คนกลุ่มหนึ่งเลือกใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาเกิดจากความรู้สึกคับแค้นใจจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐในหลายกรณี รวมทั้งการเสียชีวิตของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูจากเหตุการณ์ตากใบและกรือเซะซึ่งทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกถูกรุ้และไม่ได้รับความเป็นธรรม นอกจากนี้ยังปรากฏว่าผู้ต้องสงสัยที่ถูกเจ้าหน้าที่รัฐควบคุมตัวไปซักถามมีบางรายถูกซ้อมทรมาน

การจัดการศึกษาของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ทำให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการศึกษาต่ำ ประชาชนส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐลดลง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำกว่านักเรียนในภาคอื่น นอกจากนี้การดำเนินการของภาครัฐควรต้องเปิดเผย โปร่งใส ไม่ทุจริตคดโกง และตรวจสอบได้ เพื่อให้ประชาชนได้ประโยชน์จากการใช้งบประมาณเต็มเม็ดเต็มหน่วย และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับความต้องการอย่างแท้จริง ทั้งนี้ หลักการที่ใช้กำกับการดำเนินการ การบริหารจัดการ และการควบคุมดูแลกิจการต่าง ๆ ของสังคมในที่นี่รวมเรียกว่าได้ว่า “เสริมวิถีธรรมาภิบาล”

หลักสำคัญของการสร้างสันติสุขจากแนวคิดการอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6 ทั้งสี่ประการ ซึ่งประกอบด้วย สังคมสุขสถาน สื่อสารอย่างสร้างสรรค์ สมานฉันท์ด้วยสันติวิธี และเสริมวิถีธรรมาภิบาล เมื่อนำมาสังเคราะห์ร่วมกับผลที่ได้จากการศึกษาแนวคิดการสร้างความปลอดภัยบนความเห็นต่างทางการเมือง และแนวคิดการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม สามารถสังเคราะห์เป็น “แบบจำลอง 4ส หรือ 4ส Model” ที่มีแนวคิดร่วมที่เชื่อมโยงปัญหาทั้งหมด ตามที่แสดงในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 แสดงการสังเคราะห์ผลการศึกษา สร้างเป็นแบบจำลอง 4ส หรือ 4ส model

4 ส	การเมือง	ภาคใต้	แนวคิดร่วม
<p>สังคม มีพื้นที่ปลอดภัยที่มีสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยในการทำความรู้จัก พุดคุยและทำกิจกรรมร่วมกัน</p> <p>การยอมรับสถานะ</p> <p>การยอมรับความแตกต่าง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สังคมที่ไม่มีความเหลื่อมล้ำ ความเป็นประชาธิปไตย และ ความเป็นธรรม - สังคมที่มีพื้นที่ปลอดภัยและเคารพหลักการของกฎหมาย - อยู่ร่วมกันภายใต้ความเห็นต่าง โดยปราศจากความรุนแรง 	<ul style="list-style-type: none"> - สังคมที่ไม่มีความเหลื่อมล้ำ ความเป็นประชาธิปไตย และ ความเป็นธรรม - สังคมที่มีพื้นที่ปลอดภัยและเคารพหลักการของกฎหมาย - อยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมโดยปราศจากความรุนแรง 	<ul style="list-style-type: none"> - สังคม - พื้นที่ปลอดภัย - การอยู่ร่วมกัน
<p>การสื่อสาร ระหว่างคู่ขัดแย้ง การเปิดใจ การรับฟัง การใช้เหตุผล การมีพื้นที่สื่อสารเพียงพอ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สื่อสารเชิงสร้างสรรค์ไม่ใช่คำพูดที่ก่อให้เกิดความเกลียดชัง (Hate Speech) - ให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ไม่ยั่วยุให้เกิดความขัดแย้งหรือความรุนแรงมากขึ้น - ทุกภาคส่วนในสังคมเปิดใจรับฟังอย่างลึกซึ้ง และใคร่ครวญอย่างมีเหตุผล 	<ul style="list-style-type: none"> - สื่อสารอย่างสร้างสรรค์ด้วยความเข้าใจ บริบทของสังคมพหุลักษณะ - ให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ไม่ยั่วยุให้เกิดความขัดแย้งหรือความรุนแรงมากขึ้น - ภาครัฐเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ ขณะที่ประชาชนก็ติดตามและทำความเข้าใจการปฏิบัติของภาครัฐ 	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสาร - สร้างสรรค์ - เปิดใจรับฟัง

4 ส	การเมือง	ภาคใต้	แนวคิดร่วม
	<ul style="list-style-type: none"> - เปิดพื้นที่ปลอดภัยในการสื่อสารถึงกัน 	<ul style="list-style-type: none"> - เปิดพื้นที่ปลอดภัยให้มีการสื่อสารระหว่างภาครัฐและประชาชนในพื้นที่ 	
<p>ไม่ใช้ความรุนแรง</p> <p>พูดคุย เจรจา</p> <p>ลดอคติ</p> <p>เคารพกติกา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - มีกระบวนการยุติธรรมหรือกระบวนการจัดการความขัดแย้งที่ได้รับการยอมรับ - มีกระบวนการสร้างความปรองดอง - รัฐบาลต้องแสดงความมุ่งมั่นอย่างจริงจังให้เกิดความเชื่อมั่นแก่คู่ขัดแย้งและประชาชนในเรื่องการสร้างความปรองดอง - เอาจริงเอาจังกับการปฏิรูปโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศ - เปิดพื้นที่ปลอดภัยให้มีการรับฟังความคิดเห็นและพูดคุยเจรจากัน 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้การเมืองนำการทหาร - ไม่เลือกใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา - เปิดพื้นที่ปลอดภัยเพื่อให้มีโอกาสรับฟังและเจรจา - มีกระบวนการสร้างความปรองดอง 	<ul style="list-style-type: none"> - สันติวิธี - กระบวนการสร้างความปรองดอง - รับฟังและเจรจา
<p>มีธรรมภิบาล หลักนิติธรรม</p> <p>รับผิดชอบ โปร่งใส มีส่วนร่วม</p> <p>กระจายอำนาจ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - บังคับใช้กฎหมายด้วยความเป็นธรรม - สร้างกระบวนการยุติธรรมให้เป็นอิสระ - การดำเนินการของภาครัฐต้องเปิดเผย 	<ul style="list-style-type: none"> - บังคับใช้กฎหมายด้วยความเป็นธรรม - การดำเนินการของภาครัฐต้องเปิดเผย โปร่งใสและตรวจสอบได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ความเป็นธรรม - โปร่งใส ตรวจสอบได้

4 ส	การเมือง	ภาคใต้	แนวคิดร่วม
	<p>โปร่งใสและตรวจสอบได้</p> <p>- เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกแบบและกำหนดทิศทางประเทศ</p>	<p>- เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางพัฒนาพื้นที่</p>	<p>- ประชาชนมีส่วนร่วม</p>

5.3 รูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ความแตกต่าง (4ส Model)

ผลการศึกษาแนวคิดจากการอยู่ร่วมกันของนักศึกษา 4ส6 นำมาสังเคราะห์ร่วมกับผลการศึกษาปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง และปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตารางที่แสดงข้างต้น จะเห็นแนวคิดร่วมที่เชื่อมโยงแนวคิดทั้งหมด 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) สังคม พื้นที่ปลอดภัย การอยู่ร่วมกัน 2) การสื่อสาร สร้างสรรค์ เปิดใจรับฟัง 3) สันติวิธี กระบวนการสร้างความปรองดอง รับฟังและเจรจา และ 4) ความเป็นธรรม โปร่งใสตรวจสอบได้ และประชาชนมีส่วนร่วม สามารถสังเคราะห์เป็น “แบบจำลอง 4ส หรือ 4ส Model” โดยเปรียบประเทศไทยเป็นขบวนรถไฟ และมีคนไทยทุกคนเป็นผู้โดยสารในแต่ละโบกี้ ดังนี้

ส1 สังคมสุขสถาน หมายถึง สถานที่ที่มีความสุข มีความปลอดภัยทั้งกายและใจ เหมาะสมสำหรับการเป็นสถานที่ในการอยู่อาศัยร่วมกัน แม้ว่าจะมีความคิดเห็นความเชื่อที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ สังคมสุขสถานยังหมายถึง การอยู่ร่วมกันได้ในสังคมอย่างมีความสุข แม้จะมีสภาพที่แตกต่างกัน ทั้งในทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม แต่ละสังคมเปรียบเสมือนโบกี้รถไฟ ที่เชื่อมต่อกันเป็นขบวนรถไฟ ที่เปรียบเสมือนประเทศ คือสภาวะที่ประชาชนทุกคนสามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสะดวกสบายอย่างแท้จริง แม้มีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ

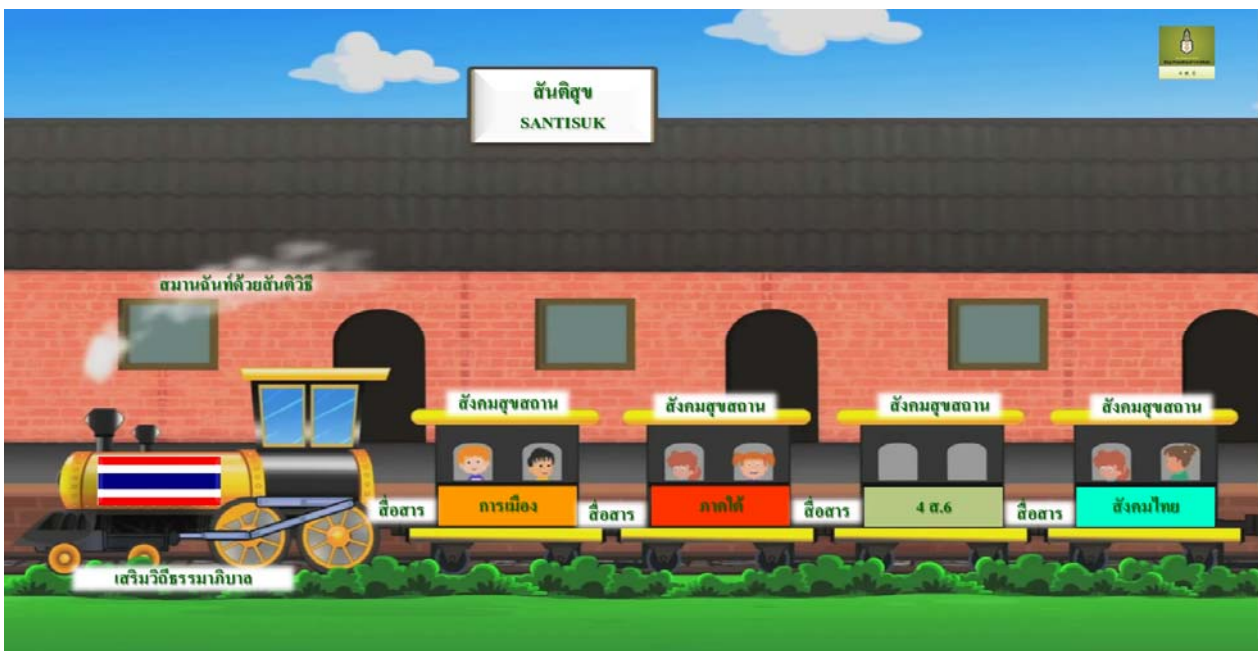
ส2 สื่อสารอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การใช้กระบวนการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ถูกวิธี สื่อสารด้วยความจริง ไม่ใส่ร้าย หรือยุยงให้เกิดความเกลียดชัง หรือเพิ่มความขัดแย้ง และเปิดโอกาสให้มีการรับฟังซึ่งกันและกันอย่างใคร่ครวญ การทวนสอบความคิดของตนเองและเพื่อน เปรียบเสมือนตัวเชื่อมหัวรถจักรและโบกี้แต่ละโบกี้ ที่ต่อเชื่อมกันอย่างมั่นคงในขณะเดินทาง ทำให้หัวรถจักรยังทำหน้าที่หัวรถจักร และแต่ละโบกี้ยังเชื่อมต่อกันทำหน้าที่ของแต่ละโบกี้ได้ การสื่อสารเปรียบเสมือนการเชื่อมต่อกัน ถ้าเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ถูกต้องเหมาะสมจะทำให้ผู้โดยสารแต่ละโบกี้สามารถเดินติดต่อกันได้ตลอดทั้งขบวน

ส3 สมานฉันท์ด้วยสันติวิธี หมายถึง หากเกิดกรณีขัดแย้งขึ้นในกลุ่มหรือสังคมใด กลไกในการแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องยึดหลักสมานฉันท์ด้วยสันติวิธี ผ่านการเสวนา การเปิดใจรับฟัง การจัดการกับอารมณ์ความรู้สึก การยอมรับในความเห็น ความคิด และความเชื่อที่แตกต่าง ยึดหลักศาสนา และผ่านกระบวนการยุติธรรม เพื่อเป็นการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน เปรียบควันทันที่เกิดจากความร้อนในการทำงานของเครื่องจักรไอน้ำระหว่างการเดินทาง เสมือนความขัดแย้งที่มาจากความเห็นต่าง การใช้ความรุนแรง ความเหลื่อมล้ำในสังคม ซึ่งหากได้รับการแก้ไขปัญหาคด้วยกระบวนการสันติวิธี ควันทันที่เกิดขึ้นก็จะจางหายไปขณะที่เครื่องจักรทำงานได้ตามปกติและรถไฟเคลื่อนที่ไปข้างหน้าได้โดยไม่หยุดชะงัก

ส4 เสริมวิถีธรรมาภิบาล หมายถึง การนำหลักประสิทธิผล หลักประสิทธิภาพ หลักการตอบสนอง หลักการะรับผิดชอบ หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักการกระจายอำนาจ หลักนิติธรรม หลักความเสมอภาค และหลักการมุ่งฉันทามติ มาใช้ในการปกครอง การบริหารจัดการ และการควบคุมดูแลกิจการต่าง ๆ ของสังคม เปรียบเสมือนรางรถไฟที่เป็นตัวกำกับดูแลทิศทางของรถไฟ ในการนำพาขบวนรถไฟมุ่งตรงไปสู่สถานีปลายทางคือความสันติสุข วิถีธรรมาภิบาลเปรียบเสมือนรางรถไฟที่สมบูรณ์ ไม่คดงอ ไม่ขาดตอน และได้รับการดูแลบำรุงรักษาตรวจสอบได้ด้วยความโปร่งใส นำพาขบวนรถไฟเล่นไปสู่จุดหมายได้อย่างราบรื่น ไม่ติดกราง

แบบจำลอง 4ส หรือ 4ส Model เปรียบประเทศไทยเป็นขบวนรถไฟ โดยมีคนไทยในทุกสังคมเป็นผู้โดยสารในแต่ละโบกี้ มีการติดต่อสื่อสารกันด้วยตัวเชื่อมจากหัวรถจักรต่อเนื่องไปทุกโบกี้ ด้านบนหัวรถจักรและขบวนรถไฟปรากฏกลุ่มควันที่เปรียบเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งจะจางหายไปเมื่อมีการจัดการด้วยสันติวิธี ส่วนเส้นทางที่ขบวนรถไฟมุ่งหน้าไป เป็นเส้นทางที่มีธรรมาภิบาลเป็นผู้นำและกำกับซึ่งเปรียบได้กับขบวนรถไฟ เพื่อนำขบวนรถไฟไปสู่สันติสุขซึ่งเปรียบเป็นสถานีปลายทาง ดังแสดงในแผนภูมิที่ 5.1

แผนภูมิที่ 5.1 การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ความแตกต่าง ด้วย 4ส Model

5.4 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

4ส Model เป็นการสังเคราะห์แนวคิดร่วมจากการอยู่ร่วมกันจริงของนักศึกษา 4ส6 ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีความหลากหลายในอาชีพ การรับข้อมูล และภูมิหลัง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการก่อรูปของความคิดและความเชื่อของแต่ละบุคคล แบบจำลองนี้อาจนำไปประยุกต์ใช้กับการสร้างความปรองดองบนความเห็นต่างทางการเมือง และการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ตลอดจนสถานการณ์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้น

5.4.1 ข้อเสนอแนะการสร้างความปลอดภัยบนความเห็นต่างทางการเมือง

1. การสร้างสังคมสุขสถาน ต้องจัดเงื่อนไขหรือสภาวะที่ไม่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคในการเปิดพื้นที่พูดคุย อันจะนำไปสู่การคลี่คลายสถานการณ์ความขัดแย้งในประเด็นทางการเมือง รวมทั้งต้องลดการควบคุมที่เข้มงวดให้นักการเมือง นักวิชาการและประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้ และควรยกเลิกการใช้กลไกทาง

กฎหมายที่มีลักษณะคุกคามประชาชน เช่น การนำพลเรือนขึ้นศาลทหาร ซึ่งการพิจารณาคดีไม่มีหลักประกันความเป็นอิสระของตุลาการที่เพียงพอ นอกจากนี้จะต้องระมัดระวังในการใช้อำนาจออกกฎหมายที่กระทบต่อสิทธิพื้นฐานของบุคคล เช่น การออกคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 13/2559 เรื่อง การป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดบางประการที่เป็นอันตรายต่อความสงบเรียบร้อยหรือบ่อนทำลายระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ที่ให้อำนาจฝ่ายทหารเข้าตรวจค้น จับกุม และควบคุมบุคคลไว้สอบถามข้อมูลหรือให้ถ้อยคำได้ถึง 7 วัน ทั้งที่มีได้เป็นผู้ต้องหา ซึ่งเป็นการใช้อำนาจที่ทำให้ประชาชนเกิดความหวั่นเกรง เพราะเป็นช่องทางให้เกิดการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมได้ง่าย เนื่องจากขาดการควบคุมตรวจสอบ

2. ในเรื่องการสื่อสาร ผู้นำและผู้มีอำนาจทุกฝ่ายต้องมุ่งมั่นและมีความจริงจังในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และต้องแสดงออกด้วยท่าทีที่เป็นมิตรพร้อมจะปรองดอง รับผิดชอบ และแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่ายบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความไว้วางใจ และไม่ใช้ภาษาหรือการสื่อสารที่ทำให้เกิดความเกลียดชัง

3. เปิดพื้นที่ปลอดภัยให้มีการพูดคุยและรับฟังกันและกันอย่างจริงจัง เพื่อนำไปสู่การยอมรับ การลดความหวาดระแวง และเกิดความไว้วางใจกัน เพื่อให้สามารถสร้างแนวทางการเจรจาหรือหาทางคลี่คลายความขัดแย้งร่วมกัน ซึ่งรวมถึงควรเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลในเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญที่ผ่านมา และเรื่องการทำประชามติต่อร่างรัฐธรรมนูญที่จะเกิดขึ้นต่อไป เพราะเป็นเรื่องสำคัญในการออกแบบอนาคตของประเทศ และเป็นการแสดงถึงความจริงใจที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างแท้จริง

4. การใช้สันติวิธี การนิรโทษกรรมเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่ความปรองดองและสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงเรื่องนิรโทษกรรมมักมองแต่ประโยชน์และการยกเว้นโทษซึ่งเป็นปลายทาง แท้จริงแล้วการนิรโทษกรรมต้องเกิดในสภาวะการณ์ที่เหมาะสม และมีขั้นตอนที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ซึ่งอาจต้องเริ่มจากการค้นหาความจริงที่ทุกฝ่ายยอมรับ ต้องมีการสำนึกผิดหรือการขอโทษอย่างจริงจัง เพื่อแสดงความรับผิดชอบกับสิ่งที่กระทำ นอกจากนี้ ข้อเสนอการใช้กฎหมายนิรโทษกรรมยังมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับเกณฑ์และเงื่อนไขว่าเรื่องใดจะได้รับการนิรโทษกรรม แม้ว่าจากการศึกษาขององค์กรและนักวิชาการที่ผ่านมา จะเห็นในทำนองเดียวกันว่าควร นิรโทษกรรมความผิดที่เกิดจากเจตจำนงทางการเมือง ยกเว้น ความผิดอาญาฆ่าคนตาย ความผิดเกี่ยวกับทุจริตคอร์รัปชัน และความผิดเกี่ยวกับการหมิ่นสถาบัน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 แต่ยังคงขาดการแสดงผลที่ชัดเจนให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในรายละเอียดให้รอบด้านต่อไป

5. ควรส่งเสริมการเรียนรู้และปลูกฝังแนวคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีแก่เด็กและเยาวชนในทุกระดับทั่วประเทศ รวมทั้งประชาชนทั่วไป

6. ด้านธรรมาภิบาล ผู้มีอำนาจทุกฝ่ายรวมทั้งผู้ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมเองต้องช่วยจรรโลงกระบวนการยุติธรรมให้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมให้ได้อย่างแท้จริง โดยต้องไม่แทรกแซงความเป็นกลาง และไม่บิดเบือนเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมาย เนื่องจากจะเป็นการทำลายความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรม และโดยเฉพาะสถาบันตุลาการหากไม่อาจสร้างความไว้วางใจให้สังคม ในการให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายอย่างมีมาตรฐานเดียวกัน สังคมก็จะมีระบบที่จะพังได้ ซึ่งจะนำไปสู่ความไม่เรียบร้อยวุ่นวาย ทั้งนี้ทุกฝ่ายต้องตระหนักว่า ที่ใดไม่มีความยุติธรรม ที่นั้นย่อมไม่มีสันติสุข

7. ควรเปิดโอกาสให้มีกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จของหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 44 ตามควรในแต่ละกรณี โดยเฉพาะการใช้อำนาจที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิสาธารณะ เช่น การยกเลิกการบังคับใช้กฎหมายผังเมือง และการลดขั้นตอนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) ในการดำเนินโครงการของรัฐ โดยกรณีเช่นนี้ควรเปิดพื้นที่ปลอดภัยให้ประชาชนสามารถสะท้อนความคิดเห็นได้

5.4.2 ข้อเสนอแนะการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีแนวทางในการปฏิบัติโดยยึดกรอบยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” กล่าวคือ เจ้าหน้าที่รัฐต้องทำความเข้าใจในบริบทของสังคม เงื่อนไขของความขัดแย้งและความรุนแรง และเป้าหมายของผู้เห็นต่างจากรัฐ และต้องเข้าถึงทั้งสถานที่และจิตใจของประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้รู้จักทั้งคนและพื้นที่ รู้ปัญหาที่มาของความขัดแย้ง และรู้ความต้องการของประชาชน นอกจากนี้ยังต้องพัฒนา โดยใช้หลักการสันติวิธี ใช้การเมืองนำการทหาร และอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้วยการปรับปรุงและแก้ไขปัญหา เพื่อให้รากเหง้าของปัญหาได้รับการแก้ไข ด้วยการจัดเงื่อนไขความไม่เป็นธรรม ความไม่ยุติธรรม และความไม่ชอบธรรม รวมทั้งต้องสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่ สร้างความตระหนักแก่หน่วยงานของรัฐที่จะต้องคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมมาทำงานในพื้นที่ และสร้างพื้นที่ปลอดภัยเพื่อยุติความรุนแรง ด้วยการหาทางออกให้แก่ผู้เห็นต่างจากรัฐผ่านการพูดคุยและแสดงความคิดเห็น รวมทั้งการพัฒนาและนำกระบวนการยุติธรรมเปลี่ยนผ่านมาใช้ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 5.2

แผนภูมิที่ 5.2 ข้อเสนอแนะทางการสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

นอกจากข้อเสนอแนะตามแนวทางในการปฏิบัติดังกล่าวข้างต้น ยังมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในกรอบของ 4ส Model ดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้เกิดสังคมสุขสถานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประชาชนในพื้นที่ทั้งชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูและชาวไทยพุทธควรต้องเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของกันและกัน เพราะการที่ชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูเป็นความแตกต่างหลากหลายของสังคมไทยในบริบทของประเทศ ชาวไทยพุทธซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยก็เป็นความแตกต่างหลากหลายที่มีอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เช่นเดียวกัน การเรียนรู้เช่นนี้สามารถเกิดขึ้นผ่านกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงกิจกรรมกีฬาและศิลปวัฒนธรรม ซึ่งทำให้เกิดความภาคภูมิใจร่วมกันในหมู่คนในพื้นที่ได้

2. ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อมจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ควรมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้เกิดขึ้น ด้วยการแสดงออกถึงการไม่สนับสนุนความคิดในการใช้ความรุนแรงของทุกฝ่ายในทุกรูปแบบ และทั้งจากคนที่อยู่ในพื้นที่และนอกพื้นที่

3. ด้านการสื่อสาร ควรส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาของคนที่ทั้งในและคนนอกพื้นที่เป็นภาษาที่ 3 เพื่อความสำเร็จในการติดต่อสื่อสารให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นการส่งเสริมอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจให้คนส่วนใหญ่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเพื่อประโยชน์ในการติดต่อสื่อสารทางธุรกิจการค้าและความร่วมมือทั้งในพื้นที่และในประชาคมอาเซียน

4. เพื่อให้การสื่อสารและรับข้อมูลข่าวสารทั้งในพื้นที่และจากนอกพื้นที่เป็นการสื่อสารด้วยข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง ป้องกันการนำข้อมูลมาบิดเบือนเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยไม่ถูกต้อง ควรส่งเสริมให้มีองค์กรที่เป็นกลางในการรวบรวมและสื่อสารข้อมูลในพื้นที่อย่างเที่ยงตรง เชื่อถือได้ และด้วยความเป็นมืออาชีพ เพื่อประโยชน์ในการสร้างความไว้วางใจ ความปรองดองและสมานฉันท์

5. เรื่องสันติวิธี ควรส่งเสริมการเรียนรู้และปลูกฝังแนวคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีแก่เด็กและเยาวชนในทุกระดับ รวมทั้งประชาชนทั่วไปในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

6. การมีส่วนร่วม ควรมีการชำระประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน และร่วมกันจัดการประวัติศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขต่อไป

7. สร้างขั้นตอนปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐให้ชัดเจนและเป็นมาตรฐาน เหมาะสมกับสถานการณ์ในพื้นที่ที่ประชาชนมีความหวาดระแวงการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อยกระดับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนและการเคารพสิทธิมนุษยชน โดยดำเนินการไปพร้อมกับการสร้างทัศนคติในการทำงานด้วยความโปร่งใสและตรวจสอบได้ เช่น การแจ้งให้ญาติหรือทนายความทราบการควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยในพื้นที่อย่างรวดเร็วและโดยไม่มีเงื่อนไข เป็นต้น

5.5 ข้อจำกัดในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง สันติสุขเกิดได้ภายใต้ความแตกต่าง มีข้อจำกัดในการศึกษาหลายประการ ที่นำไปสู่ข้อจำกัดในการประยุกต์ใช้ผลการศึกษา ประการแรก การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้องและผู้ได้รับผลกระทบในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง รวมทั้งนักวิชาการ ไม่สามารถสัมภาษณ์ในจำนวนมากได้เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาในการศึกษา อีกทั้งช่วงเวลาที่ทำการศึกษายังอยู่ในสถานการณ์ทางการเมืองที่อาจเรียกได้ว่าไม่ปกติ ทำให้ผู้เกี่ยวข้อง กับสถานการณ์ทางการเมืองที่มีความขัดแย้งในช่วงเวลาที่ผ่านมาและนักวิชาการบางคนไม่สามารถให้ข้อมูลเพื่อการศึกษาเรื่องนี้ได้ แต่อย่างไรก็ตามการสัมภาษณ์เชิงลึกหัวหน้าพรรคการเมืองและผู้ที่เกี่ยวข้องว่าเป็นแกนนำของพรรคการเมืองสำคัญ ผู้เกี่ยวข้องอื่น และนักวิชาการที่เคยเสนอแนวคิดทางการเมืองก็สะท้อนความคิดเห็นและปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองได้ครบถ้วนในระดับหนึ่ง

ข้อจำกัดประการที่สอง แม้กล่าวได้ว่านักศึกษา 4ส6 เป็นตัวแทนจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม แต่นักศึกษาที่มีจำนวนเพียง 89 คน และใช้เวลาในการเรียนร่วมกันปกติเพียงสัปดาห์ละ 1 วัน เป็นระยะเวลา 9 เดือน นอกจากไม่สามารถเป็นตัวแทนของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งประเทศได้ทั้งหมด ไม่สะท้อนความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในสังคมไทย และมีผู้คลุกคลีอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐและชาวไทยพุทธทั้งหมดเพียง 4 คน อีกทั้งการอยู่ร่วมกันเพียงระยะเวลาอันสั้น และแต่ละคนไม่ได้มีผลประโยชน์ขัดแย้งกันอย่างแท้จริง เหล่านี้ล้วนเป็นข้อจำกัดที่จะกล่าวนักศึกษา 4ส6 เป็นภาพจำลองของสังคมไทย อย่างไรก็ตามการที่มีผู้ขัดแย้งทางการเมืองในระดับนำทั้งในแนวความคิดและการเคลื่อนไหวเข้ามาเรียนร่วมกันจึงสะท้อนความเป็นตัวแทนของผู้ที่อยู่ในความขัดแย้งทางการเมืองได้ดี

ข้อจำกัดประการสุดท้าย การปรับใช้ 4ส Model ที่สังเคราะห์มาจากสังคมนักศึกษา 4ส6 ซึ่งเป็นสังคมขนาดเล็ก ย่อมไม่อาจนำไปประยุกต์ใช้กับปัญหาสังคมขนาดใหญ่โดยไม่มี การปรับปรุง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง หรือปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่มีความซับซ้อน แต่การนำ 4ส Model ไปใช้ในสังคมขนาดเล็กจำนวนมากน่าจะมีความเหมาะสมและหากนำไปปรับใช้ในสังคมย่อย ๆ จำนวนมาก ก็น่าจะทำให้ปัญหาของสังคมขนาดใหญ่ได้รับการแก้ไขหรือลดความรุนแรงของปัญหาลงได้ อย่างไรก็ตามหลักการตาม 4ส Model ทั้งสี่ประการ ย่อมสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นหลักพื้นฐานของการเสริมสร้างความสันติสุขได้ในทุกสังคม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย:

(1) หนังสือ:

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544.

นิรมล กิติกุล. **องค์การและการจัดการ**. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, 2551.

บุญมี แทนแก้ว. **ปรัชญาฝ่ายบูรพทิศ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2545.

ประเวศ วะสี. **เศรษฐกิจพอเพียง บนรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ภักทธรรศ, 2544.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมนุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 81. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, 2550.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). **ศาสนากับสันติภาพ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปรสลิปเจ็ด 2545 จำกัด, 2547.

ลัดดา กิตติวิภาค. **ความคิดเห็นทางสังคมเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: แสงจันทร์การพิมพ์, 2525.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ. **สถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2522.

สมเกียรติ วันทะนะ. “ปัญหาและความขัดแย้งในสังคมไทย”. ใน **เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาสังคมไทย (Thai Society)**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539.

สุภางค์ จันทวานิช. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

สุโท เจริญสุข. **หลักจิตวิทยาและพัฒนาการของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แพร่พิทยา, 2535.

โสภา ชูพิกุลชัย. **จิตวิทยาการเรียนรู้กับการสอน**. กรุงเทพมหานคร: กราฟิกอาร์ต, 2523.

คณะกรรมการศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดอง โดยผ่านความเห็นชอบของสภาปฏิรูปแห่งชาติ. **วาระปฏิรูป
พิเศษ 15: แนวทางการสร้างความปรองดอง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภา
ผู้แทนราษฎร, 2558.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. **การสื่อสารกับสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

(2) บทความในวารสารวิชาการ:

ณัฐปภัทร์ วรอันย์ผาสุข. “การนำเสนอกระบวนการเสริมพลังชุมชนในการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์
สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น,” *OJED วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2. (2557).
หน้า 282-294.

(3) วิทยานิพนธ์:

พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส (นิธิบุญยากร). “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณี
ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.

(4) เอกสารอัดสำเนา และเอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่:

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). “โยนิโสมนสิการ-วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม”. พิมพ์แยกเล่มเฉพาะบท
ครั้งที่ 24. (ฉบับข้อมูลคอมพิวเตอร์ บทที่ 13 แยกพิมพ์ครั้งแรก, 2555) (เอกสารอัดสำเนา).

พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส นิธิบุญยากร. “มนุษย์กับความขัดแย้ง: โลกทัศน์และชีวิตศรัทธาใน พระพุทธศาสนา”.
เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ พระพุทธศาสนากับการจัดการ ความขัดแย้งในสังคมไทย, มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, 2551. (เอกสารอัดสำเนา).

คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ. “ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ
อิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) ต่อนโยบายสร้างความปรองดอง
สมานฉันท์ของคนในชาติและฟื้นฟูประชาธิปไตย”. หนังสือ คอป.ด่วนที่สุด ที่ คอป 651/2554 ลง 15 ก.ย.
54. (เอกสารอัดสำเนา).

คณะกรรมการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้. “รายงานการประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อนการ
แก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 1/59 วันที่ 6 เม.ย. 2559” ณ ห้องประชุมหน่วยเฉพาะกิจ
นราธิวาส อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส (เอกสารอัดสำเนา).

อิลยาส วารีย์. จุดเริ่มต้นของความสมานฉันท์ตามมุมมองอิสลาม. มปป. (เอกสารอัดสำเนา)

(5) รายงานวิจัย:

दनัย มุสา และคณะ. “การจัดทำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และการแปลงไปสู่การ
ปฏิบัติ”. รายงานวิจัย. สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2555.

สถาบันพระปกเกล้า. “การสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ”. รายงานวิจัย. สถาบันพระปกเกล้า: คณะกรรมการ
วิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ สภาผู้แทนราษฎร, 2555.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ. “โครงการศึกษาวิจัยรากเหง้าของความขัดแย้งสู่ทางออกเพื่อความปรองดอง”.
รายงานวิจัย. คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.), 2555.

(6) บทความ/สารสังเขปออนไลน์:

วันชัย रिมิวิทยากร. แนวความคิดและนโยบายการพัฒนาประเทศไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.slideshare.net>. [11 ก.ย. 53]

สำนักงานการพัฒนาระบบราชการ. หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา
http://www.opdc.go.th/content.php?menu_id=5&content_id=2442. [12 มี.ค. 59].

สำนักงานข่าวอิศรา. เด่น โต้ะมีนา: 7 ข้อฮัจยีสุหลง – 5 ข้อ BRN รัฐให้ได้ภาคใต้สงบ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.isranews.org/item/40618-den.html> [12 มี.ค. 59].

สำนักงานข่าวอิศรา. 11 ปี กรือเซะ...แผลในใจที่ยังไม่เลือนหาย กับบทเรียนที่รัฐ (ไม่) จดจำ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.isranews.org/item/38207-eleven_38207.html [12 มี.ค. 59].

(7) สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์การสร้างความปลอดภัยบนความเห็นต่างทางการเมือง

สัมภาษณ์. นายพันธ์ศักดิ์ ศรีเทพ, บิดา “เณอ” นายสมำพันธ์ ศรีเทพ,

วันที่ 12 ธันวาคม 2558.

สัมภาษณ์. สมบัติ อารงธัญญวงศ์, ศ. ดร., อดีตอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,

วันที่ 21 ธันวาคม 2558.

สัมภาษณ์. สังคีต พิริยะรังสรรค์, รศ. ดร., คณบดีวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต,

วันที่ 23 ธันวาคม 2558.

สัมภาษณ์. นายสุริยะใส กตะศิลา, แกนนำคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย

ให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.),

วันที่ 23 ธันวาคม 2558.

สัมภาษณ์. นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์,

วันที่ 25 ธันวาคม 2558.

สัมภาษณ์. ลิขิต อีร์เวคิน, ศ. ดร., นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์,

วันที่ 27 ธันวาคม 2558.

สัมภาษณ์. นางธิดา ถาวรเศรษฐ์, อดีตประธานแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.),

วันที่ 30 ธันวาคม 2558.

สัมภาษณ์. สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์, รศ. ดร., อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

วันที่ 6 มกราคม 2559.

สัมภาษณ์. นายภูมิธรรม เวชยชัย, อดีตเลขาธิการพรรคเพื่อไทย,

วันที่ 7 มกราคม 2559.

สัมภาษณ์. นางนิชา ชูธรรม, ภรรยาพลเอก ร่มเกล้า ชูธรรม,

วันที่ 8 มกราคม 2559.

สัมภาษณ์การสร้างสันติสุขชายแดนใต้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

สัมภาษณ์. นายซาฟีอี เจ๊ะเลาะ, ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนราธิวาส,

วันที่ 13 ธันวาคม 2558.

สัมภาษณ์. สมาชิกในครอบครัวผู้เสียชีวิตจากการปะทะกับเจ้าหน้าที่,

วันที่ 13 ธันวาคม 2558.

สัมภาษณ์. อดีตสมาชิกกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ อดีตสมาชิกฝ่ายปฏิบัติการ (RKK) ของ BRN,

วันที่ 13 ธันวาคม 2558.

สัมภาษณ์. นายมาหะมะลุตฟี หะยีสาแม, ผู้จัดการโรงเรียนสมานมิตรวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส และประธาน

มูลนิธิอัลกุรอาน,

วันที่ 14 ธันวาคม 2558.

สัมภาษณ์. อดีตสมาชิกกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐ อดีตสมาชิกฝ่ายปฏิบัติการเมืองของ BRN,

วันที่ 14 ธันวาคม 2558.

สัมภาษณ์. ดาโต๊ะ นิเดร์ วาบา, ผู้รับใบอนุญาต โรงเรียนสายบุรีอิสลามวิทยา จังหวัดปัตตานี,

วันที่ 17 มกราคม 2559.

สัมภาษณ์. นายอับดุลอาซิส ยานยา นายกสมาคมสถาบันการศึกษาเอกชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

วันที่ 18 มกราคม 2559.

สัมภาษณ์. นายปกรณ พิงเงตร, ผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการข่าว สำนักข่าวอิศรา (ส่วนภาคใต้),

วันที่ 4 มีนาคม 2559.

สัมภาษณ์. นางสาวฐปนีย์ เอียดศรีไชย, ผู้สื่อข่าวและผู้ช่วยบรรณาธิการรายการข่าว 3 มิติ ไทยทีวีสี ช่อง 3

วันที่ 14 มีนาคม 2559.

สัมภาษณ์. ลุตฟี จะปะกียา, รศ. ดร., อธิการบดี มหาวิทยาลัยฟาตอนี (เดิม มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา),

วันที่ 17 มีนาคม 2559.

สัมภาษณ์. พระเทพศีลวิสุทธิ, เจ้าอาวาสวัดประชุมชลธารา อำเภอสุไหงปาดี และเจ้าคณะจังหวัดนราธิวาส,

วันที่ 17 มีนาคม 2559.

สัมภาษณ์. พลเอก มณี จันทร์ทิพย์, รองผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า,

วันที่ 21 มีนาคม 2559.

(8) สัมภาษณ์กลุ่ม:

สัมภาษณ์กลุ่ม. กลุ่มราษฎรเครือข่ายที่ดินทำกินเพื่อเกษตรกร

วันที่ 17 มกราคม 2559.

ภาษาอังกฤษ:

Books:

Bunbongkarn, Suchit. “The Military and Democracy in Thailand”. In R.J. May &

Viberto Selochan. *The Military and Democracy in Asia and the Pacific*.

ANU E Press, 2004. pp. 52–54.

Defleur, M. *Theories of mass communication*. (5th ed.). New York: Longman, 1989.

Protesters Jam Bangkok. “But Rural Thais Love the Leader”. *The New York Times*, 6 March, 2006.

The Nation. “Vandal's dad distraught”. (23 March, 2006).

The Star. “Dreaded day dawns – despite lies and dark forces”. 2 April, 2006.

The World Bank. “Thailand Economic Monitor”. November, 2005.

ภาคผนวก ก

รายชื่อนักศึกษาหลักสูตรการเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่นที่ 6

1. นายกมล วิจิตรโสภานันท์ รองกรรมการผู้จัดการ บริษัท ออลไมตี้ อินเตอร์กรุ๊ป จำกัด
2. นายกฤษณ์ ขำทวี รองประธานกรรมการ บริษัท ไอ-เพาเวอร์ แมเนจเม้นท์ จำกัด
3. พระมหากวีพัฒน์ สุขแจ่ม ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดไตรมิตรวิทยาราม
4. รศ. ดร. กัมปนาท ภัคติกุล คณบดี คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
5. นางสาวกิ่งอ้อ เล่ายอง ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์
6. นายกิจจา กาญจนะวีระ ผู้ตรวจราชการกรม กรมการพัฒนาชุมชน
7. พ.ต.อ. กิตติ สุขสมภักดิ์ รองผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดสระบุรี
8. รศ. พ.ต.อ. ดร. กิตติธเนศ เลอวงศ์รัตน์ อาจารย์ประจำคณะตำรวจศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
9. นายคงกฤษ ฉัตรมาลีรัตน์ นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดระนอง
10. นายคุณากรณ์ สร้างศรีวงศ์ กรรมการบริหาร บริษัท ซิสเนค อินโฟเมชัน จำกัด
11. นายจรัญ วงศ์สวัสดิ์ นายกเทศมนตรีตำบลห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
12. นายจำเริญ ต้นติววงศ์วัฒน์ ผู้ช่วยผู้ว่าการ (ระบบผลิตน้ำ) การประปานครหลวง
13. นางสาวจิตติมา บ้านสร้าง ผู้อำนวยการอาวุโส งานแผนและยุทธศาสตร์ข้าว องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย
14. นางจิราวรรณ สุญาณวนิชกุล พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์
15. นายจุมพล ตรรกการพาณิชย์ ประธานที่ปรึกษาฝ่ายการตลาด บริษัท ตรีทัช เอ็นจีเนียริ่ง จำกัด
16. พ.ต.อ. ชริธ อาจอาสา รองผู้บังคับการตำรวจน้ำ
17. นายแพทย์ ชวินทร์ ศิรินาค ผู้อำนวยการสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร
18. นายชำนาญ ทิพยชนวงศ์ ผู้อำนวยการวิทยาลัยการยุติธรรมทางปกครอง สำนักงานศาลปกครอง
19. นายณัฐกฤษณ์ วงศ์เจริญ ผู้อำนวยการสำนักงานเลขานุการ ก.ร. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
20. ดร. ณัฐณิชา ณ นคร กรรมการผู้จัดการ บริษัท เมก้า มวยไทย จำกัด
21. นางสาวดวงมณี บุรณ์พงศ์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายขายและการตลาด บริษัท ลีอกซ์บิทพีเอ จำกัด (มหาชน)
22. นายถาวร งามกนกวรรณ รองผู้ว่าการฝ่ายเชื้อเพลิง การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
23. นายทรงพล รวมใหม่ ผู้ช่วยกรรมการผู้อำนวยการส่วนงานจัดหาและบริหารทรัพย์สิน บริษัท แอดวานซ์อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน)
24. นางสาวรวีร์ แต้มคงคา ที่ปรึกษาการพัฒนาธุรกิจ บริษัท ไทยแมกซ์เวล อีเลกทริก จำกัด
25. นายแทนคุณ จิตต์อิสระ กรรมการ มูลนิธิสันติภาพชีวิต คิดเพื่อสันติภาพใต้
26. พ.ต.อ. ธวัชชัย เกิดโคกทรัพย์ รองผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดสิงห์บุรี
27. นายธีระ เจียสกุล ประธานสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต
28. ดร. นรภัทร ลีธีระโชติ ประธานกรรมการบริหาร บริษัท ผลไม้กระป๋องประจวบ จำกัด

29. นายนครเศรษฐ์ เรืองพยุงค์ศักดิ์
30. นายนฤชา วิชัยดิษฐ์
31. นายนิติ นาชิต
32. นายบุญชัย ดำรงโกภักดิ์
33. นายบุญชัย สกุศลธรรมรักษ์
34. นางบุญทิวา ดำนคมสถิต
35. นายบุญธร อุปนันท์
36. นายบุญยอด มาคาลัย
37. นายบุญส่ง ชเลธร
38. นางปนัดดา รุ่งเรืองศรี
39. นางปราณี รัตนประยูร
40. นางปิยะนุช ศกุนตนาถ
41. นายปยุตพจน์ อำนวยรักษ์สกุล
42. นางเปรมจิต สังขพงษ์
43. นายพงศ์แมน เจริญรุ่ง
44. นางพรวิรินทร์ นุตราวังค์
45. พระพรพล สุวรรณมาศ
46. นางสาวพศุภณ์นิชา จำปาเทศ
47. นายพสุ แก้วตระกูลพงษ์
48. นางพะเยาว์ อัครชาติ
49. น.อ. หญิง พัชชา เข้มเพชร
50. นายพัฒนา ทิวะพันธ์
51. นายพิทักษ์ ก่อเกียรติพิทักษ์
52. พ.อ. ภักดิ์พล ป้อมบุบผา
53. พ.อ. หญิง ภาณีณี ชูศักดิ์
54. นางสาวมณฑาทิพย์ คงจรรุญ
55. ดร. มนต์ โนนุช
56. พ.อ. เมตตริย์ สันติเวชชกุล
57. ผศ. ดร. รัชดา ธนาดีเรก
- นายกเทศมนตรีตำบลทุ่งหลวง จังหวัดราชบุรี
- ผู้อำนวยการสำนักตรวจสอบภายใน องค์การบริหารน้ำเสีย
- ผู้อำนวยการวิทยาลัยสารพัดช่างลพบุรี
- ผู้อำนวยการบริหาร บริษัท โอ ซี เอ็ม ไรท์ จำกัด
- กรรมการผู้จัดการ บริษัท กรีน อาคีเทคส์ จำกัด
- ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน)
- รองประธานคณะกรรมการมูลนิธิรักษ์แผ่นดินไทย ในพระสังฆราชูปถัมภ์
- นายกเทศมนตรีตำบลหาดเจ้าสำราญ จังหวัดเพชรบุรี
- รองคณบดีฝ่ายกิจการพิเศษ สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
- ผู้เชี่ยวชาญ 11 ด้านปฏิบัติการ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
- ผู้ตรวจราชการกรม กรมการพัฒนาชุมชน
- เลขาธิการมูลนิธิเพื่อพิพิธภัณฑิไทย
- กรรมการบริษัท บริษัท โฟร์ คอนเนค จำกัด
- รองเลขาธิการสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- อัยการพิเศษฝ่ายคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ 2 สำนักงานอัยการสูงสุด
- พยาบาลวิชาชีพ คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล
- เลขานุการเจ้าอาวาสวัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก
- ผู้ตรวจเงินแผ่นดินภาค 11 สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน
- ผู้ช่วยพิพากษาศาลฎีกา
- กรรมการศึกษาแนวทางสร้างความปรองดอง สถาปนิกรูปแห่งชาติ
- นายทหารปฏิบัติการประจำกองบัญชาการกองทัพไทย
- กรรมการผู้จัดการ บริษัท ไอดีล ซิสเต็มส์ ประเทศไทย จำกัด
- นายกเทศมนตรีเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี
- เสนาธิการศูนย์ต่อสู้ป้องกันภัยทางอากาศ กองทัพบก
- นายทหารปฏิบัติการประจำศูนย์รักษาความปลอดภัย กองบัญชาการกองทัพไทย
- กรรมการบริหาร บริษัท ดิจิตอล ดีไซน์ ออโตเมชัน จำกัด
- กรรมการและผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนมูลนิธิมิราเคิล ออฟไลฟ์ฯ
- นายทหารปฏิบัติการประจำหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย
- กรรมการบริหารพรรคประชาธิปัตย์

58. แพทย์หญิง ลาวัลย์ ปัจจักษ์ภักดี
59. นายวราวุธ ศิริยุทธวัฒนา
60. พ.ต.อ. วิฑูร เหลืองอมรศักดิ์
61. นางวิภาวี เจนจาคะ
62. นายวิภูแถลง พัฒนภูมิไท
63. นายวีโรจน์ ชาญเชิงพานิช
64. นายวีรพงษ์ พิทักษ์ไพบุลย์กิจ
65. นายวีระ สมความคิด
66. นางสาววีรุทัย มณีษุเนตร
67. นายวุฒิชัย อธิธิดาวัชกุล
68. นายศิริชัย ไหมงาม
69. ผศ. ดร. ศุภวดี เนตรโพธิ์แก้ว
70. พล.ร.ต. สมเกียรติ ผลประยูร
71. นายสมบัติ บุญงามอนงค์
72. นายสัญญาชัย ผลฉาย
73. รศ. ดร. สุธรรม นันทมงคลชัย
74. นายสุนทร พลไตร
75. นายสุนันท์ แจ้ววงษ์
76. นางสุนีย์ โคธีรานุกษ์
77. นางสาวสุมิตรา พูลทอง
78. รศ. ดร. เสกศักดิ์ อัสวะวิสิทธิ์ชัย
79. นายเสกสรร ประเสริฐ
80. นายเสถียร วิริยะพรรณพงศา
81. นางสาวโสภิต หวังวิวัฒนา
82. นายโสฬส ตอร์ตนวัฒนา
83. ดร. หญิงฤดี ภูมิศิริรัตนาวดี
84. นายองอาจ ต้นธนสิน
- ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี
- ตุลาการหัวหน้าแผนกคดีบริหารงานบุคคลในศาลปกครองสูงสุด
- ผู้กำกับการ 2 กองบังคับการตำรวจรถไฟ
- กรรมการผู้จัดการ บริษัท บ้านทรงไทยแจ้งวัฒนะ จำกัด
- สมาชิกแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ
- ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วมด้านป้องกันและ
- ปราบปราม สำนักป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่า กรมป่าไม้
- รองนายกเทศมนตรีนครรังสิต จังหวัดปทุมธานี
- เลขาธิการเครือข่ายประชาชนต้านคอร์รัปชัน (คปต.)
- เลขานุการประจำคณะกรรมการการพาณิชย์ การ
- อุตสาหกรรมและการแรงงาน สภานิติบัญญัติแห่งชาติ
- ประธานกรรมการบริหาร บริษัท ยกแปด จำกัด
- สมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
- ประธานสภาคณาจารย์และข้าราชการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
- ราชมงคลพระนคร
- รองผู้อำนวยการศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5 กองอำนวยการ
- รักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร
- แกนนำกลุ่มวันอาทิตย์สีแดง
- ผู้ช่วยพิพากษาศาลฎีกา
- หัวหน้าภาควิชาอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์
- มหาวิทยาลัยมหิดล
- ผู้อำนวยการส่วนข้อมูลคดีและมาตรการพิเศษทางกฎหมาย
- สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน
- นายกเทศมนตรีตำบลโพตลาดแก้ว จังหวัดลพบุรี
- กรรมการบริหาร บริษัท ดีบีเอ็มที จำกัด
- ผู้เชี่ยวชาญด้านวางแผนยุทธศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการ
- พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- รองหัวหน้าภาควิชาวิศวกรรมโลหการ คณะวิศวกรรมศาสตร์
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประธานมูลนิธิเบาะแส
- ผู้อำนวยการฝ่ายรายการข่าว สถานีโทรทัศน์ PPTV
- เลขานุการคณะกรรมการจริยธรรมวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์
- สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย
- กรรมการผู้จัดการ บริษัท เอื้ออังกูรเอ็นจิเนียริง จำกัด
- กรรมการผู้จัดการ บริษัท พรีเม เซอร์วิสเมายด์ เอเชีย จำกัด
- แกนนำแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ
- เชียงใหม่

85. นางสาวอมรภัทรี สิริมณฑล
ประธานกรรมการ บริษัท นครชัย คอนสตรัคชั่น แอนด์
ซีพีพลาย จำกัด
86. นางสาวอมรา อารีย์
เลขานุการสมาคมมุสลิมเชียงใหม่
87. นายอำนาจ รัตน์พงษ์
Executive Producer สถานีโทรทัศน์ TNN2
88. ว่าที่ ร.อ. เอกชัย เจริญฉ่ำ
ผู้เชี่ยวชาญประจำสำนักงานผู้อำนวยการสำนักนโยบายและ
ยุทธศาสตร์ความมั่นคง กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน
ราชอาณาจักร
89. นายโอฬาร กุลวิจิตร
กรรมการบริหารสหภาพนายความ ภาค 9
-

ภาคผนวก ข

บทวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โดยรองศาสตราจารย์ ดร. กัมปนาท ภัคศิกุล

ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองและปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ได้นำมาสู่การวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัญหาความขัดแย้ง ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียมกัน ในการเข้าถึงและปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น ปัญหาการจัดการทรัพยากรที่ดิน ทรัพยากรประมง ทรัพยากรป่าไม้ เป็นต้น อันเชื่อมโยงกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับภูมิภาค ซึ่งส่งผลถึงปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศโลกที่สามที่กำลังเกิดขึ้นทั่วโลก ทั้งนี้ ได้วิเคราะห์ สังเคราะห์จากเนื้อหาใน 3 ส่วน ด้วยกันคือ

1. เนื้อหาทางวิชาการของหลักสูตรที่ได้จัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนของนักศึกษา 4ส6
2. เนื้อหาสาระที่ได้จากการลงพื้นที่ดูงานในภาคสนาม และ
3. บทสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองและปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และนักวิชาการ มาประกอบกัน

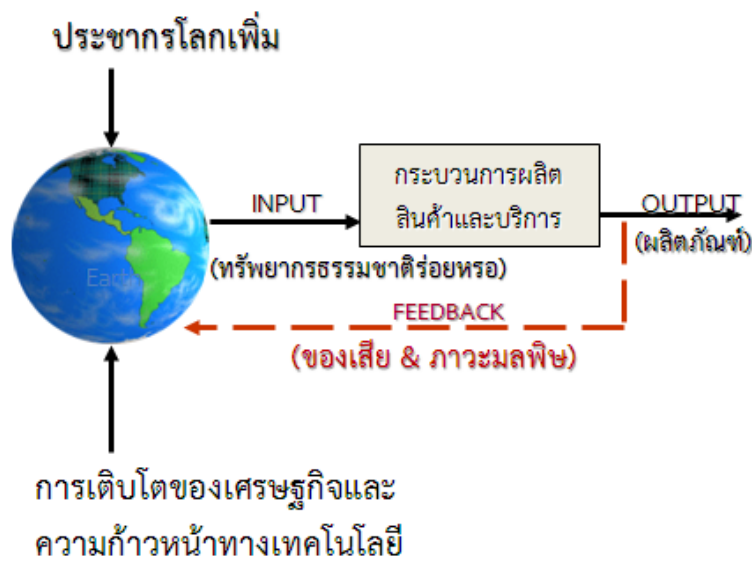
นอกจากนี้ ได้วิเคราะห์เชื่อมโยงกับทฤษฎีและแนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพันธกรณีระหว่างประเทศ เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงต้นตอของปัญหาตลอดจนแนวคิดข้อเสนอแนะในการแก้ไขจัดการซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการดำรงไว้ซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมอันเนื่องมาจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งได้ให้ข้อเสนอแนะและแนวทางในการเสริมสร้างสังคมสันติสุขไว้ด้วย

แนวคิดพื้นฐานสำคัญ

เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ระดับภูมิภาคและเขตเศรษฐกิจโลกล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด เมื่อเกิดการจำกัดการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ใด ๆ การแย่งชิงทรัพยากรจึงเกิดขึ้น เพราะทรัพยากรธรรมชาติเป็นหน่วยต้นทุนพื้นฐานที่สำคัญที่สุดที่มนุษย์ต้องใช้ในดำรงชีวิต โลกตัวเราที่สุดก็เช่นอากาศที่เรากำลังหายใจอยู่นี้ ไกลออกไปก็เช่นการผลิตสินค้าและบริการ การแย่งชิงนี้เป็นไปโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว และในทุกกระบวนการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นผลิตภัณฑ์ออกมาเป็นสิ่งต่าง ๆ รอบกายเรานั้นเอง ที่ก่อให้เกิดของเสียและมลภาวะตามมา ยิ่งประชากรเพิ่มขึ้น การแย่งชิงทรัพยากร การกีดกันทางการค้า การขีดวงจำกัดด้วยกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น ซึ่งหากการจัดการทรัพยากรเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรมอย่างแท้จริง ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมก็จะไม่มี แต่ถ้าหน่วยการผลิตที่เล็กที่สุดของสังคม ครอบครัวและชุมชนถูกระงับ จากการจัดการกับปัญหาอย่างไม่เป็นธรรมแล้ว ก็เกิด

ความขัดแย้งในสังคมตามมานับการ การแก้ปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมให้สันติสุข

การแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่สามารถใช้เพียงแค่เทคโนโลยีหรือเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ แต่ต้องอาศัยสหวิทยาการ ที่รวมถึงความเข้าใจในระบบสังคม การปฏิรูปกระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นธรรม การออกกฎหมายและระเบียบทางสังคมที่มีความเท่าเทียมกันในการบังคับใช้ โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิต ประเพณี และพฤติกรรมที่หลากหลาย ยกตัวอย่าง กรณีการบวชป่าสามารถรักษาผืนป่าไว้ได้ดีกว่าการออกกฎหมายป่าไม้ การออกแบบระบบบำบัดน้ำเสียโดยวิศวกรก็ไม่สามารถทำให้แม่น้ำลำคลองใสสะอาดได้ตราบดีที่คนในชุมชนยังทิ้งของเสียลงคูคลอง จึงต้องมีการจัดการคนแบบมีส่วนร่วมควบคู่ไปด้วย เป็นต้น

รูปที่ 1 แนวคิดพื้นฐานปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (นาท ตันทวีรุฬห์ และพูนทรัพย์ สมุทรสาคร, 2528)

บทวิเคราะห์

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อทั้งด้านการเมืองและความรุนแรงที่เกิดขึ้นจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความไม่ยุติธรรมในการใช้กฎหมาย ความไม่เป็นธรรมในสังคมต่าง ๆ แล้ว สิ่งส่งผลกระทบต่อ การหาอยู่หากิน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดปัญหาในวงกว้างตามมา สามารถวิเคราะห์ได้ดังประเด็นต่อไปนี้

โครงสร้างสังคมไทยภายใต้ระบบอุปถัมภ์ส่งผลให้ประชาธิปไตยมีปัญหา ระบบอุปถัมภ์ซึ่งเป็นระบบที่ขัดกับระบบคุณธรรม นับเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของไทย ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ปัญหาความไม่เสมอภาคในการเข้าถึง ทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง นำมาซึ่งความขัดแย้งของสิทธิของคนและของชุมชนอย่างยากที่จะแก้ไขได้ ทั้งในระดับ

ท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งเกิดจากคนที่มีอำนาจทางการเมืองที่มากกว่า มีอำนาจทางการค้าที่มากกว่า มีทุนขนาดใหญ่กว่า เข้าไปแย่งชิงทรัพยากรของคนในท้องถิ่นด้วยวิธีการและรูปแบบต่าง ๆ กัน ทั้งโดยนิติบุคคลเอกชน และโครงการของรัฐ โดยปราศจากการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่แท้จริง ด้วยการใช้ชั้นเชิงทางธุรกิจ และช่องว่างทางกฎหมาย ประกอบกับกลไกการเข้าถึงอำนาจรัฐและการตรวจสอบอำนาจรัฐของไทยยังมีปัญหา การลิดรอนสิทธิของชุมชนในการเข้าถึงทรัพยากรในท้องถิ่นของคนและของชุมชนบนพื้นที่ทางธรรมชาติที่ตัวเองเคยหาอยู่หากินมาเนิ่นนานจึงยังดำรงอยู่ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เกิดขึ้นทุกหัวระแหงในประเทศโลกที่สาม Heinrich Böll Foundation (2002) กล่าวถึงเรื่องสิทธิชุมชนในการใช้ทรัพยากรใน “The Jo'burg Memo: Fairness in a Fragile World” ว่า “โลกยังไม่มีความเท่าเทียมกันในการใช้ทรัพยากร โลกเกิดความขัดแย้งด้านทรัพยากร สิทธิของคนที่อยู่อาศัยในถิ่นของตนถูกลิดรอน ด้วยการอ้างสิทธิการใช้ทรัพยากรของคนที่มีอำนาจทางการเงินมากกว่า” “คุณภาพของสิ่งแวดล้อมเป็นเงื่อนไขของคุณภาพชีวิต เป็นเรื่องสิทธิในการดำรงชีวิตและเกี่ยวเนื่องกับการขจัดปัญหาความยากจน” และยังกล่าวไว้ด้วยว่า “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิชุมชนที่เข้มแข็ง”

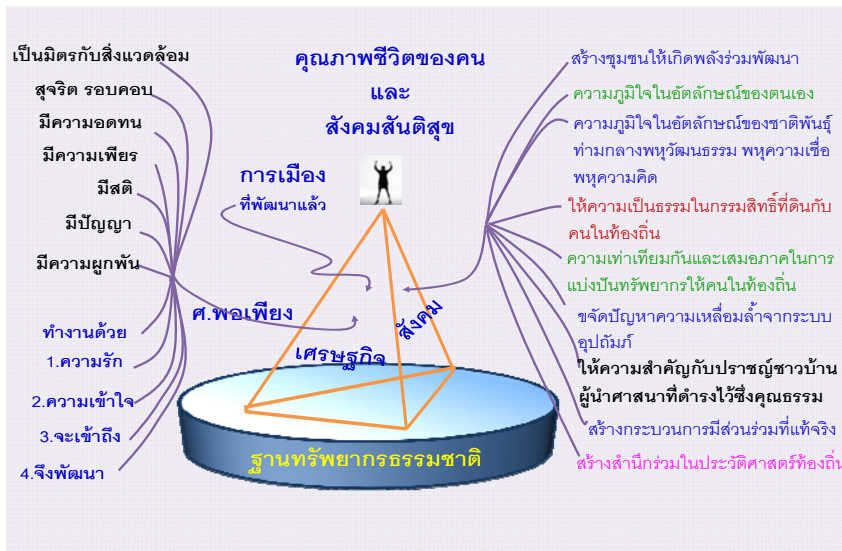
แต่สำหรับประเทศไทยนั้นยิ่งซ้ำร้ายไปกว่าเพราะถูกซ้ำเติมด้วยระบบอุปถัมภ์ การมุ่งแต่ประโยชน์ของพวกพ้องของตน สีของตน พรรคของตน และการใช้อำนาจรัฐที่เกินขอบเขต โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่หยิ่งรากรลึกลามานาน

ปัญหาการเมืองระบอบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับเรื่องเศรษฐกิจ เมื่อกล่าวถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจก็เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พันธกรณีระหว่างประเทศบางเรื่อง ตอกย้ำซ้ำเติมในการทำมาหากินและการแย่งชิงทรัพยากรในระดับท้องถิ่น นับเป็นปัญหาการกีดกันทางการค้าที่มีใช้มาตรการทางภาษี (International Trade Barriers: Non-Tariff Measures) พันธกรณีระหว่างประเทศ กรณี Illegal, Unreported and Unregulated fishing หรือ IUU fishing* ก็เช่นกัน การทำประมงในเขตน่านน้ำประเทศใดใดต้องได้รับอนุญาต ไม่ผิดกฎหมาย (Illegal fishing) หรือไม่ฝ่าฝืนพันธกรณีหรือข้อตกลงความร่วมมือระหว่างประเทศ ต้องมีการรายงานให้ถูกต้องตามกฎหมายต่อหน่วยงานการประมงของชาติหรือภูมิภาค หากไม่รายงาน (Unregulated fishing) ก็จะไม่อยู่ในข่ายนี้ รวมถึงการทำประมงโดยเรือไม่ปรากฏสัญชาติ ไม่ติดธงของประเทศในบริเวณพื้นที่สงวนที่มีมาตรการการอนุรักษ์ ตอกย้ำให้เห็นการแย่งชิงทรัพยากรของมนุษยชาติในโลกปัจจุบันซึ่งไม่ได้เป็นไปตามแนวทางความยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีมาตรการกีดกันทางการค้าอื่น ๆ อีก ทิศทางการค้าที่เริ่มมีการเปิดเสรีแบบทวิภาคีเพิ่มขึ้นนี้ มีความเป็นไปได้สูงที่ NTMs จะถูกนำมาใช้ มีผลครอบคลุมในวงกว้างและมีการพัฒนาเงื่อนไขของการกีดกันการค้าที่เข้มงวดมากขึ้น รวมถึงการมีรูปแบบการกีดกันทางการค้าแบบใหม่ออกมามากขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ประเทศญี่ปุ่นมีการนำ NTMs มาใช้มากขึ้นในขณะนี้ ตัวอย่างเช่น มาตรการทางด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับคุณภาพของสินค้ามากกว่าราคา สหภาพยุโรป (อียู) จะเน้นเรื่องระเบียบว่าด้วยความปลอดภัยของอาหาร (Food Safety) ระเบียบควบคุมเคมีภัณฑ์ (REACH) ระเบียบควบคุมความปลอดภัยในระบบการขนส่งสินค้า ที่บังคับใช้เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2552 มาตรฐานการผลิตสินค้าเกษตรของโลก (Global Gap) และมาตรการที่กำหนดโดยภาคเอกชนในเรื่องแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (Corporate Social Responsibility: CSR) กำลังเป็นที่นิยมมาก

(ธิดารัตน์ โชคสุชาติ, 2554) ในขณะเดียวกันระบบธุรกิจที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมก็กำลังเร่งให้สถานการณ์ความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นต่าง ๆ ในทั่วทุกหัวระแหง เกิดความขัดแย้งและความไม่เป็นธรรมเพิ่มขึ้นไปอีก กรณีการปล่อยของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม โรงแรม รีสอร์ท แหล่งท่องเที่ยว ฯลฯ ซึ่งรัฐเองก็มีความอ่อนแอในการควบคุมดูแล กอปรกับจิตสำนึกต่อส่วนรวมของผู้ประกอบการเอง สะท้อนสภาพปัญหาความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรและความไม่ยั่งยืนทั้งสิ้น

สำหรับปัญหาการกัดเซาะตลิ่งด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็นับได้ว่ามีส่วนสอดคล้องกัน ตั้งแต่เรื่องกลไกราคาที่ไม่ยุติธรรมกรณีราคาขายพาราที่ตกต่ำ ปัญหาการจัดสรรที่ดินทำกินให้คนนอกพื้นที่มากกว่าคนในพื้นที่ซึ่งเป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบัน การประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทับที่ดินทำกินของราษฎร หรือปัญหาการทับซ้อนของป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติและที่ดินทำกินของราษฎรบริเวณเทือกเขาบูโด เทือกเขาตะเว ซึ่งส่งผลกระทบต่อพื้นที่ถึง 9 อำเภอ 25 ตำบล ส่วนใหญ่อยู่ในเขตตำบลบาเรเหนือ ตำบลกาเยาะมาตี อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส การแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ขาดแหล่งเก็บกักน้ำ การขาดระบบชลประทาน ระบบเหมืองฝาย เช่นที่อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ตลอดจนปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งทะเล สภาพพื้นที่ดินทำการเกษตรไม่ได้ที่เกิดจากปัญหาการรุกรานของน้ำกร่อยและการกัดเซาะชายฝั่งจากคลื่นลมแรง น้ำทะเลหนุนที่ถี่และรุนแรงกว่าในอดีต เช่นที่ตำบลโคกเคียน ตำบลบางนาค อำเภอเมืองนราธิวาส ซึ่งต้องนับว่าการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติในพื้นที่คาบสมุทรภาคใต้อาจส่งผลกระทบต่อสันติสุขในพื้นที่ เฉกเช่นกรณีของอาเจาะห์ เป็นต้น ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงและเตรียมความพร้อมในการแก้ไขทุกด้านให้เกิดความเป็นธรรมอย่างรวดเร็ว

ปัญหาโอกาสทางการศึกษาและการได้งานทำที่ไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งการเลือกปฏิบัติ ซึ่งต้องการการปรับปรุงคุณภาพโรงเรียน ปรับปรุงคุณภาพครู ปรับปรุงมาตรฐานการพัฒนาครู ปรับปรุงการให้ความรู้ทางศาสนาที่ถูกต้อง การปรับปรุงกฎหมายและระบบงานยุติธรรมให้เป็นธรรม ปัญหาดังกล่าวล้วนเป็นส่วนหนึ่งของความไม่เป็นธรรมในการแบ่งปันทรัพยากรในพื้นที่ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ผวนกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่ และความไม่ยอมรับและไม่เข้าใจพหุวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการใช้ความรุนแรงในพื้นที่และปัญหาอื่น ๆ ตามมาซึ่งซับซ้อนและแก้ไขได้ยาก

รูปที่ 2 เศรษฐกิจ สังคม การเมือง พีระมิดสามด้านบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ

โลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคมโลก กำลังส่งผลกระทบต่อเป็นคลื่นลูกต่าง ๆ ที่ตามมาอีก ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศโลก ภัยพิบัติธรรมชาติ การก่อการร้ายข้ามชาติ หากเราจะนำพาสังคมให้ไปสู่สันติสุข หากเราอยากเห็นประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยการใช้นโยบายของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างยั่งยืน เราต้องช่วยกันสร้างระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักความพอเพียง มิใช่เศรษฐกิจที่คำนึงแต่เรื่องทุนและผลได้ทางธุรกิจ แต่เป็นระบบที่คำนึงถึงความยั่งยืนของชุมชนที่จะใช้ทรัพยากรและรักษาสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ไปถึงคนรุ่นลูกหลาน ต้องปฏิรูประบบการแบ่งปันทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ด้วยความเสมอภาค ด้วยเศรษฐกิจแบบพอเพียง เราต้องสร้างระบอบการเมืองที่พัฒนาแล้วที่คำนึงถึงประโยชน์ของประเทศชาติมากกว่าพรรคพวก อันจะช่วยพัฒนาสังคมชุมชนให้เกิดพลังร่วมในทางที่ถูกต้อง เราต้องเข้าใจว่าชุมชนที่เป็นพหุวัฒนธรรมล้วนต้องการความภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนและอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ที่แตกต่างหลากหลายในวัฒนธรรม ความเชื่อ ความคิด เราต้องร่วมกันสร้างสังคมที่เป็นธรรม ขจัดความเหลื่อมล้ำจากระบบอุปถัมภ์ สร้างสำนึกร่วมในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยใจที่เป็นธรรมเสียแต่เดี๋ยวนี้

เอกสารอ้างอิง

ธิดารัตน์ โชคสุชาติ. “การกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศ: มาตรการกีดกันที่มีใช้ภาษี International Trade Barriers: Non-Tariff Measures (NTMs),” วารสาร มฉก. วิชาการ. ปีที่ 15 ฉบับที่ 29. (2554).

นาท ตัณฑวิรุฬห์ และพูนทรัพย์ สมุทรสาคร. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมและการบริหารทรัพยากร. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2528.

European Commission 2015. IUU Regulation on Fisheries, Available at:

http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/illegal_fishing/index_en.htm. Retrieved: 22 February 2016.

Heinrich Böll Foundation. **The Jo'burg Memo: Fairness in a Fragile World:** Memorandum for the World Summit on Sustainable Development, Wolfgang Sachs. 2002.

ภาคผนวก ค

กิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ของนักศึกษา 4ส6

กิจกรรมที่ 1: รักษาตาต่อกระจก เหมือนให้ชีวิตใหม่แก่พี่น้องไทยในจังหวัดชายแดนใต้

ลุงเปาะซา เจตเต ชาวบ้านบือราเป๊ะ ตำบลโคกเคียน อำเภอเมืองนราธิวาส ถึงกับน้ำตาไหลด้วยความดีใจ เมื่อหลานสาวเปิดโปรแกรมเฟสบุ๊กให้คุยกับลูกชายที่ไปทำงานอยู่ต่างประเทศ เพราะเป็นครั้งแรกที่ลุงเปาะซา มองเห็นหน้าลูกชายและหลาน ๆ ที่อยู่ในต่างประเทศได้อย่างชัดเจน แต่เดิมต่อกระจกที่นัยน์ตาทั้งสองข้างทำให้ลุงเปาะซา มองเห็นได้เพียงเงื่อนรางเท่านั้น หลังจากเข้ารับการผ่าตัดลอกต่อกระจกในโครงการรักษาตาต่อกระจกให้พี่น้องไทยใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของนักศึกษา 4ส6 ลุงเปาะซาสามารถมองเห็นได้ชัดเจนสว่างไสวเหมือนเกิดใหม่ แม้ว่าขณะนั้นจะได้รับการผ่าตัดตาเพียงข้างเดียวก็ตาม ภาพของลุงเปาะซาที่เฝ้าลูกคลำโทรศัพท์มือถือที่ช่วยให้มองเห็นหน้าลูกชายและหลาน ขณะพูดคุยกันทำให้ญาติรวมถึงนักศึกษา 4ส6 หลายคนที่อยู่ในเหตุการณ์ในวันนั้นตื่น ตันใจจนน้ำตาคลอ

ขณะที่ลุงเจ๊ะมามู บินดาราแม ชาวตำบลโคกเคียน วัย 75 ปี ซึ่งใช้ชีวิตอยู่ตามลำพังและยังชีพด้วยการปลูกผัก แม้จะมีดวงตาเหลืออยู่เพียงข้างเดียว เพราะข้างหนึ่งบอดสนิทไปแล้วเมื่อหลายปีก่อน ส่วนตาอีกข้างก็เป็นต่อกระจกที่มองเห็นแสงเงื่อนรางจนแทบไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ แม้จะทราบว่ามีโครงการรักษาตาต่อกระจกให้พี่น้องไทย ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ลุงก็ไม่ต้องการออกมารับการรักษาเพราะกลัวว่าจะไม่มีคนดูแลระหว่างที่พักรักษาตัว จนกระทั่งเหล่ากาชาดจังหวัดนราธิวาสขอให้ลุงมารับการรักษาโดยให้เจ้าหน้าที่ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด นราธิวาสช่วยเป็นผู้ดูแลในระหว่างพักรักษา หลังจากลุงเข้ารับการรักษาและกลับมารับการตรวจติดตามผลตามกำหนด ทั้ง 2 ครั้ง ลุงบอกว่า ตอนนี้มีมองเห็นชัดเจน มองเห็นได้ไกล ไม่ต้องเดินค้ำทางเหมือนเก่า เมื่อมองเห็นได้ดีแบบนี้ก็คิดว่า จะสามารถปลูกผักเลี้ยงตัวเองต่อไปได้อีกนาน

ส่วนผู้สูงอายุอีกคนหนึ่งจากอำเภอรือเสาะ มาเข้ารับบริการรักษาในโครงการนี้ด้วยความรู้สึกลัว ทั้งกลัวว่า ถ้าไม่รักษาตาก็จะมองไม่เห็น และกลัวว่าผ่าตัดตาคงจะเจ็บมาก แต่ในขณะเดียวกันก็คิดว่าต้องยอมเจ็บดีกว่าตาบอด ระหว่างหยอดยาขยายม่านตาและรอเข้าห้องผ่าตัด ลูกสาวที่มาด้วยก็ให้กำลังใจ ขณะที่นักศึกษา 4ส6 และพยาบาลก็ ช่วยกันอธิบายและให้กำลังใจว่าการผ่าตัดต่อกระจกตาจะไม่เจ็บปวดมาก แม้ผู้ป่วยจะดูมีกำลังใจดีขึ้น แต่สีหน้าก็ยัง บอกถึงความกังวลไม่น้อย เมื่อถึงเวลาที่แพทย์เปิดผ้าปิดตาผู้ป่วยที่ได้รับการผ่าตัดในวันรุ่งขึ้น ก็สามารถจำหน้า นักศึกษา 4ส6 และร้องทักพร้อมชูนิ้วหัวแม่มือและบอกว่า “มองเห็นชัดแจ้วเลย ไม่เจ็บสักนิดเลย หมอเก่งมาก ทำ แป็บเดียว ตอนนี้มีมองเห็นชัดแล้ว จะมาทำอีกข้างหนึ่งนะ แล้วจะบอกคนอื่น ๆ ด้วยว่าไม่เจ็บ จะได้มารักษากันเยอะ ๆ”

นอกจากนี้ผู้ป่วยอีก 93 คน ที่เข้ารับการผ่าตัดรักษาตาต่อกระจกในโครงการก็พูดเป็นเสียงเดียวกันว่า มองเห็นสว่างชัดเจนเหมือนเกิดใหม่ หลายคนที่เป็นตาต่อกระจกทั้งสองข้างต่างถามว่า เมื่อไหร่จะมาเปิดรักษาให้อีก ในจำนวนนี้มีเพียง 6 คน เท่านั้น ที่ผ่าตัดลอกต่อกระจกแล้ว แม้จะมองเห็นดีขึ้นแต่ไม่ชัดเจน เนื่องจากมีอาการของ

โรคอื่นร่วม แพทย์จึงได้ทำไบops ตัวผู้ป่วยทั้ง 6 คนนี้ไปรับการรักษาต่อในระบบหลักประกันสุขภาพ โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมาจะติดตามดูแล ส่วนนักศึกษา 4ส6 ก็จะติดตามผลการรักษาเพื่อพิจารณาให้การช่วยเหลือในส่วนที่จำเป็นต่อไป

จากการที่นักศึกษา 4ส6 ได้ฟังการบรรยายในห้องเรียนและลงพื้นที่ศึกษาดูงานทั่วทุกภาคของประเทศ ทำให้ได้สัมผัสถึงความแตกต่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาที่ไม่ทั่วถึง รวมทั้งมีความเข้าใจสถานการณ์จังหวัดชายแดนใต้มากขึ้น ทำให้นักศึกษา 4ส6 คิดร่วมกันที่จะทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่เอื้อให้เกิดสันติสุขขึ้นในสังคม

เนื่องจากพบว่าผู้ป่วยตาต่อกระจกเข้าถึงการรักษาได้น้อยเพราะไม่สามารถเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลชุมชน แต่ต้องเข้ามารับการรักษาในโรงพยาบาลจังหวัด และผู้ป่วยส่วนมากเป็นผู้สูงอายุจึงเดินทางลำบาก ขาดผู้ดูแล ประกอบกับโรงพยาบาลในพื้นที่มีจำนวนเตียงที่จะรองรับผู้ป่วยไม่เพียงพอ จึงทำให้ต้องรอคิวนัดผ่าตัดเป็นเวลานาน นักศึกษา 4ส6 จึงขอสนับสนุนหน่วยจักษุแพทย์เคลื่อนที่ของโรงพยาบาลบ้านแพ้ว (องค์การมหาชน) เดินทางไปตรวจรักษาผู้ป่วยตาต่อกระจกที่จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้พื้นที่โรงพยาบาลกัลยาณิวัฒนาการุณย์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครราชสีมาราชชนครินทร์ เพื่อทำการรักษาผู้ป่วย รวมทั้งขอรับการสนับสนุนเจ้าหน้าที่พยาบาลและนักเรียนพยาบาล เพื่อดูแลผู้ป่วยและเป็นล่ามภาษามลายู ขณะที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมาทำหน้าที่ประสานงานในการนำผู้ป่วยจากอำเภอต่าง ๆ มารับการตรวจรักษา

ผลการตรวจคัดกรองประชาชนจำนวน 275 คน พบว่าผู้ป่วยเป็นต่อกระจก 96 คน ซึ่งได้รับการรักษาโดยการผ่าตัดทั้งหมด ส่วนผู้ที่ไม่ได้เป็นโรคตาต่อกระจก จะได้รับการตรวจรักษาโรคทั่วไปโดยแพทย์จากศูนย์การแพทย์ทหารบก และได้รับบริการตรวจการได้ยินจากบริษัทศูนย์การได้ยินดีเมด จำกัด ของนักศึกษา 4ส4 โดยมีผู้ขึ้นทะเบียนเพื่อรอรับเครื่องช่วยฟังจำนวน 80 คน ค่าใช้จ่ายในโครงการเป็นเงินทั้งสิ้น 406,529 บาท มาจากเงินร่นของนักศึกษา 4ส6 และเงินบริจาคผ่านองค์กรสื่อและผ่านช่องทางต่าง ๆ ทั้งนี้ ค่าใช้จ่ายในการผ่าตัดส่วนหนึ่งโรงพยาบาลบ้านแพ้วได้รับจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

โครงการรักษาตาต่อกระจกนี้เป็นโครงการที่นักศึกษา 4ส6 ภาคภูมิใจ เพราะช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ป่วยในการเข้ารับบริการทางการแพทย์ และยังทำให้ผู้ป่วยที่หมดโอกาสมองเห็นได้กลับมามองเห็นเป็นปกติอีกครั้ง โครงการนี้ยังเป็นสื่อให้ประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้รู้ว่า ถึงแม้จะต่างชาติพันธุ์และอัตลักษณ์แต่ก็ไม่ทอดทิ้งกัน และเป็นโครงการที่แสดงถึงมิตรภาพและความปรารถนาดีต่อกัน ซึ่งนักศึกษา 4ส6 ถือว่ากิจกรรมนี้ “ไม่ใช่เพียงรักษาดวงตา แต่ยังสามารถรักษาชาติอีกด้วย”

กิจกรรมที่ 2: โครงการปั่นรวมใจไทยจากแม่สายสู่เบตง

ระยะทางกว่า 2,600 กิโลเมตร ขบวนปั่นจักรยานรวมใจไทยจากแม่สายสู่เบตงใช้ระยะเวลาถึง 40 วัน ทั้งฝ่าแดดและฝนปั่นจักรยานเพื่อสื่อสารให้ประชาชนคนไทยรับรู้สถานการณ์จังหวัดชายแดนใต้ได้ถูกต้อง ให้ตระหนักว่า

จังหวัดชายแดนใต้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย และเหตุการณ์ในพื้นที่ไม่ได้วิกฤตจนไม่สามารถไปท่องเที่ยวหรือประกอบธุรกิจได้

ขบวนจักรยานประกอบด้วยสมาชิกซึ่งเป็นตัวแทนประชาชนจากภาคต่าง ๆ ที่นิยมการเดินทางและออกกำลังกายด้วยการปั่นจักรยาน จำนวน 40 คน ซึ่งนักศึกษา 4ส6 เป็นสมาชิกคนหนึ่งในขบวนจักรยานนี้ ก่อนออกเดินทางต้องมีการฝึกซ้อมร่างกายให้มีความพร้อม และฝึกอบรมทักษะให้เป็นนักเล่าเรื่อง นักสื่อสาร มีความรู้ในวิถีวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อเผยแพร่เรื่องราวและสร้างความเข้าใจให้แก่ประชาชนตามเส้นทางที่ขบวนจักรยานแล่นผ่านได้อย่างถูกต้อง

ตลอดเส้นทางมีการจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนข้อมูล รับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่าง ๆ กับประชาชนในท้องถิ่น ชุมชน และโรงเรียน มีการเก็บดินหน้าเสาธงชาติในโรงเรียนนำมารวมกันใช้ปลูกต้นไม้ที่ปลายทางอำเภอเบตง เพื่อเป็นสัญลักษณ์แสดงความปรารถนาดีที่มีต่อกัน โดยเมื่อขบวนผ่านจังหวัดที่มีนักศึกษา 4ส6 เป็นคนในพื้นที่ก็มาเข้าร่วมกิจกรรมและร่วมต้อนรับ ขณะเดียวกันก็มีประชาชนในพื้นที่เข้ามาร่วมปั่นจักรยานเป็นระยะตลอดเส้นทาง

เมื่อขบวนจักรยานได้เดินทางมาถึงกรุงเทพมหานคร มีการจัดเวทีเสวนาใหญ่ที่หอรัชมงคล สวนหลวง ร.9 มีนักศึกษา 4ส6 จำนวนหนึ่งที่เข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งมีนักศึกษาที่มีความเห็นต่างทางการเมือง 2 คน ร่วมเป็นผู้ดำเนินการเสวนา แสดงให้เห็นว่าแม้จะมีความเห็นต่างทางการเมืองก็สามารถร่วมทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดสันติสุขได้ โครงการปั่นรวมใจไทยจากแม่สายสู่เบตงนี้เป็นแรงบันดาลใจให้กลุ่มจักรยานอื่นริเริ่มโครงการปั่นจักรยานจากอีสานสู่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

กิจกรรมที่ 3: โครงการจัดหาอุปกรณ์ทางการแพทย์ให้โรงพยาบาลชายแดนจังหวัดตาก

โครงการนี้เกิดจากการที่เพื่อนนักศึกษา 4ส6 คนหนึ่งพบว่า โรงพยาบาลอุมผางและโรงพยาบาลท่าสองยาง จังหวัดตาก ขาดแคลนเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็น เนื่องจากโรงพยาบาลต้องให้บริการตรวจรักษาผู้ป่วยจำนวนมากจากประเทศเพื่อนบ้าน ขณะที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณสำหรับดูแลประชาชนในพื้นที่เท่านั้น

นักศึกษา 4ส6 ได้ร่วมกันบริจาคเงินและระดมทุนจากเครือข่ายเพื่อน โดยได้รับเงินบริจาคจำนวนทั้งสิ้น 235,500 บาท สามารถจัดซื้อเครื่องผลิตออกซิเจน ขนาด 8 ลิตร จำนวน 2 เครื่อง ผ้าอ้อม สำลี หมวกไหมพรมสำหรับเด็กแรกเกิด จำนวน 2,004 ชุด รวมทั้งบริจาคเงินร่วมสร้างตึกสูติกรรมให้โรงพยาบาลอุมผาง และจัดซื้อเครื่อง EKG พร้อมกระดาษพิมพ์ข้อมูล จำนวน 20 ชุด และเตาไมโครเวฟให้โรงพยาบาลท่าสองยาง โดยผู้แทนนักศึกษา 4ส6 ได้เดินทางพร้อมนำสิ่งของและเงินบริจาคไปมอบให้โรงพยาบาลทั้ง 2 แห่ง